

26707

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TÜRK DİLİ
VE EDEBİYATI EĞİTİMİ BÖLÜMÜ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

HATİBOĞLU'NUN
BAHRÜ'L-HAKAYİK'I
-Transkripsiyon-

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Ahmet B. ERCİLASUN

Vahit TÜRK

Ankara, 1987

İÇİNDEKİLER

SÖZ BAŞI	I
1- GİRİŞ	1-30
A- Hatiboğlu ve Bahrü'l-Hakâyık	1-6
B- Bahrü'l-Hakâyık'ın Özeti	7-17
C- Yazılış Özellikleri	18-24
Ç- Gramer Özellikleri	25-30
2- METİN	31-147
3- SÖZLÜK	148-155
4- BIBLİYOGRAFYA	156-157

SÖZ BAŞI

Üzerinde durduğumuz, Hatiboğlu'nun Bahrü'l-Hakâyık isimli eseri, "Beylikler Devri Türkçecilik Hareketi" ürünlerinden biridir. Dinî muhtevâlî olup, sâde ve güzel Türkçeyle yazılmıştır.

Eser üzerinde Prof. Dr. İsmail Hikmet Ertaylan'ın faksimile neşri ve incelemesi vardır. Biz de çalışmamızı bu neşre dayanarak yaptık. Faksimilesi yayınlanmış olduğu için çalışmamızın sonuna eserin fotokopisini ilâve etmedik.

Transkripsiyonu yaparken yaygın imlâ ve hareke sistemine bağlı kaldık.

Eserin gramer özellikleri kısmında mufassal bir gramer verilmedi. Çünkü Eski Anadolu Türkçesinin grameri artık bilinmemektedir. Biz, gramer bölümünde sâdece bugüne kadar yapılmış çalışmalarda görülmeyen veya seyrek görülen hususları, gramer bakımından karışıklık veya çift şekillilik arzeden noktaları belirttik.

Sözlük kısmında da eserde geçen bütün kelimeleri aldık, bugün Türkiye Türkçesinde yaygın bir şekilde kullanılmayan kelimeleri aldık. Verdiğimiz mânâlar umûmiyetle metindeki mânâlardır.

Bu çalışmayı hazırlarken karşılaştığım her güçlükte bana yardımcı olan ve yol gösteren Sayın Hocam Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

1- GİRİŞ

A- HATİBOĞLU VE BAHRÜ'L-HAKÂYİK

Hatiboğlu, bu güne kadar, kendi eserlerinden öğrendiklerimizin dışında, hayatı hakkında herhangi bir bilgiye sahip olamadığımız bir şahsiyettir. İsmi, doğum yeri ve tarihini, şahsiyetini ancak eserlerinden elde edebildiğimiz ipuçlarından çıkarabiliyoruz.

Bahrü'l-Hakâyık'ta doğum yeri ve tarihiyle ilgili bir kayda rastlamıyoruz. Daha sonra yazmış olduğu Ferah-nâme'de bu konuları aydınlatacak bir takım bilgiler mevcuttur. Bu eserden anladığımıza göre Hatiboğlu, Germiyan beyliği sınırları içinde bulunan "Kal'a-i Honas"ta dünyaya gelmiştir. Ancak bu kalenin bugün nerede olduğu konusunda da bilgimiz yoktur. Doğum tarihini yine Ferah-nâme'deki kayıtlardan çıkarabiliyoruz. Şair bu eseri kırk yaşında ve 829 yılında yazmıştır. Bu kayda göre şairimiz, H.789(1387) yılında dünyaya gelmiş olmalıdır.

İlk eseri olan Bahrü'l-Hakâyık'ı H.812(1409) da yazdığını eser içerisinde belirtmektedir:

Sekizyüz onikinci yılda iy yâr

Muharrem âhirindeydi bu güftâr (56B/13)

Bu kayda göre Hatiboğlu, ilk eserini yirmiüç yaşında yazmıştır.

Şairin adı ve mahlasları konusunda da yine kendi eserlerine mürâcaat etmek mecbûriyetindeyiz. Bahrü'l-Hakâyık'ta birkaç yerde mahlasını iki şekilde zikretmektedir:

İrişe rahmetüñ İbn-i Hatîbe

Çü derdlü kişi derdin dir tabîbe (3B/1)

.....

Nedür sekizinci bāb içinde āgāz

Yine kılusun Hatıboğlı serāgāz (47A/2)

.....

Dürüşigör Hatıboğlı bu tuşda

Hebā olmaz emeklerüñ bu işde (57A/5)

Bahrü'l-Hakâyık'ta olsun, Ferah-name'de olsun şairimizin mahlası Hatiboglı veya İbn-i Hatib'dir. Yine Ferah-name'den öğrendiğimize göre asıl ismi Mehmed'tir.

Hayatı konusunda da yine eserlerinden elde edebildiğimiz bilgilerle yetinmek mecburiyetindeyiz. İlk eserini 1409'da yazmıştır. Bu yıllarda Anadolu'da tam mânasıyla büyük bir karışıklık hüküm sürmektedir. Timur istilâsıyla karışan Anadolu, henüz durulamamıştır. Beylikler, birbirleriyle kıyasıya mücâdele hâlinededirler. Osmanlı beyliği, henüz birliği sağlayamamıştır ve kardeş kavgaları devam etmektedir. Günün şartlarında en kuvvetli beylik olarak Karamanoğulları beyliği görünmektedir. Hatıboğlu da herhalde bu durumu göz önüne alarak ilk eseri olan Bahrü'l-Hakâyık'ı Karamanoğulları'ndan Mehmed b. Halil Bey'e sunmuştur. Bunu eserinde şu şekilde belirtmektedir:

Huşûşā şāh-ı ol maḥdumzāde

Çalap kılusun anuñ ömrin ziyāde (6A/2)

Muḥammed bin Ḥalil begdür çü adı

Hüzā bağışlasın ol şahzādı (6A/3)

Şair, Germiyan beyliği topraklarında dünyaya gelmiştir. Ancak, bu toprakların büyük bir kısmı, Yıldırım Bâyezid'le evlenen Devlet Hatun'a çeyiz olarak verilmişti. Şairin doğum yeri olan Honas kalesinin çeyizin içinde olup olmadığını bilemi-

yoruz.Şairin eserini nerede yazdığı konusunda da bilgimiz yoktur.Osmanlı topraklarında yazıp oradan mı Karamanoğulları'na gitti,yoksa daha önce mi gidip oraya yerleşti;bunu eserden de çıkaramıyoruz.Ancak kesin olan şey eserin takdiminde Karamanoğulları'nın tercih edilmiş olmasıdır.Daha sonra yazdığı Ferah-nâme'yi II.Murad'a sunduğuna göre,zamana göre hangisi daha kuvvetli görünüyorsa şairimiz oradadır. Ayrıca Ferah-nâme'yi bir yıl sonra,bir iki küçük değişiklikle,Karamanoğlu İbrâhim Bey'e sunması onlarla da münâsebetini kesmediğini göstermektedir.

Kısaca şairimiz Hatiboğlu,Germiyan topraklarında dünyaya gelmiş,Osmanlı ve Karamanoğlu topraklarında yaşamıştır.Kaynaklarda ölümüyle ilgili herhangi bir kayıt yoktur.Nerede ve ne zaman öldüğü meçhuldür.

Bahrü'l-Hakâyık

Bu eser,daha önce belirttiğimiz gibi,Hatiboğlu'nun 1409'da yirmiüç yaşında iken yazmış olduğu ilk eseridir.Bugün Manisa Murâdiye Kütüphanesi'nde 1311 numarada kayıtlıdır.Dili Eski Anadolu Türkçesi,vezni Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îl(Fa'ülün)-dür.Mesnevî tarzında yazılmış,toplam 1502 beyitlik bir eserdir.Hacı Bektaş Velî'nin Makâlât ismiyle Arapça nesir olarak yazdığı eserin Türkçeye manzum tercümesidir.Şair,bunu eser içerisinde bizzat belirtmektedir:

Garaz yokdur bu söz içinde iy yâr

Makâlatdan kılurvan bunı tekrâr (5A/10)

.....

İşitdün vaşfını kıldan kıla sen

Getürdün nazmıla bir bir dile sen (39A/9)

.....

Biḥamdillāh ki nazm oldu maḳālat

Oḳıyanlarda hiç ḳalmaz saḳālat (55B/6)

.....

Tamām oldu bu sözüñ aşlı ma'dūm

'Arabca nesriken oḳındı manzūm (57A/1)

.....

Maḳālat nazmıla zikrolmaḡını

Hüza ḳıldı nisāb elḫamdülillāh (58A/11)

Eserimiz oldukça sâde bir dille yazılmıştır. Bu da eserin halk için yazıldığını göstermektedir. Başlıklarda, bilhassa sayılar, Arapça iken metin içerisinde tamamen Türkçedir. Dinî terimlerde Arapça ve Farsça yanında Türkçeye de oldukça fazla yer verilmiştir. Ayrıca Tarama Sözlüğü'nde olmayan birçok eski Türkçe kelimeye de eser içerisinde rastlamaktayız. Bu da eserin dil tarihi bakımından önemiyetini göstermektedir.

Temmet kaydından eserin, H. 973 (1565) yılı Ramazân ayının 11. gününde Hasan b. Hacı Mehmed isminde bir zat tarafından istinsah edildiğini öğreniyoruz.

Hatiboğlu'nun Şairliği

Hatiboğlu'nun şairliği konusunda Prof. Dr. Fuat Köprülü şunları söylüyor:

"Şairin Bahrü'l-Hakâyık'ta en büyük Türk şairleri olmak üzere Hoca Dehhani ile Ahmedî'yi ve Şeyhoğlu'nu göstermesi, o asrın umumî edebî telakkilerine de uygundur. Esâsen ne bu eser, ne de nasihat ve mev'ize vadisindeki Ferah-nâme'si onu hakîki bir san'atkâr saymamıza hak verebilirse de nazım

teknîğine vukûfu inkâr olunamaz"(1).

Aynı konuda Prof.Dr.İ.Hikmet Ertaylan ise şöyle diyor:

"Hatiboğlu şair değildir denemez.O,csâsen vaz ü nasîhat veren,din umdelerini öğretmeye,bu sûretle milletdaşlarına faydalı olmaya çalışan didaktik bir şair,şair bir âlimdir. Ondan da fazlası istenemez.Onun vücûda getirmiş olduğu eserler,*nev*'inin oldukça canlı ve kıymetli örnekleri ve ondördüncü-onbeşinci asır Türk dili ve edebiyatının tarih vesîkalarıdır"(2).

Hatiboğlu'nun şairliği konusunda iki ilim adamının görüşü birbirine oldukça yakındır.

İncelediğimiz eserde oldukça fazla vezin hatası vardır. Bu durumu birkaç sebeple izah edebiliriz:

Herhalde bu sebeplerden en büyüğü,eserin aslının nesir olarak ve başka bir dille yazılmış olmasıdır.

İkinci sebep olarak da şairin yaşının oldukça genç olmasını gösterebiliriz.Şairimiz yirmiüç yaşındadır ve yaptığı iş çok zordur.

Bir başka sebep olarak da aruz vezninin Türkçeye uygulanmasındaki zorlukları gösterebiliriz.Aruz,Türk şiirinde yeni yeni yerleşmekte ve uygulandığında en usta şairler bile zorlanmakta,birçok hata yapmaktadırlar.

Nihayet müstensih hatalarını bir başka sebep olarak gösterebiliriz.

Hatiboğlu,*Bahrü'l-Hakâyık*'ta kendisine üstad olarak şu isimleri gösteriyor:

-
- 1) Fuat Köprülü,Türk Edebiyatı Tarihi,İstanbul 1980,s.360.
2) İ.Hikmet Ertaylan,Bahrü'l-Hakâyık,İstanbul 1960,s.23.

Celāleddīn-i Mevlānā-yı a'zām
Ki oldur mefhar-ı merd-i mu'azzam (56A/9)
Nizāmeddin-i Sa'dī Hoca 'Aṭṭār
Buları ma'nī bahrin kıldı Settār (56A/10)
Bularuñ tābi'idür oğlıdur hem
Dehānī Ahmedī Şeyhoğlıdur hem (56A/11)
Benüm dañı bular şāhum dururlar
Kimi şemsüm kimi māhum dururlar (56A/12)
Buları görmedin ben kıldum arām
Sözinde bellüdür her bir dilārām (56A/13)



B-BAHRÜ'L-HAKAYIK'IN ÖZETİ

Bahrü'l-Hakâyık, tamamıyla dinî muhtevalı bir eserdir. Eserimize Allah'a, Hz. Muhammed'e ve dört halifeye övgü ile başlanmıştır.

Der Na't-ı Yâr-ı Te'âlâ: Bu başlık altında tekrar Allah'a övgü ve müslümanların, özellikle yazar kendisinin, şükür ve ibadet yolundaki ihmallerinden bahsetmektedir:

Velî hiç kılmaduk hak yolda a'mâl

Oğul kız güşşasıdur derd-i emvâl (3A/10)

diyerek, Allah yolunda amel işlemediğinden, oğul, kız ve mal derdine düştüklerinden bahsetmektedir.

Sebeb-i Nazm ve Tercüme-i Kitâb: Bu bölümde, eserin tamamında olduğu gibi, kitabı okuyanlara öğüt verme düşüncesi ağır basmaktadır. Alim ve cahilin karşılaştırması yapılmaktadır:

Ve ger nî 'âlimiseñ söyle naklün

Degilseñ başuña dir bâri 'aklun (4B/13)

Daha sonra, cahilliğin ve cahillerin kötülüğünden, cemiyet içindeki durumlarından bahsedilmektedir:

Cehâlet çün hımârıla añıldı

Ne söylediyse cāhiller yañıldı (5A/4)

.....

Kitâblar sözi 'âminün nesidür

Sükûnet cāhilün key perdesidür (5A/8)

Yine aynı bölümde yazar bu eseri, Makalat'dan tekrar ettiğini belirtmektedir:

Ğaraz yokdur bu söz içinde iy yâr

Makâlatdan kılurvan bunu tekrâr (5A/10)

Sebeb-i Nazm-ı Kitâb: Bu bölümde kitabın ithaf edildiği kişi belirtilmekte ve övülmektedir:

Kitāb yazdum anuñ adına ben
 Sevinüp bu sözüñ bünyādına ben (5B/13)
 Yigit özini Hāk kılsun selāmet
 Mürüvvetkānı andandur ‘alāmet (6A/1)
 Huşūşā şāh-ı ol maḥdumzāde
 Çalap kılsun anuñ ‘ömrin ziyāde (6A/2)
 Muḥammed bin Ḥalīl begdür çü adı
 Hüzā bağışlasun ol şahzādı (6A/3)

Eser içerisinde yer yer ayet-i kerimeler başlık olarak ve düşüncelere delil olarak kullanılmaktadır. Ayrıca insanlar çeşitli yönleriyle ele alınırken kısımlara ayrılmakta ve herbirinin özellikleri ayrı ayrı incelenmektedir.

Der Beyān-ı Hızır ‘Aleyhisselām: Hızır aleyhisselamın özelliklerinin, bilhassa ölümsüzlüğünün üzerinde durulduğu bölümdür:

Çü içdüñ bir kez ol āb-ı ḥayātı
 Ḥayāt için ebed alduñ berātı (8A/13)

El Bābi’-s-şāni Fi’l-Ma‘deni’l-Ma‘rife: Tarikatın ve Allah'a kavuşmanın anlatıldığı bölümdür.

Çul irer kırk makāmda Tañrısına
 İnanmazsañ gör işle tut şına (9A/2)

Daha sonra kulun tanrısına ereceği makamlar ayrı başlıklar altında anlatılmaktadır.

Makām-ı Şerī‘at Ta‘rif-i İmān: Bu başlık altında çeşitli açıklamalar yapılırken yine Kur'an'dan ayetlerle ileri sürülen düşünceler ispat edilmeye çalışılmaktadır.

Ki rahmān aslı imāndur bilūñ siz

Anuñ kaydın ayruhsı kılūñ siz (10B/1)

Yazar, iman ile akıl münasebetini bir beyitle belirtmiştir.

Bu işi şaklayanlar t̄ayibidür

'Akıl sultāndur imān nāyibidür (10B/5)

Der Beyān-ı Temsīl'-İmān: İman konusuna devam edilmekte ve imanın hangi tehlikelerle karşı karşıya olduğu anlatılmaktadır. İmanın birinci yardımcısı akıl ve birinci düşmanı da İblis'tir. İman bir hazineye benzetilirken, akıl haznedara, İblis de hırsıza benzetilmektedir.

Der Beyān-ı İ'tikād-ı Hüzā: Bu bölümde Allah'a itikattan bahsedilmekte, fakat kulların bu konuda dikkatli davranmadıkları ve nefislerinin arzularına uydukları anlatılmaktadır:

Yilersin nefsūñ arzusıla dāyim

Kuşanduñ bilūgi ol yolda kāyim (11B/1)

Der Beyān-ı İ'tikād-ı Melāyike: Meleklerle iman anlatıldığı bölümdür. Başlıkta melayike kelimesi kullanılırken, beyitlerde firışteh olarak geçmektedir. Bu bölümde de yine insanların inançlarının gereklerini tam olarak yerine getirmediğinden yakınılmaktadır.

Der Beyān-ı İ'tikād-ı Enbiyā: Burada peygamberlerin özellikleri anlatılmakta ve insanların onların gösterdikleri yola karşı kayıtsız kaldıkları belirtilmektedir:

Nebīler her biri geldi vü gitdi

Cihānda şormaduñ neyledi nitdi (11B/12)

Der Beyan-ı Güruh-ı Tarikat: Tarikat ehlinin özellikleri çok kısa olarak anlatılmıştır.

Hikāye-i 'İsā 'Aleyhisselām: Hazreti Meryem ve Hazreti İsa'

dan bahsedilmektedir.Daha sonra dört semavi kitap anlatılmakta ve tekrar tarikat ehlerinden söz açılmaktadır:

Ṭarīkat ehline şöyle gerekdür

Dimeye ol bu şundan yigrekdür (15A/6)

Aynı bölüm içerisinde Hz.Adem'den de bahsedilmektedir:

Çü Ādem bir günāh itdi katumda

İki yüz yıllar ağladı kapumda (15B/3)

Daha sonra tekrar tarikat ehline dönülmekte ve bunların nasıl olmaları gerektiği uzun uzun anlatılmaktadır.Üç türlü mürid vardır; birincisi mürid-i mutlak, ikincisi mürid, üçüncüsü de "üçüncü adumuza oldı nisbet"(16B/2) diyerek mütevazi bir şekilde kendisi ve kendisine benzeyenler olduğunu ve bu yolda kendisine kabiliyet verilmediğini belirtmektedir.Birinci ve ikinci kısma giren müridler tamamen şeyhin gösterdiği yoldan giderler ve şeyhlerine itiraz etmezler.Üçüncü kısma girenler ise "mürted"dir.

Maḳām-ı Rābi' Der Beyān-ı Mücāhid:Bu bölümde de yine tarikat ehlerinden bahsedilmektedir:

Mücāhede içinde göynimekdür

Bu dünyā işlerinden söynimekdür (16B/12)

Maddeler halinde tarikat ehlinin nasıl olması gerektiği anlatılmaktadır.Tarikat ehli Hak'tan korkup,halktan utanacaktır (17A/7).Çalap'tan rahmet umacaktır ve suçunu bilecektir ki, Hak ona rahmet etsin.Sekizinci olarak her işten ibret almasını bilecektir.Dokuzuncu olarak tekke sahibi olacaktır.Aşka düşecektir,aşka giriftar olacaktır,zira aşk makamı ulu demdür (18A/2).Tarikat faslı burada bitmektedir.

Bundan sonraki bölümde ariflerden bahsedilmektedir:

Ki on dürlü kavül var ma'rifetde

Görinür her birisi bir şıfatda (18B/2)

Bu on dürlü kavül teker teker ele alınmaktadır. Birincisi edeptir.

Mü'eddeb kişiler key hoş olurlar

Edebsüz ma'rifetden boş olurlar (18B/5)

İkincisi nefsin terbiye edilmesidir. Üçüncü kavül perhizdir. Dervişin perhizile her işi muhkem olur (18B/11). Bundan sonra sabır gelmektedir. Sabır hüneler yigrekidür. Sabırdan sonra haya gelmektedir. Utanmak kavli yohsula bayadur (19A/4) Altıncı ve yedincibölüm başlıkları birbirinin yerine yazılmış, ilim ve meskenetin yer değıştirmesi gerekmektedir. Daha sonraki başlık da miskinlik olması gerekirken, ma'rifet olarak yazılmıştır. Bunlar herhalde müstensih hatası olsa gerek. Tokuzuncı makam-ı ma'rifetdür (19B/2). Onuncu ise nefsi tanımaktır. Nefsi bilmeyenler habıs necisdür (19B/5).

El Bābi'l-Hāmisi Fī-Beyāni'l-Hakikat: Hakikat için de ma'rifette olduğu gibi on türlü kavül vardır. Birinci kavül insanın kendisini eksik görmesidir. İkinci kavül hiçbir millete kötü gözle bakmamak ve hepsini bir nazarda gözlemektir. Üçüncü kavül katına geleni reddetmemektir. Daha sonra "yüregın taglamak" gelmektedir. Beşinci kavül "makam issine yüz tutmak"tır. Bundan sonra sohbet kavli gelir.

Yidinci kavlinün adı seyirdür

Dimeye kim bu mescit bu deyirdür (21A/5)

Bu beyitte de mescitle manastır farkı gözetmemek ve hepsine aynı gözle bakmak gerektiğı anlatılmaktadır. Sır, tāt u hācāt ve müşāhid de ayrı birer kavül olarak hakikat içerisinde

mütala'a edilmektedir.

El Bābi's-Sādisi Fī Cevābi'l-Ma'rifet: Bu bölümde ma'rifet tekrar ele alınmakta ve sohbetin insanlara hoş gelmesi için gayret edilmesi gerektiği anlatılmaktadır. Ayrıca gönlün ulu bir şehir olarak yaratıldığı ve istenen her şeyin burada bulunabileceği belirtilmiştir. Ma'rifet ehli ile suyun karşılaştırılması yapılmakta ve suyun dünya için kıymetine rağmen kibirsiz bir şekilde yerlerde sürünmesi anlatılarak, insanların da su gibi olmaları gerektiği belirtilmektedir.

Der Nükte-i Hamr: İçkinin insan için ne derece kötü ve tehlikeli olduğunun anlatıldığı bölümdür. Bir kuyuya bir damla içki düşse, o kuyunun suyu tamamıyla murdar olur. Kuyunun suyula sulanan otu bir koyun yediği zaman o koyunun eti "temiz ehli" için yenilmez hale gelir.

Der Beyān-ı Gürūh-ı Hākīkat:

Muhabbet kavmidür ehli hākīkat

Şamu her nesneyi bilür hākīkat (24A/11)

Muhabbet kavmi olarak vasıflandırılan hakikat ehli, sakinlik bakımından da toprağa benzetilmektedir.

Der Nükte-i Emvāl-i Vāriş: İnsana yardımcı olacak tek şey iyi ameldir. Bu dünyada iyi amel kazanarak öbür dünyaya geçmek ve dünyada iyi bir ad bırakmak gerekir. Her şeyde olduğu gibi insan da neticede aslına yani toprağa dönecektir. Bu bölümde de yine maddeler halinde insanlara öğütler verilmektedir. Ayrıca şeriattın insanlar için ne derece lüzumlu olduğu ve şeriattan uzaklaşıncaya ne gibi kötülüklerle karşılaşılacağı anlatılmaktadır.

El Bābi's-Salisi Fi Beyan-ı Tarikat:

Gel imdi yine gir söz aşlına sen

Şüru' itgil tarikat faslına sen (31A/9)

diyerek tekrar tarikat faslına dönmüş ve tarikat ehlinin nelere dikkat etmesi gerektiğini anlatmıştır. Tarikat ehlinin evvela el alması gerekmektedir. İkinci olarak tevbe kılması gerekir. Üçüncü kademede ise şükretmek gereklidir. Daha sonra sabretmek gelir.

İki şultān kodı bu şehre ol Hāk

Biri hāk yolñizler biri nā-hāk (32A/6)

İnsan burada şehre benzetilmiştir. İnsan içerisinde rahmani ve şeytani olmak üzere iki sultan vardır. Burada bu iki sultanın özellikleri anlatılmaktadır.

Su'āl Cevāb: Bu başlık altında;

Nedür bu söz ki cānlar dırsin iy yār

Eyit canlar nedür bilem kıl izhār (33A/9)

diyerek canın özellikleri üzerinde durmuştur. Beş türlü can vardır ve bunların herbirinin kendine has özellikleri vardır.

Der Beyān-ı Mevt:

Ölüm dağı iki dürlüdür iy yār

Gelüpdür buña Hākdan bellü aḥbār (34A/7)

Bu ölümlerden birisi dünya sevenlerin ve zevke dalanların ölümüdür ki, bunların hayvanla farkları yoktur. İkincisi ise, ahireti sevenlerin ölümüdür. Cenneti istemek de bunların hakkıdır. Bu bölümde ayrıca Hz. Yusuf kıssası hatırlatılarak insanların ibret almaları istenmektedir.

El Bābi's-Sābi'u Beyān-ı Şeytān: İnsan içerisindeki ikin-

ci sultan İblis'tir.İblis'in de insan içerisinde yardımcıları vardır.İblis'in nayibi nefistir,subaşı buhul,hased,kibir,öyke gaybet ve gazabdur(39A/13).Kahkaha ve maskaralık da İblis'in yardımcılarıdır.

Nitekim dört kişidür da'vî kıldı

Veli dört nesneyi çün bunlar ildi(40B/10)

Da'vi kılan dört kişiden ilki İblis'tir.Burada İblis'in Hz. Adem'in peygamberliğini kabul etmeyip,Allah'a asi oluşu anlatılmaktadır.Da'vî kılan ikinci kişi ise Fir'avn-ı Mel'un'dur.Firavun'un Hz.Musa ile mücadelesi anlatılmaktadır.Da'vî kılan üçüncü kişi Kārūn-ı Nāmerd'dir.Karun'un zenginliğinden dolayı azması ve sonunun mal hırsı yüzünden kötü olduğu anlatılmaktadır.Da'vî kılanların dördüncüsü Muhammed ümetidir.Bunların da'vîleri Allah'a hoş gelmiştir.Çünkü bunlar,da'vîlerin din üzere kılmışlardır.

Der Beyān-ı Ehli Taşarruf:Tasarruf üç kişinindir.Bunlar, muhib,zāhid ve ārifdir.Aklın üç yardımcısı vardır;sabır,od ve kana'at.Bu üç yardımcı,şeytanın üç yardımcısı olan yalan, öyke ve tama'ı şehirden sürüp atarlar.Daha sonra ayrı başlıklar halinde zāhid,ārif ve muhibin özellikleri anlatılmaktadır.

El Bāb-i Şāmini Vaşf-ı Ādem:İnsanın özellikleri üzerinde duruluyor.İnsan gönlü cennete benzetilmiştir.İnsan teni yedi kattır.Bunlar;deri,et,damar,kan,sinir,kemik ve iliştir.Vücudun yedi katı,yedi kat göğe benzetilmektedir.Yer yüzünde dört türlü ateş vardır.Bunların benzeri de yine insan vücudunda vardır.Yer yüzündeki dört ateş;hacer,şecer,ra'd ve tamu ateşidir.İnsanda bunların benzeri ateşler;ma'de,şehvet,

şevk ve muhabbet ateşidir.Dünyadaki dağlar insan vücudundaki kemiklere benzetilmektedir.Dünyada yedi derya vardır. İnsan vücudunda da yedi derya vardır.Bunlar;iki göz,iki kulak,beşincisi dil,altıncısı kursak ve yedincisi de karındır. Dünyadaki ırmaklar göz yaşlarına benzemektedir.İnsan vücudundaki sular,dünyadaki sulara örnektir.Rüzgarların da insan vücudunda benzerleri vardır.Bu bölümde kısaca insan vücuduyla bu alemin bir benzerlik arzettiği anlatılmaktadır. Yasin suresinde belirtilen,tatlı su ile acı suyun birbirine karışmaması burada da zikredilmiştir;

Dahı iki deñiz var cihānda

Biri acı biri tatlı nihānda (49A/11)

Bular biri birinden hiç yarılmaz

Velikin biri birine karılmaz (49A/12)

Mevsimler üzerinde durulmakta ve insan hayatının mevsimlere benzediği belirtilmektedir.Mevsimler;kış,yaz,yay ve güzür.İnsan çocukluğunda yaz gibidir.Gençlik çağında yay (ilkbahar)gibidir.Kırgıllığı,yani saçına sakalına ak düştüğü zaman güze benzer.İhtiyarlığı ise kış gibidir.

Der Beyān-ı İffet-i Fakir:

Fakirün ma'nisi yoklık dimekdür

Yok itmek kişi özin çok emekdür (52B/7)

Fakirliği Allah insanlara bir nimet olarak vermiştir.Allah fakirliği serbest bıraktığızaman herkes onu istediği halde o,kimseyi kabul etmemiş,herkese bir kusur bulmuştur.Sonunda Hz.Muhammed'e gitmiş ve onu kendisine mekan seçmiştir.

Faşıl:Bu bölümde Makalat'ı nazma çevirdiğini ve dervişin nasıl olması gerektiğini anlatmıştır:

Bihamdillāh ki nazm oldı Maḳālat

Okıyanlarda hiç ƙalmaz şakālat (55B/6)

Tamāmet şerh olupdur derviş hāli

Ƙamu zıkr eyledüm her bir maḳāli (55B/7)

Daha sonra yazar kendisinin zayıf bir kul olduğunu ve şiir yazmaya özendiğini belirterek tevazuda bulunmaktadır.

Tārih-i Kitāb: Bu bölümde eserin ne zaman yazıldığını öğreniyoruz:

Sekizyüz onikinci yılda iy yār

Muḫarrem ahirindeydi bu güftār (56B/13)

Medḫ-i Kitāb: Kitabın en son bölümüdür. Kitap tamamlandığı için Allah'a hamedilmektedir. Ayrıca kitabın vezni de belirtilmektedir:

Meḫā'īlin meḫā'īlin meḫā'īl

Tamām oldı kitāb elḫamdülillāh (58B/4)

C- YAZILIŞ ÖZELLİKLERİ

a- Ünlülerin Yazılışı:

Başta "a" ünlüsü: Kelime başı a ünlüsü, hemen hemen tamamen ve kurallı olarak üstünlü elifle (أ) gösterilmektedir. Uzun ünlülerde dahi med işareti pek kullanılmamıştır.

أني	anı(1B/11)	أجیلاً	açıla(2B/4)
ألرسین	alursın(2B/13)	أرو	aru(3A/6)
أیروقه	ayruk(8A/11)	أشلیاؤوز	aşlayavuz(9A/9)
أیرتلاشایدی	ayirtlaşmayadı(13A/12)	أجی	acı(14A/12)
أغآز	ağâz(19A/3)	أیرمآزم	ayırmazam(41A/13)

Ortada "a" ünlüsü: Ortada a ünlüsü üstün veya üstün ve elifle gösterilmektedir.

بغلدم	bağladum(5B/12)	جالب	çalap(6A/2)
باشی	başı(6A/9)	بۇلارۇڭ	bularuñ(7B/3)
أغرمرز	uğramaz(8A/11)	یپوشن	yapuşan(8A/11)

Sonda "a" ünlüsü: a ünlüsü sonda he(ه) ile, elifle ve seyrek olarak da üstünle yazılmaktadır.

تېپۇڭا	tıpuña(8A/10)	أوجینا	ucına(8A/11)
جېھانده	cihānda(8B/11)	تاڭرىسىنا	tañrısına(9A/2)
قوله	qula(9B/2)	قاله	qala(10B/7)
اولسا	olsa(10B/7)	یلده	yolda(13B/7)

Başta "e" ünlüsü: e ünlüsü kelime başında üstünlü elifle (أ) gösterilmektedir.

أول	evvel(8A/9)	اتاكك	etegiñ(8A/11)
أبد	ebed(8A/13)	أكلودز	ekilüdür(15A/5)
أبؤ	eyü(15B/4)	أكر	eger(15B/10)

Ortada "e" ünlüsü: Bu ünlü ortada üstünle, bazan da üstün ve elifle yazılmıştır.

اِرْمَدُكْ irmedük(16A/2)	دِيَايِمِ diyeyim(16B/11)
سَوْنِمَكْدُرْ söynimekdür(16B/12)	مَعْرِفَتِلَهْ ma*rifetile(33A/4)
بِلْمَكْلِيْغِيْ bilmekligi(42A/8)	هَازْنَهْ سِيدُرْ haznesidür(47A/9)

Sonda "e" ünlüsü: e ünlüsünün sonda yazılışı da a ünlüsü gibidir. He(ه) ile, elif(|) ve üstünle yazılmaktadır.

يُرِيدَهْ yüride(17B/3)	اِرِيْشَا irişe(17B/5)
بِلِيلَهْ bilile(17B/6)	يِنَهْ yine(18A/8)
دَرْوِيْشِيْ dervişe(18B/9)	اِرِهْ ire(19B/3)
گِيْدَهْ gide(20B/12)	يِرْدَهْ yirde(21A/6)
دِيَا diye(46A/13)	اِچِنْدَهْ içinde(46B/8)

Başta "ı-i" ünlüleri: Bu ünlüler, kelime başında esreli elif(|) ile veya esreli elif ve y(ي) ile yazılmışlardır.

اِلٰهِيْ ilahi(3A/1)	اِرَاغْ ırag(5B/3)
اِرَاقْدَانْ ıraqdan(5B/11)	اِنْجَهْ ince(22A/3)
اِیْشِ iş(22A/5)	اِلْاِیْوَهْ ilâyık(22B/10)
اِیْشِدْ işid(31B/7)	اِیْشِدُرْ işdür(33B/2)

Ortada "ı-i" ünlüleri: ı ve i ünlüleri ortada esre veya esre ve y ile yazılmaktadır.

اَوْقِنْدِيْ okındı(24B/9)	يِلْدِزِينَا yıldızına(25B/5)
قِيلِنُورْ kılinur(31A/2)	كِيْشَلَرِيْ kişileri(32A/3)
دِيرِلْدِيْ dirildi(33A/2)	سَوِیْ sevisi(35A/1)
وِرِیْبِدِيْ viribidi(35B/2)	اُحْمِنَا ucına(58A/12)

Sonda "ı-i" ünlüleri: Bu ünlüler kelime sonunda esre veya esre ve y ile yazılmaktadır. Ancak ki bağlama edatının yazılışında he(ه)nin kullanıldığı görülmektedir.

اَوْحِي ohı(26B/2)
 اَوْلَدُ كِي oldur ki(31A/1)
 دِكْدِي dikdi(40B/8)
 قِلْدِي kıldı(54B/10)

قَوْرِ kırı(29A/1)
 سَوِيسِي sevisi(35A/1)
 اِئْتَدِي itdi(45B/5)
 اِنِّي anı(54B/13)

Başta "o-ö-u-ü" ünlüleri: Bu ünlüler kelime başında ötreli elif,yahut ötreli elif ve vavla yazılmaktadır.Ancak diğer ünlülerin yazılışında olduğu gibi bunlarda da bir kural yoktur.

اُغْلُ oğul(3A/10)
 اُوْكَرْتَمَزْ ögürtmez(5B/4)
 اَوْلُؤَلَرْ ölüler(7A/12)
 اُوْنِيْنَا ünine(9A/4)
 اُوْنَا ona(35B/2)
 اُوْكَلَرْ ökler(47B/6)
 اُوْزْدُرْ uzdur(51A/9)
 اُوْزُونْ özün(51B/13)
 اُوْزْرَهْ üzre(53A/6)

اُورَهْ ura(4A/6)
 اُوْچْ üç(7A/1)
 اُوْكِئِنْدَهْ öñinde(7B/6)
 اَوْلَهْ ola(35B/1)
 اُوْكِي okı(36B/2)
 اُوْرِنُورْ urınur(50A/2)
 اُوْرِيْنَا özine(51A/12)
 اُوْشْ uş(53A/6)
 اُولُولُؤِكْ ululuk(53B/4)

Ortada "o-ö-u-ü" ünlüleri: Bu ünlüler kelime ortasında da kuralsız olarak vav veya ötre ile yazılmaktadır.

تُوْغْرِي toğrı(17B/7)
 قُوْكُوسِي koğusu(38A/7)
 كِنْدُوْرِيْنِي kendözini(42B/6)
 كُوْزْلَرْ gözler(48A/13)
 بُلُؤْتَلَرْ bulutlar(49B/8)
 گُوْندُوْزْ gündüz(51A/13)
 يُوْغُوْرْدِي yüğürdi(53B/1)
 وُزْدُؤُلَرْ vurdılar(53B/8)

قُوْيُنْ koyın(23B/7)
 تُوْطُولُوْ toptolu(38A/8)
 كُوْزِيْلَهْ gözile(48A/10)
 دُوْكَرْ döker(49A/6)
 بُلُؤْتَلَرْ bulıtlar(49B/9)
 اُوْغُوْئِي öğüni(51B/3)
 اُولُولُؤِكْ ululuk(53B/4)
 دُوْپْدُوْزْ düpdüz(54B/2)

Sonda "u-ü" ünlüleri: Bu ünlüler kelime sonunda da bir kurala bağlı olmadan ötre ve ötreli vavla yazılmaktadırlar.

گورکلو	görklü(17B/6)	بو	bu(18B/4)
چو	çü(20A/4)	گور	girü(22A/10)
طاتلو	tatlu(49B/6)	قامو	kamu(50B/2)

b- Ünsüzlerin Yazılışı:

"p" Ünsüzü:Türkçe kelimelerin ön seslerinde p yazılışına pek rastlanmıyor.Bunun dışında iç ve son seste p ve b'nin karışık olarak kullanıldığını görüyoruz.Farsça kelimelerde de aynı kelimenin b'li ve p'li şekillerine rastlıyoruz.Zarf-fiil eki -p,-ip,-up,-üp birkaç yerde (پ) p ile karşılanmış,digerleri tamamen (ب) b ile yazılmıştır.

چالبدن	çalabdan (1B/5)	بیمبر	beyember(2A/9)
پیغمبر	peygamber(5A/2)	چالپ	çalap(6A/2)
پیرلیکا	pirliğe(6A/10)	یرگورپ دورور	irgürüp durur(6B/12)
یلپ	yilüp(8A/9)	اپیشر	apışır(8B/3)
بیسمیچه	bişmişce(10B/12)	اؤگپ	ögüp(26A/10)
ادپدور	edepdür(32A/12)	دپسو	depsü(48B/4)

Farsça hüb kelimesi p ile yazılmış; هوب(12B/7)

"ç" Ünsüzü:ç Ünsüzü Türkçekelimelerde normal olarak (چ) ç ile yazılmıştır.ç yerine c bir yerde kullanılmıştır.Ancak Eklerde durum değişiktir,büyük ölçüde c kullanılmıştır."a-ğaç" kelimesi de bir yerde "ağaç"şeklinde yazılmıştır.Arapça "ferec" kelimesi de bir yerde ç ile yazılmıştır."nice" kelimesi c'li ve ç'li olarak iki şekilde yazılmıştır.

برقاچ	birkaç(1A/11)	چاگیرور	çağırur(4B/10)
اؤچ	üç(7B/3)	بیسمیچه	bişmişce(10B/12)

اِحْسَه	içse(10B/13)	حَالَبْدَان	çalabdan(21A/12)
نِيحَالِه	niçeler(25B/9)	قَلْدُقْبَه	kıldukça(26A/3)
فَرَعْدُر	fereçdür(32A/3)	بَكْجِسِز	bekcisiz(36B/6)
بَكْجَه	bekce(36B/7)	نِيحَا	nice(38B/7)
اِحْلَرِنْدَن	iclerinden(43A/8)	اَعْتَلَا	agaşlar(48B/2)

"ñ Ünsüzü:ñ Ünsüzü eserimizin her yerinde ñ ile yazılmıştır. نك yazılışı tamamen kaybolmuştur.

يَا يَامَسِين	yañılmasın(5A/5)	شَاهُن	şahuñ(6A/5)
كُوْنَلِنْدَن	gönlinden(6A/6)	آَا	aña(6A/13)
تَانُرِي	tañrı(7A/4)	تَاشُن	taşuñ(8A/1)
سُونْرَه	soñra(9B/3)	سَاَا	saña(23A/9)
اَوْغُونِي	ögüni(51B/3)	يُوْزُنْكَ	yüzüñ(55A/13)

"t-d" Ünsüzleri:Metnimizde kelime başındaki t sesi için,kalın ünlülü kelimelerde,çoğunlukla ط kullanılmaktadır.

تَوْغُرِي	toğrı(2B/12)	تَوْتَرَه	tutar(3A/1)
تَاغِي	tağı(4A/5)	تَوَيْدُق	toyduk(4B/6)
تَانُكْدُر	tanukdur(5A/11)	تَوَلِي	toli(7A/8)
تَوْنِي	tonı(13A/4)	تَايَانَه	tayana(14A/4)
تَوْغَمَز	toğmaz(17A/4)	تَوُوْزُونْجِي	tokuzuncı(17B/5)
تَال	tal(18A/10)	تَوُرَه	tura(18B/7)
تَاْمَلَام	tamlam(23B/10)		

tut- ve dur- fiillerinin > ile yazıldığı da görülmektedir.

دُوْتَارَسَا	dutarsa(2B/12)	دُوْرْدُق	durduk(3A/9)
دُوْت	dut(11A/1)	دُوْتْمَاق	dutmaq(13B/9)

İnce ünlülü kelimelerde ise > yazılışı hakimdir.

دُوْرْدُونْجِي	dördüncü(2B/1)	دُوْنْمَاق	dönmek(25B/6)
----------------	----------------	------------	---------------

دُونِ dün(28A/4) دُؤْدُؤُ دүpdüz(38A/11)
 دُؤكُلْدِي döküldi(38B/9)

Tanrı kelimesi ise daima ت ile yazılmaktadır.

Kelime ortasında kalın ve ince ayırımı yapılmadan umumiyetle ت kullanılmaktadır.

أُؤتَادُ ortada(4B/11) أؤتُرُ otur(11A/1)
 أؤتَرَسِؤنِ atarsın(12B/2) أؤتِؤنِ otın(36B/9)
 يَأرِؤتُدؤمُ yarıtđum(37A/3)

Kelime içerisinde د ve ت yazılışı görölmektedir. Aynı kelimenin iki şekilde yazıya geçirildiğini görmekteyiz.

دَرْدُلُؤ derdlü(3B/1) دَرْتُلُؤِيَه dertlüye(3B/2)
 اِؤدُؤمُ iddüm(9A/7) اِؤدُ id(10B/4)
 اِؤشِؤمَادُؤكُ işidmedün(12B/12) اِؤشِؤدِي işitdi(14B/13)

Bazı yabancı kelimelerin yazılışında د ve ذ 'in karışık olarak kullanıldığı görölüyor. Aynı kelime iki şekilde de yazıya geçirilmektedir.

أؤمِؤزُ ümiz(2B/6) أؤمِؤدُؤمُ ümidüm(4A/1)
 هِؤزْمَتِؤنِدهُ hizmetinde(3A/5) هِؤدْمَتُ hıdmet(17A/3)
 شَأؤمَانِي şazumân(6A/11)

"s" Ünsüzü: Kalın sıradan kelimelerde umumiyetle ص ,ince kelimelerde ise س kullanılmaktadır. Ancak bundan kaçan kelimeler de görölmektedir. Kelimelerdeki bu durum eklerde görölmemektedir. Kalın sıradan birçok kelimeye ekin س 'le getirildiğini görüyoruz.

سِؤرْدَانِ sirdan(1A/11) دُؤتَرَسَا dutarsa(2B/12)
 غُؤشِؤسِؤدُؤرُ güşşasıdur(3A/10) أؤلْمَا olmasa(3B/12)
 سؤؤنِؤلِؤيَاؤرُ şoylayalar(4B/4) يَأنِؤلْمَؤسِؤنِ yañılmasın(5A/5)
 وَاؤرِؤسَا varısa(5A/6) قِؤلْمَؤنِ kılsañ(9B/4)

أَرِسُوْزِلِغِي arısuzlığı(23A/8)

مِمْسَمِل mısmıl(23A/11)

أَشِّي aşşı(24B/1)

سِوِشُر sivişür(25A/5)

بَاسَر basar(38A/7)

سَاْنَا saña(23A/9)

كَفَفَسَدَه kafesde(23B/5)

شُيَا şuya(24B/4)

شُورِسَارِلَارْدُر şorisarlardur(35A/2)

كُوكُوسِنْدَان kokuşından(38A/8)

(ع) ayın ünsüzünün kullanılışı normaldir. Ancak "uçmak"

(cennet) kelimesi bir yerde (ع) ayınla yazılmıştır.

أُجْمَاع uçma (46B/8)

Ç- GRAMER ÖZELLİKLERİ

a-Ses Bilgisi:Eski Anadolu Türkçesi'ndeki hakim durum eserimizde de görülmektedir.Ancak birtakım istisnalar da vardır.i/e meselesinde i'li şekiller tamamen denecek ölçüde hakimdir.Bunun istisnasını eserin tamamında dört yerde görebilmekteyiz.Bunlar açık bir şekilde harekeyle gösterilmiştir:

يَيْبِ yeyip(13A/5)

گَيْمَكْدُرْ geymekdür(27B/4)

يَيْمِشِي yemişi(36B/10)

أَرْمَزْ ermez(50A/1)

Eski Türkçedeki "ay" ünlemi incelme ve daralma yoluyla ay> ey> iy şekline dönüşmüştür.Eserde bu şekil tamamen hakimdir.

ı/u,i/ü meselesinde yuvarlak şekiller ağırlıkta olmakla beraber,düz şekilleri de görebilmekteyiz.Aynı kelime iki şekliyle de karşımıza çıkmaktadır:

أَرُ aru(2B/12)

أَرِي arı(12A/2)

دِلْمُ dilüm(8B/7)

دِلْمِنْ dilimden(8B/6)

صُيُونِي şuyunı(23B/6)

صُيُونِي şuyını(23B/3)

دُرُشُپْ dürüşüp(45B/13)

دُرِشْپْ dürişp(56B/4)

بُلُتْلَرْ bulutlar(49B/8)

بُولُتْلَرْ bulıtlar(49B/9)

-suz/-süz isimden isim yapma ekinin yuvarlak ünlüsü dört yerde düz olarak geçmektedir.

يُوزْسِزْ yüzsiz(6A/12)

أَشِيلْسِزْ aşılısız(24B/11)

قُورْقُوسِزْ korkusuz(26A/4)

بَكْجِيسِزْ bekcisiz(36B/6)

İle bağlama edatı,kelimelere birleşik olarak -ıla/-ile şeklinde görülmektedir.Ancak ilk ünlüsünün yuvarlaklaştığını yine bir yerde görmekteyiz:

سُزُولْ sözüle(11B/8)

Sıfat ve zarf olarak kullanılan "eyle" kelimesinin ilk ünlüsü umumiyetle e'dir. Ancak ö'lü şekilleri de bir başlangıç olarak eserimizde görebilmekteyiz.

أَوَيْلَةَ öyle(22B/3)

O zamirinin de a'lı şekiller ağırlıklı olmak üzere iki şekilli kullanıldığını görmekteyiz. O'lu şekiller nadir kullanılmıştır:

أُونْدَنْ ondan(22B/5)

Dil benzeşmesi kelimelerde olduğu gibi, eklerde de büyük ölçüde hakimdir. Bugün uyumdan kaçan -ki aidiyet eki yer yer uyuma girmektedir:

يَارِنَقِي yarınkı(12B/13) بِنْدَاغِي bundağı(19B/11)
يَابَانْدَهْ غِي yabandağı(23B/10) جِهَالْتَدَغِي cehaletdağı(26A/9)

Dil benzeşmesinde durum farklıdır. Bu kural henüz teşekkül etmiş durumda değildir. Ancak aynı kelimenin yuvarlak ve düz şekillerinin karşımıza çıkması, dudak benzeşmesi hadisesinin teşekkül etmeye başladığını göstermektedir:

طَانَقَلِقْ tanıklık(9B/11) طَنْوْ tanuk(5A/11)
أَرِي arı(12A/2) أَرُ aru(2B/12)
يِلْدُرِينَا yıldızına(25B/5) يِلْدُرِيدُر yıldızdır(2A/4)
شَابِرْ şabır(32A/4) شَابُرْدُر şaburdur(32A/12)
بُولْتَلَر bulutlar(49B/9) بُولْتَلَر bulutlar(49B/8)

Kelimelerdeki bu karışıklık eklerde de görülmektedir. Eski Anadolu Türkçesi'nin bazı eserlerinde sadece yuvarlak veya sadece düz ünlü taşıyan eklerin eserimizde yuvarlak ve düz şekilleriyle kullanıldığını görüyoruz. Ancak bunların eserimizdeki örnekleri oldukça azdır. Diğer eserlerin aksine karışık olarak kullanılan ekler şunlardır:

-up/-üp,-uban/-üben Zarf-fiil eki:Umumiyetle yuvarlak ünlülü olan bu ek,yer yer düz olarak da kullanılmıştır;

دِيْبِدُرْ diyipdür(23A/3) يِيْبِدُرْ yiyipdür(23A/3)
 مِهْرَلَيْبِپْ mühirleyip(23A/9) اِدِيْبِدُرْ idipdür(26A/10)
 كِرِيْبِنْ giriben(25A/7)

-sun/sün Teklik üçüncü şahıs emir eki:Yuvarlak ünlülü bir ek olmasına rağmen,düz şekillerine de rastlıyoruz;

بَاغِشَلَايْنِ bağışlasın(6A/10) اِرْغُرْسِيْنِ irgürsin(6A/10)

-lu/-lü İsimden isim yapma eki:Yuvarlak şekiller yanında düz şekillere de rastlıyoruz;

دُرْلِي دُرْلِي dürli(29A/13) صَبْرْلِي صَبْرْلِي şabırlı(32A/2)
 اَوْلِي اَوْلِي önlü(42B/1) سَوْلِي سَوْلِي şönlü(42B/1)

-suz/-süz İsimden isim yapma eki:Çoğunlukla yuvarlak kullanılmıştır;

يُوزْسِيْزْ يُوْزْسِيْزْ yüzsüz(6A/12) اَصِيْلْسِيْزْ اَصِيْلْسِيْزْ aşılısız(24B/11)
 كُورْ قُورْ قُورْ قُورْ korkusuz(26A/4) بَكْجِيْسِيْزْ بَكْجِيْسِيْزْ bekcisiz(36B/6)

-u/-ü Fiilden isim yapma eki:Birkaç örnekte düz şekline rastladığımız bir ektir;

سُورِيْسِيْنُكْ سُورِيْسِيْنُكْ sürisinün(32B/3) سَوِيْ سَوِيْ sevisi(35A/1)

-lık/-lik İsimden isim yapma eki:Bir iki örnekte yuvarlak ünlü ile yazılmıştır;

قُلْلُوْغْ قُلْلُوْغْ kulluğu(5B/10) قِرْغِلْلُوْغْ قِرْغِلْلُوْغْ kırgılluğu(50B/4)

-ncı/-nci İsimden isim yapma eki:Yuvarlak şekline iki yerde rastladığımız bir ektir;

اُچْئُكْسِيْ اُچْئُكْسِيْ üçüncüsü(16B/7) اُونْئُكْسِيْ اُونْئُكْسِيْ onuncusu(27B/8)

-l- Fiilden fiil yapma eki:Bağlantı ünlüsü umumiyetle düzdür.Ancak yuvarlak şekillerine de rastlıyoruz;

أزولر üzülür(14A/5)

دككدي döküldüğü(23B/7)

-iş-/-iş- Müşareket eki: Birkaç yerde yuvarlak şekline rastlamaktayız;

قأوشرلر kavuşurlar(38A/5)

دورسب dürüşüp(45B/13)

يغرؤشور yügrüşür(56A/4)

-dı/-di Görülen geçmiş zaman eki: Tamamen düz kullanılan bu ekin bir yerde yuvarlak şekline rastlıyoruz;

ألد oldu(34A/10)

Düzlük yuvarlaklık uyumu ile ilgili bütün bu örnekleri eserin yazıldığı tarihle alâkalı görmek mümkün değildir. Bunların bir kısmı istinsah tarihindeki özellikleri de yansıttıyor olabilir.

Eserimizde ,diğer eserlere paralel, bir takım ses hadiseleriyle karşılaşmaktayız. Ancak diğer eserlerde pek rastlamadığımız kelime başında ünlü türemesi iki yerde karşımıza çıkmaktadır;

إرندى irindi(33B/1)

الإيوى ilâyık(22B/10)

Ünsüz değişmelerinde de diğer eserlerden farklı bir durumla karşılaşmıyoruz. "ben" Zamiri tamamen b-ile yazılmasına rağmen bir yerde b-→ m- değişmesini görüyoruz;

من men(58B/6)

Bazı yabancı kelimelerde ortada ünsüz türemesine rastlamaktayız;

كأينآتدہ kāyinatda(2B/11)

دأيم dayim(11B/1)

قأيم kayim(11B/1)

نيتلر niyyetler(52A/10)

ur- kelimesinin ön seste v türemesiyle kullanılışı az olmakla beraber vardır;

وردلر vurdılar(53B/8)

Metnimizde bir takım ünsüz düşmeleriyle karşılaşmaktayız, ancak bunlar kurallı değildir;

عَفَى اَيْدِيَّتْ af idüp(2B/5) اِسْرَ isüz(10B/10)
اِشَّاللَّهِ ishallah(44B/10) فِيقَ fıq(50B/6)

b-Şekil Bilgisi: Şekil bilgisi bakımından da bir takım özellikler göze çarpmaktadır.

Çokluk ekinin normal kullanılışının dışında birkaç yerde sayılardan sonra getirildiğini görüyoruz;

İki yüz yıllar ağladı kapumda(15B/3)

Gelürler ol ikisi katuma tiz(25A/10)

Yidi gökler firıştehleri düpdüz(38A/11)

Ol üç bu üçleri süre bu şardan(43A/4)

İki gözler kıılır birbirin fark(48A/8)

Yapım eklerinde özellik arzeden durum pek yoktur. Eserimizde gelecek zaman fonksiyonunda kullanılan ek, -ısar/-iser'dir. -acak/-ecek eki henüz bu fonksiyonu kazanamamıştır. İki yerde görülen bu ek isim-fiil eki fonksiyonundadır; yitecek uğrar(37A/9) tıracak yirleri(47B/2)

Bu gün -arak/-erek şeklinde kullandığımız zarf-fiil ekine metnimizde değişik şekillerde rastlıyoruz;

كَلُوْرَكَ gelürek(25A/11) اِوَارَكَ iverek(25A/13)
اِطْنِيْرَكَ eglenirek(25A/13) سَوِيْنِيْرَكَ sevinirek(27A/6)

-madın/-medin Zarf-fiil eki eserimizde oldukça seyrek kullanılmıştır;

بَقْمَادِيْنِ bakmadın(5B/6) كَرْمَدِيْنِ görmedin(56A/13)

Eski Anadolu Türkçesi'nin diğer eserlerinde olduğu gibi metnimizde de -up/-üp zarf-fiil ekinden sonra -dur/-dür

ekinin getirilmesine çokça rastlıyoruz. Ancak bir yerde bu zarf-fiil ekinin üzerine görülen geçmiş zaman ekinin getirildiğini görüyoruz; alupdı(41B/6). Ek burada duyulan geçmiş zaman fonksiyonunda kullanılmıştır. Bugün bu kullanılış Azeri Türkçesi'nde devam etmektedir. (1)

Diğer eserlerde pek rastlanmayan -anda zarf-fiil ekinin de bir yerde kullanıldığını görüyoruz; ol-anda(34A/9)

Yorır kelimesi veya -yor eki metnimizde hiç kullanılmamıştır. Şimdiki zaman eserimizde tamamen geniş zaman ekiyle karşılanmıştır.

(1) Muharrem Ergin, Azeri Türkçesi, İstanbul 1981, s.123.

2- METİN

1-A

- 1 Hāzā Kitāb-ı Bahri'l-Ḥakāyık
- 2 Bismillāhirrahmānirrahīm
- 3 Bismillāhi'l-vāhidü'r-rabbü'r-rahīm
Te'ālallāhü sübhāne'l-kerīm
- 4 'Alim ü gāfir ü settār u mü'min
'Azīz ü gālib ü ḥayy ü maşmūn
- 5 Kādīm ü kādīr ü kayyūm u rezzāk
Şehīdü mālīkū rahmānu ḥallāk
- 6 Hüve'l-evvele hüve'l-āḥir hüve'l-hū
Hüve'z-zāhir hüve'l-bāṭın hüve'l-hū
- 7 Zihī şāni'ki şun'ından bilüp fer
Olur bir nokta insān katre gevher
- 8 Anuñ adın direm ferd ü eḥaddür
Kādīm ü kādīr'ü ḥayy u şameddür
- 9 Belī her işde var durur bir āyet
Ki anuñ birligin eyler delālet
- 10 Delīl-i naklı kim tevḥīd-i ḥaddür
Nakilde kul hüva'llāhü eḥaddür
- 11 Bu bir kaç emre olursa kim mülāzım
Bu sırdan vācibü bizzātı lāzım
- 12 Der Beyān-ı Medḥ-i Muḥammed Muştafā
- 13 Muḥammed kim cihān fahrıdur ol şāh
Ḥabībümdür didi ol şāha Allāh

1-B

- 1 Muhammed mefhar-ı merdān gelüpdür
Muhammed kân-i ihsân Muştafâdur
- 2 Muhammed rüşen-i şâfi emîndür
Muhammed 'abdu'r-rahmân Muştafâdur
- 3 Muhammed hücet-i haqdur Hüzâdan
Muhammed sözi Kur'an Muştafâdur
- 4 Muhammed bellü ahtim-i enbiyâdur
Muhammed gevher-i kân Muştafâdur
- 5 Muhammed mazhar-ı haqdur Çalabdan
Muhammed dürr-i 'ummân Muştafâdur
- 6 Muhammed kullara Haqdan 'atâdur
Muhammed 'ahde peymân Muştafâdur
- 7 Muhammed fahr-i 'âlemdür Hüzâdan
Muhammed ferd ü fermân Muştafâdur
- 8 Muhammed menba'-ı cüd ü keremdir^(*)
Muhammed nür-ı yezdân Muştafâdur
- 9 Muhammed mu'ciz-i mihmân-ı Haqdur
Muhammed şahb-i sehmân Muştafâdur
- 10 Temâmet evliyânun rehberidür
Haţâ vü küfr ü illetden berîdür
- 11 Mukarrebler ki vardur her şıfatdan
Anı fahr idinirler her cihetden
- 12 İlâhi berhüzâ-yı kâdir Allâh
Bilürsin derd ile şâm u sehergâh
- 13 İşidürsin za'if kullarun ahın
Aña bağışla 'aşiler günâhın

(*) Metinde

(**)

جو
نفس

2-A

- 1 Huzāyā ol nebīnūñ hürmetiçün
Ayırma rahmetünden ferdü biçün
- 2 Der Na't-ı Ebūbekir Radıyallāhu 'Anhu
- 3 Huşūsā çār-ı yār ki oldı peyder
Ebūbekr ü 'Ömer, 'Osmān u' Haydar
- 4 Muhaqqak bu rasūlullāh sözidür
Ki ümmet gice bunlar yıldızidur
- 5 Nebi hükminde Bū Bekr eyledi cūş
Pes āmennā ve şaddaknā didi hoş
- 6 Rasūl buyrığında cān eyledi rām
Şeri'at içre geçürdi serencām
- 7 Der Na't-ı 'Ömer Radıyallāhu 'Anhu
- 8 'Ömer ikinci yārıdur nebīnūñ
Muvāfık dostıdur vuşlat şebīnūñ
- 9 Şehādet ma'den-i' dīn şāh-ı server
Tarīkat içre yoldaşı beyember
- 10 Der Na't-ı 'Osmān Radıyallāhu 'Anhu
- 11 Üçünci yārı 'Osmān ibni 'Afvān
Güyā gölinden zinnüreyn-i merdān
- 12 Hayā vü hilm içinde beñdeşi yok
Münevver ma'rifetden gözleri tok
- 13 Der Na't-ı 'Aliyyü'l-Murtaza Radıyallāhu 'Anhu
Kerremellāhu Vechehu

* Metinde
** "

عثمان
سعدني

2-B

- 1 Çü dördünci 'Aliyyü'l-Murtażādur
Belī müşriklere Hākdan kazādur
- 2 Sehāvet kānī mürvet ma'denidür
Hākikat yoldaşı cān handanıdur
- 3 Degürelüm bulara hoş tahtıyyet
Ki bizden ola muhkem kabilıyyet
- 4 Biriküp zihnümüz ola küşāde
Açıla gönlümüz hoş ola sāde
- 5 Bulara dirgenen kulları iy Hāk
Günāhın 'af idüp hallerine bak
- 6 Yüce dergāhına tutarlar ümiz
İlāhī rahmetünden kılma nevmiz
- 7 Der Na't-ı Yār-ı Te'ālā
- 8 Kerīmā iy rahīmā ber-hüzāyı
Ki vaşl idici sensin her cüzāyı
- 9 Münezzehsin havādişden ne kim var
Geñezdür hazretünde kamu düşvār
- 10 Kişi kim saña berkidür ümizi
Komazsın anı mahrüm nā-ümizi
- 11 Ğanısın kāyinatda her nazarda
Saña yol var seferde vü hazarda
- 12 Özüne kim dutarsa aru niyyet
Virürsin toğrı yolda kabilıyyet
- 13 Cefālar gösterürsin düşmanuña
Alursıñ dostlaruñ kendü yanuña

3-A

- 1 İlāhī seyyid-i mevlā-yı mutlak
Kamular yüz saña tutar yüce Hak
- 2 Mededsizlere dermān irgürirsin
Kara dünde karıncayı görürsin
- 3 Bizüm yazuklarımız katı gücdür
Hüzāvendā senün fazlun öküşdür
- 4 Şefī'imüz bu yolda Mustafādur
Nebiler serveri kani vefādur
- 5 Dilile ümmetivüz dirüz anuñ
Velikin hizmetinde girüz anuñ
- 6 Aru niyyetle anuñ dostlığına
Şalavatlar virürüz mestliğine
- 7 Gönülde zerre inkār kalmadı hiç
Şehādetden dilümüz olmadı piç
- 8 Her an yolında ikrār eylemişiz
Gönül ışıkına berdār eylemişüz
- 9 Mu'ayyen birledük çakı gönilde
Çü durduk şapmaduk bu toğrı yolda
- 10 Velī hiç kılmaduk hak yolda a'māl
Oğul kız güşşasıdur derd-i emvāl
- 11 Büridi gözümü gaflet kemendi
Hüzāyā şav sen üstümden bu bendi
- 12 Sa'adet ehli içinde fakirem
Şekāvet ehline külli emirem
- 13 Ne eksile Hüzāyā rahmetünden
Temennālar kabül ola katuñdan

3-B

- 1 İrişe rahmetüñ İbn-i Haṭibe
Çü derdlü kişi derdin dir ṭabibe
- 2 Kaṭuñda kamu ḥācetler revādur
Çü dertlüye senüñ faẓluñ devādur
- 3 Kişi kim rahmetüñ senden kıla ged
Anı sen rahmetünden kılmaduñ red
- 4 Yüce dergāhuña ma'ḷūmdur iy şāh
Günāhum çoqlığıçün kılluram āh
- 5 Hüzāyā ṭogrı yoldan irme bizi
Kaṭuñdadur kamu işüñ temizi
- 6 Bize rahmet kıl iy perverdigārā
Kerīmā iy raḥimā girdigārā
- 7 Der Sebeb-i Nazmı ve Tercümete Kitab
- 8 Elā iy sāhibi'l-'akl istimā' ol
Gönül tut'aklıñıla ictimā' ol
- 9 Sözi aşlınca söyle her işüñi
Muvāfık eyle her bir cünbişüñi
- 10 Bunı vaẓ' eylemiş ehl-i temizüm
Ki söz gökden inipdür iy 'azizüm
- 11 Çü bir nesne ki inmişdür felekden
Kıyās it ḥor olur mı ol belekden
- 12 Kaḅuldür her ne diliñce olsa ya'ni
Tağayyür olmasa aşlında ma'ni
- 13 Olımadum senüñ emrüñe maḥküm
Ne ki itdüm ḥayr-ı şer ṭapuña ma'ḷüm

4-A

- 1 Ümīdüm fazluñadur iy Hüzāvend
İnşallāh maḥvola boynumdağı bend
- 2 Yolumı bağıladı hep fikr-i ğaflet
Göñülde komadı hiç zıkr ü vaşlet
- 3 Dirīgā Hāk yolında olmadum rām
Bilmedüm nice geçdi serencām
- 4 Hüzāyā rahmetün deryāsı taşdı
Anuñ mevcī niçe betlerden aşdı
- 5 Olursa kaf tağı gibi günahlar
Ki hiç kār itmeye aña bu ahlar
- 6 Velī çün mevc ura rahmet deñizi
Günahlardan uçundura beñizi
- 7 Göründürmeye zerresin kıla fark
İdenle itmeyende olmaya fark
- 8 Şunuñ bigi mu'allādur o dergāh
Kim anuñ zerresinden olsa agāh
- 9 Te'alallāh zihī sultān ki oldur
Anuñ rahmetleri mü'mine boldur
- 10 Aṭāsı kemteridür cennet-i dār
Burağı hil'atı hem huld-ı dīzār
- 11 Bu ğafletden uyar bizi ilāhī
Kemāline irişdür derd ü āhı
- 12 Eger Türki vü Tatca vü Arabca
Tefāvüt olmaya iş ü tarabca
- 13 Şu söz kim ma'niden taşra degüldür
Gülistān içre ol bir tāze güldür

4-B

- 1 Velī şol sözde kim ma'ni bulunmaz
Heman bir herzedür aşlı bilinmez
- 2 Şu söz kim ma'nili gelür kişiden
Ferah bulur beküllî hep işiden
- 3 Anı Hâk dercider birbir gönilde
Pes andan zâhir olur ol bu dilde
- 4 Söz oldur kim anı bir söyleyeler
Velî şerhinde biñbir şoylayalar
- 5 İşidenler diyeler âferin yād
Şekerler yidüğü hoş eyledük yād
- 6 Yok ol kim görkür öteler güzāfa
İşidenler diye toyduk bu lāfa
- 7 Bu resme söz öküş ba'zı kişide
Ki kendü söyleye kendü işide
- 8 Şebātı yok heman gavgāya irer
Cihānda bāri cāhil olmasa er
- 9 Ne söz kim söylese düşer halīfi
Zirā kim ortadan bilmez kılıfı
- 10 Tuşune çağırur hey bi-haberdür
Şanur kim söylediği mu'teberdür
- 11 Hadis ü tefsir ortada anılmaz
Abes sözlerde leykin hiç yañılmaz
- 12 Hālün bil 'āmiyiseñ bellü bayık
Kitabdan söylemezsin hod haqāyık
- 13 Ve ger nî 'ālimiseñ söyle nakluñ
Degilseñ başuña dir bāri 'akluñ

5-A

- 1 Sikāruñ cāhilūñ katında söyle
Becid sen şāmid ol disin kim öyle
- 2 Kavī hüccet ki peygamber dimişdür
İşit ol din begi ne söylemişdür
- 3 Te‘allem yāfete fe'l-cehlü ‘ārun
Velā yerdā bihā illā hımārun
- 4 Cehālet çün hımārıla añıldı
Ne söylediye cāhiller yañıldı
- 5 Nice yañılmasın sözinde ol er
Ki cehl oldı aña her yolda rehber
- 6 Eger varısa ‘irfānuñ temizūñ
Bilinsin her çı ‘ilm ardında izūñ
- 7 Bilür ‘avretler ipligin egirmek
Zi ‘ayb sen bilmedügün söze girmek
- 8 Kitāblar sözi ‘āmīnūñ nesidür
Sükūnet cāhilūñ key perdesidür
- 9 Ferāğat ol yigit perdeñ şaķıngıl
Depele kendü nefsüne aķıngıl
- 10 Ğaraż yokdur bu söz içinde iy yār
Maķālatdan kılurvan bunı tekrār
- 11 Ğarażlu kişinūñ hod dīni yokdur
Aña hiç rahmet olmaz Ğaķ tanukdur
- 12 Ne dir diñle işit bu nağme-i ‘ūd
Bu bünyāduñ nedür aşlında maķşūd
- 13 İşit bil imdi maķşūdum iy dildār
Kimūñ şerhindedür bu medh ü güftār

5-B

- 1 Sebeb-i Nazm-ı Kitāb
- 2 Cihāna ol Hüzā uralı bünyād
Çıkarmışdur cihān içre eyü ad
- 3 Mürüvvet ehl-i dilber yüzi güleç
İrağ olsun anuñ zātından ilāç
- 4 Selām öñürtmez andan kimsene hiç
Dilinden gelmedükdür bir söz-i piç
- 5 Ğanī himmetlü tatlu dillü merdān
Aşıl da bellüdür ol gevher-i kān
- 6 Cihān toptolu olursa sīm ü zer
Bağışlar yüzi bakmadın ol ezber
- 7 Laṭif ü pür-keremdür ehl-i cevmerd
Beridür şöhetinden buhl u nā-merd
- 8 Ne dinse her sözün naqşını bilür
Ne yise her özün baqşını kıllur
- 9 Tevāzu* söyle kıllur bir kişiye
Ki kıllar kılmaz irkege dişiye
- 10 Ulu şehler katında hürmeti bol
Düşer kılluğı her bir yirde maqbul
- 11 İşidenler ırakdan eyü adın
İver görince devletlü nihādın
- 12 Cömerd defter bilindi anuñ adı
Ol ada bağladum berk itikādı
- 13 Kitāb yazdum anuñ adına ben
Sevinüp bu sözün bünyādına ben

6-A

- 1 Yigit özini Hâk kılsun selâmet
Mürüvvet kânı andandur 'alâmet
- 2 Huşûşâ şâhı ol maḥdumzâde
Çalap kılsun anuñ 'ömrin ziyâde
- 3 Muḥammed bin Halîl Begdür çü adı
Hüza bağışlasun ol şahzâdı
- 4 Hüdâvendâ kerîmâ girdigârâ
Ġanî sultânım iy perverdigârâ
- 5 O şâhuñ devletin pâyende eyle.
Cihân halkını aña bende eyle
- 6 SelâmetliĠıla devrânı sürsün
Ne gönünden geçerse eli irsün
- 7 Melâmet şerbetin aña içirme
Yavuz gün hiç 'ömrinden geçürme
- 8 Halâvetle tolu olsun dîmâĠı
Müzeyyen olsun anuñ gönli baĠı
- 9 Yüzi maḥbûb başı devletlü olsun
İşi muḥkem özi ḥürmetlü olsun
- 10 Hâk anı saña bağışlasın iy şâh
Kemâlî pirlige irgürsin Allâh
- 11 Murâdın gör anuñ ol şazumânı
Anuñla hoş geçür her bir zamânı
- 12 Seyâletde nazarda yüzsiz ola
Huşûşâ şâhibi key yüzsüz ola
- 13 Geçürmek isteye yok yire sözün
Ġazâbdan tola vü kızarda gözün

6-B

- 1 Kākıya kaçā kan beñzin bozarda
Anuñ gibi kişi gerek bāzarda
- 2 Bāzārda niçe ħor yad var giyer kürk
Ola olmazsa çomak üstüre Türk
- 3 Özini bildireler ol kişiye
Degil er söylemez ola dişiye
- 4 Velī derviş işi t̄ā‘at u ħācāt
Kıla ihlāşıla Ĥaķķa münācāt
- 5 Tevāzu‘ göstere yahşı dilile
Kıla her şöbeti bir bülbülile
- 6 Şafā vü rüşen ola gönli gözi
Ki yarın Ĥaķ katında geçe sözi
- 7 Ne söz kim söyleye kuvvetlü ola
Velīkin şöbeti key tatlu ola
- 8 Ĥarīf ola beherĥāl bir ġarībe
Bu vechile bula fırsat ġarībe
- 9 Bu menzildür muĥibbündür muĥaķķaķ
Bunu vaż‘ eylemişler ehl-i taĥķīķ
- 10 Bularuñ t̄ā‘atı sır müşāhade
Bular Tañrı ĥaşıdur bi‘ş-şehāde
- 11 Bular kendü özlerin bilmiş degüldür
Bular vaktin yavu ġulmuş degüldür
- 12 Bular cān irgürüp durur murāda
Muĥib olanlar irer her murāda
- 13 Bularuñ aslı birikmekdür asla
Ĥazab bulunmaya bunlarda aslā

7-A

- 1 Muhibbün gör yine üç şan'atı var
Hakikat üzredür hoş tal'atı var
- 2 Pes evvel sırda şan'adur tahayyür
Münacâtdur ikinci yok tagayyür
- 3 Müşahiddür üçüncü 'ışkıla ol
Bu şan'atlarla oldu anda maqbül
- 4 Muhibbā sorşalar Hakkı ne bildün
Ne tāt birle sen Tañrıyı bulduñ
- 5 Diye kim kendözüm bildüm ben evvel
Hakı bildüm sözi itme muṭavvel
- 6 Kulından Hax dimez hergiziñ yādem
Hakı ırakdan ister miskin ādem
- 7 Aru dut gönliñü dāyim k̄iri olma
Daḥı bu sözlere sen münkir olma
- 8 Cehennem münkirüñdür ṭolı 'akrab
Delil isterseñ okı naḥnü akrab
- 9 Ḳavluhu te'ālā ve naḥnü akrab ileyhi min ḥabli'l-verīdi
- 10 Daḥı vardur ḥadīs hem Muṣṭafādan
Nebiler serveri k̄ani vefādan
- 11 Bile her kim okusa 'arafe nefsehu
Bunuñ şuyuncadur hem 'arafe rabbehu
- 12 Diri añlar ki sözler s̄abit oldu
Ölüler yatduğı yir t̄abit oldu
- 13 Söz añlayanlaruñdur her bir işde
Neleri var durur çarḥuñ dönüşde

7-B

- 1 Gerek 'aşr iktizāsın izleye er
Mudāra ehli hoşdur dir ulular
- 2 Muhibb u 'ābid u zāhid u 'ārīf
Budur kavī ki şindi kılduk ta'rif
- 3 Bularuñ üçü üç dürlü kişidür
Muhibbün dāyimā birlik işidür
- 4 Bularuñ fırsatı hep da'viyādur
Muhibbün yolu dāyim ma'niyādur
- 5 Bu üç da'vī kıllurlar her birisi
Bilinmez kimdür ölüsi dirisi
- 6 Yine ahir gelüben kul olurlar
Muhib öñinde hep maqbül olurlar
- 7 Bu sözüñ şerhi yok ma'nī yüzinde
Yiter bu deñlü söz şüret gözinde
- 8 Göñül götürmege fikr itmege 'akıl
Şüret duymaga bu deñlü yiter nakıl
- 9 Der beyān-ı Hızır 'aleyhisselām
- 10 Eyā maḥbüb-ı maḥdüm-ı yigāne
Getürmedi senüñ bigi zamāne
- 11 Şeref buldı felekler yılduzuñdan
Melekler şāz olurlar her söziñden
- 12 Zamān içre tarīkat ma'denisin
Mekānda ehl-i 'irfānuñ dīnisin
- 13 Me'ānī gülşeninüñ bülbülisin
Nevālü bülbülün yine gülisin

8-A

- 1 Kāvîsin her hüner içre mü'ayyen
Me'ânîdür içün taşuñ müzeyyen
- 2 Mu'inüñdür Çalab şeksüz gümansuz
Kimüñ şekki ola kaldı imansuz
- 3 Tamāmet evliyānuñ mihterisin
Tarîkat ehlinüñ hüb-ı terisin
- 4 Çü ismüñdür mü'ece kutb-ı 'ālem
Tapuña rām olupdur külli 'ālem
- 5 Çü 'illet bulmasañ yohsulu bayı
Harîfüñdür kılursın her gedâyı
- 6 Cihānı tarfetü'l-'āyne yürürsin
Bilürsin işidürsin hem görürsin
- 7 Meded diyenlere dermān idersin
Çalabdan bahtlu fermān idersin
- 8 Hākka irenlerüñ hem rehberisin
Haṭālardan hacāletden berisin
- 9 Olar kim haḫ yola yilüp yürürler
Pes evvel def'ada seni görürler
- 10 Çalab fermān virip durur tapuña
Degül mahrum kim irerse tapuña
- 11 Yapuşan bir kez etegiñ ucına
Ol ayruk uğramaz çerhüñ gücine
- 12 Lakapdur tapuña çün hızr-ı zinde
Haṭā bulunmaya sen hızr izinde
- 13 Çü içdüñ bir kez ol āb-ı hayātı
Hayāt içün ebed alduñ berātı

8-B

- 1 Cihānda üçler kırklar yidiler
Senüñ hükmüne fermānuz didiler
- 2 Hāḳḳuñ sırrıyla ʿuzletden ṭolusın
ʿUdülile cihānda ṭoṭolusın
- 3 Ferāgat ḳulpına her kim yapuşıır
Adımın ol saña az az apışıır
- 4 Senüñ ʿilmünde ʿācizdür keşāyi
Refīk olmakdan ʿazl itdün Mūsā'yı
- 5 ʿAmel yoluında her giz ḳılmadum ben
Seni nice ögem hiç bilmedüm ben
- 6 Meger götüre Hāḳ candan ʿikābı
Dilimden gidere cümle niḳābı
- 7 Ḳavī ola dilüm bu söz yüzinde
Bulam kendümü söz ehli izinde
- 8 Gerekmez dünyede bu hōşi mālī
Haṭīboğlı'na virdün küş-i mālī
- 9 Ḳulağın bur heperle cürmi gitsin
Elin al sekteleṭ cürmi yitsin
- 10 Hācālet görmesün hāḳ yolda dāyim
Velī kesbeylesin ol dīn-i ḳāyim
- 11 Müberrā olsun o ḳamu cihānda
Muʿayyen añlasun sırrı nihānda
- 12 Vilāyet ehlinüñ olsun gulāmı
Tamāmına irişdür bu kelāmı
- 13 El-bābi'ş-şānī fi'l-maʿdeni'l-maʿrifeti

- 1 Bugur ol k̄uṭb-ı ʿālem eydür iy yār
Bu ʿilmūñ şerh̄ini ol kıldı izhār
- 2 K̄ul irer kırk maḳāmda Tañrısına
İnanmazsañ gör işle tut şına
- 3 Dürist eylerise bu kırk maḳāmı
İrer Ḥaḳḳa gider gönli seḳāmı
- 4 Ünine ḥükm ider anuñ şerīʿat
Ṭarīḳat kılur ünine şürüʿat
- 5 Ünini maʿrifetden bilüñ izhār
Ḥaḳīḳat içredür ün daḫı iy yār
- 6 Tamām baḫş oldu uş ol kırk maḳāmum
Kılanlar bunu ḳabrinde yaḳa mum
- 7 Çalap kuvvet vire hoş ḥalvetinde
Tamām iddüm Muḫammed devletinde
- 8 İnşāllāh idem z̄ikr bu kırk maḳāmı
Ve ger nī çāk idüp yırtam yaḳamı
- 9 Pes imdi vācib oldu başlayavuz
Serīʿat güllerinden aşlayavuz
- 10 Şerīʿat içre ol ün kim deridi
Ṭarīḳatdan ḥaḳīḳatdan berīdi
- 11 El-evvelü der beyān-ı maḳām-ı şerīʿat taʿrif-i İmān
- 12 Nedir evvel maḳāmı kim bilesiz
Becid İmān getürmekde olasız
- 13 Ḥadıṣ-i ḳudside dir kim resūlullāh
Dilünden gitmesin āmentü billāh

9-B

- 1 Ḳavluhū te'ālā āmentü billāhi ve melā'iketihī
ve kütübihi ve rusulihi
- 2 Çalabdan ḳula imān hoş 'atādur
Dise cān üzre ten üzre ḥatādur
- 3 İman 'akl üzredür 'arīf ḳatında
Pes andan şonra her bir şifatında
- 4 Daḫı bir dürlü ma'nī var bu işde
Nazar ḳılsañ baña nursın görışde
- 5 Pes evvel buyurmuşdur üstād
Şehādet vire dil ile ḳıla yād
- 6 Gönülden gidere hem şekk ü şirkī
Ḳomaya ol burada ḡill u çirkī*
- 7 Ve ger nī gönli gözi irmezise
Dilile hoş şehādet virmezise
- 8 Bayḳ bilün ki oldur bellü kāfir
Muḳim olsun gerek ol yā müsāfir
- 9 İrişmez rahmetün āna nişātı
Delīlin oḳı fi semmi'l-ḥıyātı
- 10 Ḳavluhū te'ālā ḥattā belice'l-cemelü fī semmi'l-ḥıyātı
- 11 Veyāḥuz dili ṭanıklık virürse
Gönilile Ḥaḳḳa şirket irürse
- 12 Münāfıḳdur bilün ol iy cemā'at
Gerek ṭā'at ḳılsun ger ḳanā'at
- 13 Ḳavī hüccet durur buña delīlüm
Buyurdı luṭfile bunı celīlüm

10-A

- 1 Ƙavluhū te'ālā lā yağfiru an yuṣrake bihi
ve'l-yağfiru mādūne feleke
- 2 Pes imdi iy īmān ehli kiṣi sen
Gerek ṣaḳlayasın bu cūnbūṣi sen
- 3 Mūnāfıḳ ger ƙıla biñ yılca tāt
Velī bulmaya bir demce kifāyet
- 4 Bulardan ṣonra pes bilmek gerekdür
Amel tāt imandan girürekdür
- 5 İmān tāt durur sözler girişmez
Ki degme tāt imāna irişmez
- 6 Nitekim ma'şiyetdür küfre düṣvār
Ki degme ma'şiyet küfr olmaz iy yār
- 7 Delilüm bu ki Haḳ virdi berātı
Ṣorıcaḳ okıyalar bu āyātı
- 8 Ƙavluhū te'ālā ve iz eḫaze rabbūke min benī
ādeme zuhūrihim
- 9 Dahı bir ma'nī yüzinden açam söz
Ƙulak işitmedi hiç görmedi göz
- 10 Nedür dir ol me'ānī bülbüli gör
Me'aniden gelen bu gulguli gör
- 11 Ki bu şüret yüzinde bir haber var
Diyem ger olasın bundan haberdār
- 12 Bu yüzden añlamaz cāhili añḳı
Ki rahmānī nedür şeytānī ƙanḳı
- 13 Haḳıḳat pes bunı bilmek gerekdür
Gönülde fikrin eylemek gerekdür

10-B

- 1 Ki rahmān aṣlı ĩmāndur bilũn siz
Anuñ kaydın ayruḥsı kılıñ siz
- 2 Velikin şeytānuñ aṣlı gümāndur
Aña uyan kişiler bez gümāndur
- 3 Kişi kim ĩmāna katsa gümānı
Cāli düşvār olur gider ĩmānı
- 4 Şaķın bu müşküli gönilde berkit
Gümānı terk id ĩmān yolına git
- 5 Bu işi şaķlayanlar tāyibidür
‘Akıl sultāndur ĩmān nāyibidür
- 6 Bu şüret içre ĩmān seyr ider bol
Ki ya‘ni ‘akıl öñinde düşe maķbül
- 7 Kaķan şultān ğayb olsa şerinde
Ne nāyib k̄ala ne şāh ne yirinde
- 8 Der beyān-ı temsili'l-ĩmān
- 9 Meşel bu kim ĩmāndur bir hazīne
‘Akıldur haznedār çoğı azına
- 10 Çü iblis oğrıdur hazne delici
İsüz bũlsayükün tutar alıcı
- 11 Kaķan kim haznedar ğayb olsa nāĝāh
Bilürsiz oğrıyı neyler hazneyi āh
- 12 Dağı bil kim ĩmān bişmişce süddür
‘Akıl bekcidür iblis yavuz itdür
- 13 ‘Aceb midür ki evden bekci gitse
Yavuz it girse evde südi içse

11-A

- 1 İy 'akıl issi bu bendi dut şakla
Südüñ iç evde otur hazne bekle
- 2 Velikin bir dağı ma'nî dimişler
Ulular vaz' idüp buni komışlar
- 3 İmān içinde sergerdān yürirdir
Ne bellü gider ne hoz tururdır
- 4 Kıpılma buhl u inkār u habiṣde
İşiddüñ yuḥaru geçen hadiṣde
- 5 Ki hükm itdi bize ol resūlullāh
Becid oḥuñ diyü āmentü billāh
- 6 Kavluhū te'ālā āmentü billāhi ve melā'iketihī ve
kütübihī
- 7 Hādīsüñ ma'nisin tekrār idelüm
Hakkuñ birligine ikrār idelüm
- 8 Me'anī balına barmāğı banmak
Firiṣtehlerile Hakkā inanmak
- 9 Peyğamberlerile bellü kitāblar
Kıyāmet günü taḥkiki 'itāblar
- 10 Bular Hāk didüğüñ biliñ imāndur
Hemīn pes bundan artuğı gümāndur
- 11 Der beyān-ı i'tikād-ı Hüzā celle celālühü
- 12 Çü dutmazsın Hākkuñ buyruklarını
İşit her fi'ligün kuyruklarını
- 13 Hākkuñ red itdüğini sen güdersin
Çü işüñ böyledür Hakkı nidersin

11-B

- 1 Yilersin nefsüñ arzusıla dāyim
 Kuşanduñ bilügi ol yolda k̄ayim
- 2 Bu işde sen eger gündüz gicedür
 Pes ol H̄aḡka inandugūñ nicedür
- 3 Seni kim yaratdı ol virdi cānī
 Saña erzeni kıldı hem īmānı
- 4 Müvekkel ḡodı üstüne melekler
 Ki divden perrilerden seni şaḡlar
- 5 Der beyān-ı i'tikād-ı melāyike 'aleyhimü's-selām
- 6 Firiştehler de her ādem nişābı
 Dimişler üç yüz altmışdur hisābı
- 7 Ḳamısı hızm̄et eyler seni gözler
 Ḳiyāmetde bular hep seni yüzler
- 8 Utanmazsın edebsizlik idersin
 Neñe gerek buları sen nidersin
- 9 Ḳanı imdi bulara kirtü inanmaḡ
 Saña vācib durur pes oda yanmaḡ
- 10 Der beyān-ı i'tikād-ı enbiyā şalavatullāhi
'aleyhim ecma'in
- 11 Girü didüñ peygamberler ki ḡaḡdur
 İnandum bunlara ben H̄aḡ ḡanūḡdur
- 12 Nebīler her biri geldi vü gitdi
 Cihānda şormaduñ neyledi nitdi
- 13 Nübüvvet ehli kim her biri iy yār
 Ḳamu hep meskenetden kıldı ḡüftār

12-A

- 1 İřitdũñ hoz szmzdr bayağı
Ki yavuz yola başmazlar ayağı
- 2 Cihāna gldiler ma'sm-ı ārī
Gir kıldılar eyle iħtiyārī
- 3 Kaçan kim va'de irişdi bulara
Sevini vardılar ol bākī dāra
- 4 Buları ĉnki Hāk yine kığırdı
Suĉuñ var diy kıldan kıla şordı
- 5 Bilrsin senki hiĉ iĉñ arınmaz
İziñde bir adım yağşı grnmez
- 6 İĉñ buhl u şasedden toptoludur
Ĝazabdur ykedr iřñ ğuldur
- 7 Szñ klli ğaraş iřñ hırālık
ĉok eylersin v ğlmek mařarālık
- 8 Tama'dur kibrile hem kaşkaşadur
Cehennem bunlara yağşı bahādur
- 9 Sz aĉılsa ğaraşlardan dilñ ct
Namāza gelicek her cnbğñ st
- 10 gdrsin dilñden 'indi szler
Ki kalmaz hiĉ sz yzinde szler
- 11 Yāranlaruñ haķında ibtilāsın
Veli abdeste gelseñ mbtelāsın
- 12 Ya şu gelsin ya řoluñda ĉıban var
Ne ğāfilsin hey arduñda ĉobān var
- 13 Nebiler iřledĝin işlemezsın
Danışmanlar szin hiĉ eslemezsın

12-B

- 1 Begenmezsin kimesnenün işini
Yimezsın āhıretlik teşvişini
- 2 Kātuñda çi karındaşlar çi yoldaş
Atarsın bir kuş için ka'beye taş
- 3 Niçe herze niçe kengel niçe bir
Kıl andan giri Hākdan yaña tedbir
- 4 Niçe bir kılasın 'iş u temāşā
Gelür bir gün bunun da işi başa
- 5 Niçe gaflet niçe şöbet niçe dem
Anuñiçün mi geldün miskin ādem
- 6 Niçe bir olasın bu dünyāda şād
Gele bir gün ki senden bu ala dād
- 7 Niçe hamr u niçe esrār niçe sāz
Niçe muṭriblerile hoş hüp āvāz
- 8 Niçe bir zevk ü* 'işretler güdersin
Gün ola kendü özün unıdasın
- 9 Buları çünki sen böyle kılursın
Yarın maḥşerde gör nice olursın
- 10 Yana od ıssisinden ehl-i maḥşer
Buyura ḥaşlara Hāk āb-ı kevşer
- 11 Vire mü'minlere andan şakalar
Velī 'āsileri oda yakalar
- 12 Nebilerden işidmedün cihānda
İnanmak kanda bunlara bu kanda
- 13 Yalan olduñ bil imdi her bir işde
Göresin hāliñi yarınkı işde

*Metinde ذوق

13-A

- 1 Bilinmedi çü 'ahdunda vefādan
Haber var diñle imdi Muştafādan
- 2 Olursız irte barmāğın ıdıran
Didi Hāk inne me'al' 'usri yūsran
- 3 İy mü'minler bu işler böyle kalmaz
Zirā haşre inanmak böyle olmaz
- 4 Bu inanmak mıdur kim inanursız
Ki dürlü tonı giyüp tonanursız
- 5 Yeyip ni'metlerin hoş gönenirsiz
Bu inanmak degül kim inanursız
- 6 İy mü'minler eger inanduñuzsa
İnanmak işigin tayanduñuzsa
- 7 Size rahmet ağacı tokına bol
Beher tātlatlarıñuz ola maqbül
- 8 Ve ger inanmaduñuzsa zinhār
Size hışm ağacından ire düşvār
- 9 Nitekim ol kamu halkuñ ilāhı
Nedür didi işit ol pādişāhı
- 10 Hezārān isteyiciniñ kapumda
Dükenür 'ömri gider hep tapumda
- 11 Geçer günleri sergerdanlıgıla
Yine ben bayāğı sultānlıgıla
- 12 Eger yıl esmeye şarkdan Yemenden
Ayırtlaşmayadı dāne şamandan
- 13 Pes imdi ger şerī'at olmayaydı
Halāyık toğrı yolu bilmeyeydi

13-B

- 1 Ne mişmıl bellü olaydı ne murdār
Bu işden kimse olmazdı haberdār
- 2 Ne bileydi kişi ya ne göreydi
Her işüñ hıll-ı hırmin kim soraydı
- 3 Çalap gösterdi hep yirlü yirini
Şerī'at ma'lüm itdi her birini
- 4 Ne kim var zıkr ider Qur'anda muṭlak
Velā raṭbin velā yā bisi
- 5 Pes imdi şaklamak gerekdür iy yār
Getürüñ Haq yolında şıdk-ı ikrār
- 6 Hüzā nehy itdügin bilmek gereksiz
Çalap buyurduñ kılmaq gereksiz
- 7 Eger nehy itdüginden yığlınasız
Bu yolda kendüñüz tiz hem bulasız
- 8 Şerī'at ehlinüñ tã'atlarını
İşid şakla namāz sã'atlarını
- 9 Oruc dutmaq hãc itmek vefãdur
Cenãbetden arınmaq key şafãdur
- 10 Bu dünyã arsızuñ dañı kovarlar
Velãkin ahreti dañı severler
- 11 Şerī'at ehlinüñ her giz işi bu
Bu kavli tutanuñ her cünbüşi bu
- 12 Der beyãn-ı gürüh-ı tarikat
- 13 Gürüh ikincisi 'ãhidlerüñdür
Bu ma'den bellü bil zãhidlerüñdür

14-A

- 1 Bularmñ aşlı oddandur haberdār
Ṭarīkat ehlidür od bigi yanar
- 2 Dün ü * gün kendüleri yandururlar
Hünerler Ḥaḳ yolına göndürürler
- 3 Bularuñ işleri budur ne çāre
Didi Ḥaḳ kūduhannās ve'l-ḥicāre
- 4 Pes imdi bir kişi bir kez ki yana
Daḥı bir yanmağa nice ṭayana
- 5 Ḳoyunuñ derisi bir kez yüzilir
Daḥı ḳaşd itseler anı üzülür
- 6 Hikāyet-i 'İsā 'Aleyhi's-selām
- 7 Hikāyet eyler ol 'İsa ibn-i Meryem
Seḫer çün gül yüzine düşdi şebnem
- 8 Ki birgün şahrāda bir şuya irdüm
Teferrüc ḳıldum içdüm anı gördüm
- 9 Laṭīf u hūb şüretde 'ilācı
Velikin lezzetinde ḳatı acı
- 10 Yüce gördüm ḳatı ben o ṭaḡı
Du 'ā ḳıldum şeşildi dil-i baḡı
- 11 Çü ol ṭaḡ söyleyüp ḳıldı ḥiṭābı
Didüm bu söz yüzinde sil niḳābı
- 12 Ki bu şü niçün acı oldu iy yār
Ḥaber virdi bu rāzdan ol haberdār
- 13 Didi ol ṭaḡ bakayım yā rūḫullāh
Baña bir nesne vāki* oldu nāḡāh

*Metinde دوني کون

14-B

- 1 Zamān-ı māzīde kim geçdi devrān
Kelīmullāh idi Mūsā ibn ʿİmrān
- 2 Geçerdi bir yigit bi'l-kaşd ticāre
Okudı kūduhannās ve'l-ḥicāre
- 3 Haber vir didüm aña iy dilārām
Yigit li'l-kāfirinde kıldı ārām
- 4 Didüm ki yā yigit sen bu āyātı
Ne yirden naql idersin beyyinātı
- 5 Didi Tevrit içində naql iderem
Daḫı var mı sözüñ eyit giderem
- 6 Didüm ben Tevrit kim naqıldür bu
Didi ol dört kitābuñ naqlidür bu
- 7 Zebūr u Tevrit ü Furqān u İncil *
Bularuñ içre yazludur bu te'vīl
- 8 Didi vü geçdi gitdi ol dil efrüz
Ḥirāşeyzā kı lup gönlümi düpdüz
- 9 Pes ol vaqıtdan berū kim aḡlaram ben
Bu ş u gözüm yaşıdur çaḡlaram ben
- 10 Şükür kim uş irüde beni Allāh
Ki yüzüñ gördüm uşda iy rühullāh
- 11 Du ʿā kı l kim du ʿāñ key müstecābdur
Du ʿālarda senüñ yavlaḡ icābdur
- 12 Çalab oddan beni azād kılsun
Ṭamular heybetinden yād kılsun
- 13 Hemān kim bu sözi işitdi ʿİsā
Kaḫbül it iy Ḥüzā dir her neyise

* Metinde

15-A

- 1 İcābet buldı Hāḡdan oldu irşād
Ṭamu odından ol ṭaḡ oldu āzād
- 2 İrişür berkiden berk i'tikādın
Bulur bunda vü anda her murāzın
- 3 Ve illā ol ki bilmez söz yüzini
Hemīn pertāv ider cüt kendözini
- 4 Fuzūlī kendözinden söz başarur
Aḡaç kim köki yok ḡandan yeşerür
- 5 Hemān ol söyledügince yekilür
Daḡı merdanelerden ekilüdür
- 6 Ṭarīḡat ehline söyle gerekdür
Dimeye ol bu şundan yigrekdür
- 7 Dükelin hoş göre her bir nazarda
Mukīm eger seferde ger ḡazarda
- 8 Yol içinde ḡatı ola temīzi
Dilile hoş ṭuta her bir 'azizi
- 9 Yolında pāk ola yana kül ola
Beher ḡapuda 'ıḡkıla ḡul ola
- 10 Ṭarīḡuñ fi 'li ṭonı bu 'abādur
Ve gernī ḡoz emekleri hebādur
- 11 Arı ihlāşıla ḡıluñ itā'at
Aña her fi 'lūñüz virsün şehādet
- 12 Ki yarın Hāḡ ḡatında utanmayasız
Ṭamu odına göyünüp yanmayasız
- 13 'İbādet ḡıl aru niyyetle dir Hāḡ
ḡılam dīzāruma ben sizi mülḡak

15-B

- 1 Hel cezāü'l-ihsānu ille'l-ihsān
- 2 Buyurur Hâk yine iy kullarum siz
İşidün kim nice luḫf issivüz biz
- 3 Çü Ādem bir günāh itdi ḫatumda
İki yüz yıllar aḫladı ḫapumda
- 4 Eyü adıla yaḫşı ḫul oldı
Pes andan tevbesi maḫbül oldı
- 5 Siz iy mü'minlerüm yitmiş yılunüz
Günāh içinde geçmese bilünüz
- 6 Çü bir kez *özü idüp tevbe ḫılasız
Baḫışlaram anı şeksüz bilesiz
- 7 Zīrā ben *afv idici pādişāham
Günahlu *āşiye püştü penāham
- 8 Çü *afvum bir günāha irmeyedi
Benüm hiç raḫmetüm belürmeyedi
- 9 Ḫavluḫü te'ālā ni'me'l-mevlā ve ni'me'l-başıru
- 10 Eger bir vech kim olsa varlıḫumdan
Eşer olmayadı ḫādirliḫumdan
- 11 Tamām olmayadı hiç yerde bir iş
Be külli ḫalkı hep basaydı teşvış
- 12 Belürdi çünki ḫādirlik nişānı
Delīl uş aşıkāre ḫıldı anı
- 13 Ve men yetevekkel 'alellāhi fehüve ḫasbuhu

16-A

- 1 Hâk eydür uçmağa kim nem olaydı
Eger bir ni'metümden kem olaydı
- 2 Tamâmet irmedük olaydı cennet
Anuñçün olmayaydı farz u sünnet
- 3 Velî kâdirliğımız bellü oldı
İy mü'min yine bu iş senlü oldı
- 4 Qavluhü te'ālā fe-ni'me 'uqbeddār
- 5 Tarîkat ehlinüñ ikinci hâli
Gidermekdür saçın dilinden kâli
- 6 Libâsın gönderüp özin şımağdur
Bayağı cünbişinden el yumağdur
- 7 Nitekim Hâk buyurdı iy dil ü cān
Haber virür hakikat uşda Qur'an
- 8 Muhalikine ru'üsekiim ve muşaşşırine
- 9 Tarîkiñ hem üçünci kavli iy yār
Mürid olmağ getürmek yola ikrār
- 10 Çalap emrini dut kıl i'tikādı
Mürid olan bulur dürlü murādı
- 11 Buyurdı Hâk anı Qur'an içinde
Kılasın yazasın hem cān içinde
- 12 Fes'elü ehle'z-zikri in küntüm lā ta'lemüne
- 13 Mürid olmağda üç dürlü olur iş
Diyeyim bir bir uşda kılma teşviş

16-B

- 1 Mürīdi muṭlak evvel birine ad
Mürīd ikinciye urmıſlar bünyād
- 2 Üçünci adumuza oldu nisbet
Aña hiç virmediler kâbiliyyet
- 3 Mürīdi muṭlak oldu iy dilārām
Ki şeyhün buyruğında kıla arām
- 4 Turur şeyhi öñinde hiç oturmaz
Niçün diyüp söze huccet getürmez
- 5 İkincisi mürīd oldur dir iy yār
Ki şeyhi dirliğine kılmaz inkār
- 6 Kılur ol zahirini şeyhe teslīm
Velī bātından ider kendü ta'lim
- 7 Üçüncüsü işit mürted nedür bil
Eser kılmaz aña āyāt u te'vīl
- 8 Çü şeyhünden göre bir dürlü hāli
Hemān yüz dönderür kılmaz mecāli
- 9 Gider tezvīr olur her dürlü işi
Özü mürted olur yañlıſ döniſi
- 10 Maḳām-ı rābi^e der beyān-ı mücāhid
- 11 Tarīkaṭ ehlinün dördünci ḳavli
Diyeyim key işit sen bir bu fi'li
- 12 Mücāhede içinde göynimekdür
Bu dünyā işlerinden söynimekdür
- 13 Söynimekdür zīrā bu derde çāre
Didi Haḳ kūduhannās ve'l-ḥicāre

17-A

- 1 Ve k̄uduhannās ve'l-ḥicāretü u'iddet
- 2 Bişincisi işit eydem nedür ol
Budur ḥidmet kıla hoş şıdkıla bol
- 3 Ki peygamber sözidür key bilünüz
Arı ihlāşıla ḥidmet kılunuz
- 4 Ki ḥidmet kılmayan kişiden iy yār
Şafā toğmaz bilün ḥaḳdur bu güftār
- 5 Ḳavluhū 'aleyhi's-selām seyyidi'l-ḳavmi ḥādimühüm
- 6 Çü altıncı makām-ı ḳorḥudur bil
Ḥaber böyle virür āyāt u te'vīl
- 7 Ki Ḥaḳdan ḳorḳa vü ḥaḳdan utana
Ne ḳorḳu var anuñ ḥükmin tutana
- 8 Çalapdan böyle vārid oldı Ḳur'ān
Ki Ḳur'āndur ḳamu dertlere dermān
- 9 Ḳavluhū te'ālā nefirrū ilallāhi
- 10 Yidinci ḳavlinüñ ḥükmi nedür dir
Recādur ol işüñ içinde tedbīr
- 11 Çalapdan rahmet ummaḳdur ümīzi
Kimesne ḳalmaz andan bī-ümīzi
- 12 Şuçın bilenlere rahmet ider Ḥaḳ
Günāhın bilmeyen ne cins-i* aḥmaḳ
- 13 Ḳavluhū te'ālā lā taḳḻavū min rahmetillāh

*Metinde

جنسی

17-B

- 1 Sekizinci nedür aña vü men bil
İcāzet hırkadur seccāde zenbīl
- 2 Naẓar kıla her işden duta ‘ibret
Hidāyetler bula geride ğayret
- 3 Hem aña halk kamu hükmin yüride
Bu āyāt hükmine ol cān arıda
- 4 İnnellāhe bāliġu emrihī kad ce‘alellāhü
- 5 Toğuzuncı budur dervīşe pīşā
Şāhib tekye ola her kim irişe
- 6 Naşihat vire hoş tatlu dilile
Muhabbet göstere görklü bilile
- 7 Ne kim Hakk buyruğıdur diye toğrı
Sözün işitse egri ola toğrı
- 8 Yuhibbū lehüm yuhibbūne
- 9 birrāyī dildār
Gerek kim ‘ışka cān ide giriftār
- 10
Pes andan sağ ide ol her işini
- 11 dāyim
Yigāne ola ol yol içinde kāyim
- 12 Nitekim ol resūlullāh buyurdı
‘İmāret kıldı sözile buyurdı
- 13 Qavluhū ‘aleyhisselām el-fakru fahrī ve bihi
eftahiru

18-A

- 1 Bu hükme vâcib olmışdur uyasın
Pes âmennâ ve şaddaknâ diyesin
- 2 Zîrâ bu 'ışk maķâmı ulu demdür
Bu 'ışka bilişenüñ gözi nemdür
- 3 Bu 'ışka uğrayan canlar uyanur
Zîrâ bu 'ışk daķı candan kıvanur
- 4 Çü cān cāna tokınsa oldu cānān
Gerek maķv ola bunda ten ķala cān
- 5 Kaçan bu vechile ola bu bāzār
Demîni Ħaķ bunun biñ yıla yazar
- 6 Tamām oldu tarīķat bunda iy cān
Tutanlar buldılar bu derde dermān
- 7 El bābü'r-rābi'u fî beyāni'l -'arife
- 8 Yine vir ma'ni yüzinden Ħaberler
Velî Ħüb u laķif u mu'teberler
- 9 Sözüñ şeker cülābından ter olsun
İşidenler dimāģı şeker olsun
- 10 Şüru' it ma'rifet deñizine tāl
Ma'āni gevherin bir bir dile al
- 11 Şekerler bigi dök dilden cülābı
İşidenler unutsunlar gülābı
- 12 Şafāsından gönüller rüşen olsun
Özüñ bülbül turaģuñ gülşen olsun
- 13 Gönül tut ma'rifet ķavlini yād it
İşiden dostlaruñ gönlin küşād it

18-B

- 1 Kaçan kim ma'rifetden sorıla ad
Pes evvel böyle urmuş bünyād üstād
- 2 Ki on dürlü kavül var ma'rifetde
Görinür her birisi bir şıfatda
- 3 Maķām-1 evvel der beyān-1 edeb
- 4 Pes evvel bu dūrur söze girişde
Edeb şaklaya kişi her bir işde
- 5 Mü'eddeb kişiler key hoş olurlar
Edebsüz ma'rifetden boş olurlar
- 6 Edebi'n-nefsi hayrun min edebi'd-dersi
- 7 İkinci ma'rifet kavlinde iy yār
Budur korha tura her vakti her bār
- 8 Kişi korhusuz ola kim işinde
Yañılmakdur işi her cünbişinde
- 9 Der beyān-1 perhiz
- 10 Üçünci kavli işit iy dilārām
Becid perhiz işiginde kıl arām
- 11 Gerek dervişe perhiz ola hem
Olur perhizile her işi muķkem
- 12 Der beyān-1 şabır
- 13 Çü dördünci kavülden sorşalar hāl
Cevābın şabr idüñ digil bederhāl

19-A

- 1 Ki şabritmek hüneler yigrekidür
Kānā'at kılan er yolun begidür
- 2 Der beyān-ı hayā
- 3 Bişinci kavle çün kılduk ağāz
Ne yönden gösterürsin kıl serāgāz
- 4 Bu kavlin menba'ı bilün hayādur
Utanmak kavlü yohsula bayadur
- 5 Der beyān-ı 'ilm
- 6 Nedür altıncı kavlin ittişālī
Görinür bunda cevmerdlık vişālī
- 7 Cevmerdlık her kula Hāqdan 'atādur
Degül diyenlerin sözi ha'atādur
- 8 Der beyān-ı meskenet
- 9 Yidinci kavli bil 'ilm okımağdur
Şafī iblīs boynın tokımağdur
- 10 Kaçan 'ilm okısañ ihlāşıla sen
Harāb olmayasın iflāsıla sen
- 11 Der beyān-ı ma'rifet
- 12 Sekizinci ma'āmı key bilesin
Gerek her şahşa miskinlik kılasın
- 13 Sükūnet dervişün sermāyesidür
Öğüt yol varmağün hem māyesidür

- 19-B
- 1 Der beyān-ı ma'rifet
- 2 Tokuzuncı makāmı ma'rifetdür
Naşihat didüğüm bundan şıfatdur
- 3 Anuñ her kim ire bir şöhetine
İve bir dağı varmağa katına
- 4 Der beyanı'n-nefs
- 5 Onuncı kavli hem ta'rifü'n-nefsdür
Ki nefsi bilmeyenler habis necisdür
- 6 Bu kavle elbetde her gahşa gerekdür
Kişi nefsini bilmek yigrekdür
- 7 Qavluhü 'aleyhi's-selām men 'arefe nefsehu fe kad
'arafe rabbehu
- 8 Rivāyet şöyle kıldı İbni 'Abbās
Okı kim gönlün evin tutmaya yas
- 9 Kişi kim nefsini bildi hemindür
Qamu zahmetden ol kişi emindür
- 10 Beher hācetleri hep maqbūl oldu
Qalap katında yahşı olıkul oldu
- 11 Anuñ hür görme bundağı işini
Yarın anda göresin cünbüşini
- 12 Şol erün sür yüzün ayagına sen
Ki dili tatlu ola hulkı ahsen
- 13 Ala bir miskinün gönlini ala
Beher hālinde anuñla bir ola

20-A

- 1 Ol işikden yüzün dönderme zinhār
Dün ü* gün ol kapuyı yār idin var
- 2 Kamu hācetlerün anda revādur
Cefāsı külli dertlere devādur
- 3 Bu kamu didüğüm erkān u *ādet
Getürmişdür aña şıdķ-ı irādet
- 4 Çü irdi ma‘rifet bunda tamāma
Şüru‘ itdüm hāķıķatdan kelāma
- 5 El bābi'l-hāmisi fī beyāni'l-hāķıķat
- 6 Yine Hāķ yarısıyla başlayalum
Hāķıķat güllerinden aşlayalum
- 7 Bezensün gülistānumuz gülile
Bilişelüm nevālü bülbülile
- 8 İşid imdi bu sırruñ sen *ayānññ
Gerekdür bilesin bellü beyānññ
- 9 Hāķıķat yoldaş olursañ bu yolda
Şafālar kesb idesin şağda şolda
- 10 Ol on dürlü kavül didük kim iy yār
Hāķıķat içre olmışdur bu güftār
- 11 Serāğāz idüp anı söyleyelüm
Gücümüz yitdügince şoylayalum
- 12 Makām-ı hāķıķat
- 13 Hāķıķat yolda budur evvel erkān
Özüñi bilesin hep cümle noķşan

*Metinde

- 1 Ayaklara düşüp toprak olasın
Ki cennet bağına yaprak olasın
- 2 Der beyān-ı maḳām-ı sānī
- 3 İkinci ḳavlı ḫaḳīḳatdan budur hem
Ki hiçbir millete bakmayasın kem
- 4 Cemī'in bir nazarda gözleyesin
Yoluñı şaḳlayuban izliyesin
- 5 Der beyān-ı maḳām-ı sālis
- 6 Üçüncü ḳavli muḫkem anlağılı cüst
Şaḳın bu yolda cânım olmağılı süt
- 7 Ḳatūña geleni red itme zinhār
Dileme kimseden illā bezinhār
- 8 Der beyān-ı maḳām-ı rābi
- 9 Çü dördüncü yüregün taḳlamakdur
Yidi endāmını ol bağlamakdur
- 10 Yaradılmış ḳamu anı ögerse
Bu yüz tuta eger dögüp sögerse
- 11 Der beyān-ı maḳām-ı ḫāmis
- 12 Bişincisi ḫaḳīḳatdan budur iş
Maḳām issine yüz tuta gide hoş
- 13 Çalab ḳatında yüzi ağ ola ak
Zirā birlik içindedür mu'allāk

21-A

- 1 Der beyān-ı makām-ı sādīs
- 2 Budur altıncısı kim şöhet ide
Velī şöhet yolında nice gide
- 3 Hākikat sırrını çün söylemekdür
Bulardan artuğı fāsīd emekdür
- 4 Der beyān-ı makām-ı sābi
- 5 Yidinci kavlinün adı seyirdür
Dimeye kim bu mescid bu deyirdür
- 6 İbādet kıla her bir yirde dāyim
İbadetlü kişinün dīni kāyim
- 7 Makām-ı sāmin
- 8 Sekizinci makāmı sır durur hem
Hākikat sırrını bilendür adem
- 9 Bu sırrı kim bilürse ballü bayık
Aña kul oldı bu cümle halāyık
- 10 Makām-ı tāsi
- 11 Tokuzuncı nedür tāat u hācāt
Kıla ihlāşıla Hākka münācāt
- 12 Çalabdan yarlığanmak isteye bol
Ki işle Hāk katında ola maqbūl
- 13 Makām-ı āşir

21-B

- 1 Onuncısı müşāhiddür dir iy yār
Ki Allāha ulaşmağdur bu güftār
- 2 Hāka irmek durur bu iy dilārām
Bu arada göniller kılur arām
- 3 Çü zikr itdüm bugün ol kırk maqāmı
İşidenün gider gönli seqāmı
- 4 Hākīkat bunda irişdi tamāma
Dağı söz kalmadı ayruğ kelāma
- 5 El bābi's-sādisi fī cevābi'l-ma'rifet
- 6 Gel iy devlet nihādın şayd iden yār
Yine ma'nī yüzinden ol haberdār
- 7 Şekerlerden şirin söyle sözüni
Aru niyyetle tut Hākka özüni
- 8 Sözüle eylegil bülbülleri māt
İşidenler disün heyhāt heyhāt
- 9 Ne tatlu söz olur bu şekkerin söz
İşitmedi kulak hiç görmedi göz
- 10 Meşāyih yolın işbāt eyleyenler
Bu vechi tutdılar hāk söyleyenler
- 11 Bu sirruñ hākki işbātı nedür bil
Hadis-i kudsidür āyāt u te'vil
- 12 Söz oldur s̄ābit-i Qur'an ola hem
Degüldür bākisi vallāhu a'lem
- 13 Yine ol kuṭb-ı 'ālem gör nedür dir
Bu sözüñ gavrini ol kıldı takrīr

22-A

- 1 Ki gön̄lini kıldı bir ulu şār
Ne kim isterseñüz gön̄ilde hep var
- 2 Derince ‘arşdan tahte’ş-şarāya
Gön̄ilde bulunur her kim araya
- 3 Gön̄ülü Hāk yaratdı ince yolda
Sevādi’l-a‘zam oldı her kavülde
- 4 Der beyān-ı gürüh-ı ma‘rifet
- 5 Gürüh üçüncüsü ‘āriflerüñdür
Bilip dutmaq iş itmek anlaruñdur
- 6 Bular aşlı kim ehl-i ma‘rifetdür
Revān olmak bular şudan şıfatdur
- 7 Şunuñ arulığı gör ki neyler
Ne kaba girse kendü rengin eyler
- 8 Bilürsiz bellü su aşlı arıdur
İçinde murdārın komaz arıdur
- 9 Kaçan bir nesne düşse şu içine
Kabül idüp anı almaz içine
- 10 Girü taşra döker bir nev‘ile cüt
Degüldür her işinde kähelī süt
- 11 Dün ü* gündüz aķar birlik yüzinde
Yüzin yire sürer dirlik özinde
- 12 Dürişür dāyim işi meskenetdür
İçi yanmışlara key merhametdür
- 13 Şafī тұrmaz gıder hıdmet ider ol
Ne yüzden baksañ andan görünür ol

* Metinde دُنِي كُنُوْزُ

22-B

- 1 Gel imdi ma'rifet ehlin daħı şor
Ne vechile gerek hıdmetlerin gör
- 2 Bular şu bigi olsalar gerekdür
Şu resme menzil alsalar gerekdür
- 3 Şu kim arıtdı evvel kendözini
Bular hem öyle itmekdür özünü
- 4 Özin arıtmayan kişi ne bilür
Güzāfın söyler ol da'vī kıllur
- 5 Kişi kim kendözinden bī-ħaberdür
Ögüt söz gelmek ondan ne ħaberdür
- 6 Arıtmak gerek evvel kendözini
Pes andan vura bir dosta yüzünü
- 7 Kişi ilk kendüyi gerek arıda
Naşihat andan ide bir mürīde
- 8 Şeri'at içre vardur bir ħaber hoş
Şerī'atdan gelen hep hoş olur hoş
- 9 Cenābet fi'lini ħayzı nifāası
Şuyıla yumayandur bellü 'āsī
- 10 Kaçan bunlar arınsa bellü bayık
Namāza ol kişi olur ilāyık
- 11 Velikin 'ārifün bir hoş sözi var
Nażar kılsañ yüz yüzden yüzi var
- 12 Yunıcı kişi evvel yunmayınca
Arıtmaz yuycısı ilk yunmayınca
- 13 Daħı ādem gerekdür dosta yarar
Şu gerek hem girü ābdeste yarar

23-A

- 1 Yine abdest gerekdür namāza
Aru ihlāşıla duruñ namāza
- 2 Namāz kılmakdadur kıl u vask bul
Namāzkanı ki Tañrı kıla maqbül
- 3 Nitekim ma'rifet ehli diyipdür
Bu erkānuñ bular kaydın yiyipdür
- 4 Ki degme dil anı yād eyleyimez
Revānı kendüden şād eyleyimez
- 5 Dağı bir degme tāt mı kıllur
Kamu tātlar anda hep yıkıllur
- 6 Yüce hażretdür ol hażret iy gāfil
Niçün sen andan olursın tegāfil
- 7 Saña vācip olupdur key şakınmak
İşid adam nedür arusuz olmak
- 8 Arısuzlığı hep iblis kıllur
Bu sözüñ ma'nisin uşda deñe gör
- 9 Ki taş saña ki süci koyalar
Mühirleyip ağzın şuvayalar
- 10 Ger on yıl koyalar kim şu içipdür
Arıdur taşrası içi sücidür
- 11 Hemān ol mısmıl olmaz girü murdār
Bayğıdan biter dağı bu murdār
- 12 Kirü aşlınce murdārlik işidür
Ne kim işitse murdarlık işidür
- 13 Der nükte'i hamr

23-B

- 1 Buña bir nükte söyler ehli taşdik
İşidenler bilürler anı taḥkīk
- 2 Ki bir kuyıya bir tamlā sücüdür
Hemān kim indi tutdı kuyıda yir
- 3 Tamāmet şuyını kıldı kerāhet
Kerāhetden irer cāna cirāhet
- 4 Cirāhet irişen canlar iy ḥuccāc
Ḥakīmler ayagında ola muḥtāc
- 5 Eger tevbe kuşu olmazsa kafesde
Helāk olur hezārı bir nefesde
- 6 Çıkarup dökseler kuyı şuyunu
Bu sözün dinle bir nāzūk şuyunu
- 7 Şu döküldiği yirde ot bitse
Koyın bir bir anı diş ursa biçse
- 8 Temiz ehli yimez koyın etini
Ḥarām eylerise her tā'atını
- 9 Daḥı yigrek bilem dirseñ yatını
Okıgıl innema'l-ḥamr āyātını
- 10 Ger ol bir tamlam sücüden öyüni
Ḥarām eyler yabandağı koyunu
- 11 Kıyas it imdi anlar kim içerler
Gice gündüz anuñla hoş geçerler
- 12 Ğazab öyke tāmā' puḥl u ḥırālīk
Ḥased hem ḳahḳahā-yı masharālīk
- 13 Sücüle içi toptolu kişinün
Bulardır menba'ı her cünbüşünün

24-A

- 1 Bularuñla çü toptolu olalar
Ne fer virsin şogan katında fanber
- 2 Bu hıtları şu nitesi arıda
Meger cehennem odları arıda
- 3 Pes anuñçün didük kim ehl-i 'irfān
Şu aşlından durur şu bigi fermān
- 4 Şunun aşlı yeşil gevher durur Haq
Güher aşlı Çalabdan durur mutlak
- 5 Te'alellāh zihī sultān-ı ekber
Ki kıldı sözini dilde mu'athtar
- 6 Anıñıçun sever 'arifleri Haq
Ki kendü aşıldur bellü muhaqqak
- 7 Bularuñ tātı seyr ü tefekkür
Gönül gözini aç bak sen dağı gör
- 8 Vilāyet isleridür bellü zāhir
Nażar ehli bulardur dünyā ahır
- 9 Der beyān-ı gürūh-ı haqīkat
- 10 Muhiblerüñdür dördünci gürūhı
Kitāb içinde yazdum uş gör oñı
- 11 Bularuñ aşlı topraqdur beyāzı
Olur her nesneye teslim ü rāzı
- 12 Muhabbet kavmidür ehl-i haqīkat
Kamu her nesneyi bilür haqīkat
- 13 Çü topraq aşlı sākinlik bularuñ
Sükūnet yigregidür her hūlaruñ

24-B

- 1 Bu kav̄l içinde bilũñ aŖŖı nedũr
Ki her nesne rucũ-ı aŖlınadur
- 2 Kāle 'aleyhi's-selām külli Ŗey'in yerci'u ilā aŖlihi
- 3 Eyā 'ārīf ne Ŗöylersin haber vir
Acı ağzuma tiz tatlu Ŗeker vir
- 4 Çü toprak toprağa Ŗu Ŗuya varsın
Od oda gitdi yil yile ne dırsın
- 5 Bular kim aŖlı aŖlına kōnildi
Ara yirde eyid pes saña noldı
- 6 Cevāb eydũr gine bu cān yüzinden
Arudurlar dōker Ŗekker Ŗözinden
- 7 Ki evvel kimisem gine bayağı
Bu iŖde hiç kūsiltmedũm ayađı
- 8 Kavī huccet buyurdı Hağ sefihā
Didi minhā halaknākũm ve fihā
- 9 Pes ayruğ Ŗöz kalmadı bunda bil iy cān
Süvāluñ Ŗānına oğındı Qur'an
- 10 Sözüñ aŖlını Qur'āndan bilũrsın
Ne kılsañ Ŗözde Qur'āndan kılursın
- 11 Güzāfı Ŗöylemek cāhillerũndũr
AŖılsız Ŗöz hemīŖe anlarũndur
- 12 Ne Ŗöylersen: kamu Qur'an delilũñ
Söz aŖlınuñ getirũn hem kalilũñ
- 13 Der nũkte-i emvāl-i vāris

25-A

- 1 Velī bir tuhf̄e nükte geldi iy yār
Hakikat ehli böyle virdi ahbār
- 2 Ki benüm vardur üç dostum bilünüz
Üçü üç işde yaluñuz yaluñuz
- 3 Hayat atına nice kim süvāram
Bularuñla muvāfık dost yāram
- 4 Kaçan kabzum ire peşmān olurlar
İkisi key baña düşmān olurlar
- 5 Gider bigi olur biri sivişür
Halāyık ortasında key karışur
- 6 Gelür gelmez gibiken kalur evde
Düşer halk ortasında kuvda çevde
- 7 Ev içinde giriben gizlenür ol
Bu ikisi söger tiz tiz aña bol
- 8 Delim isterler illā bulımazlar
Bile bitüp durur ayrılmazlar
- 9 Qo gitsün dir birisi bu bī-vefāyı
Ki ya'nī kendüler kıla vefāyı
- 10 Kaçan kim binem ağaç atuma tiz
Gelürler ol ikisi katuma tiz
- 11 Biriküp ikisi hoş yār olurlar
Gelürek tiz giri ağyār olurlar
- 12 Namāzumı kılınca hoş dizilür
Kaçan götürseler biri süzilür
- 13 Öñümce yileridi ol iverek
Buğur arduma kalur eglenirek

- 1 Kaçan indüräler^{25-B} kabrum içine
Birinden artuğı çöker kıçına
- 2 Kalan yolda hışım evde mālumdur
Benümle kabre giren ‘amelümdür
- 3 Eyü yavuz ‘ameldür bile yoldaş
Eyüsin kazanı görgil karındaş
- 4 Bilürsin bu sözi yoğdur yalanum
Eyü yavuz adumdur şon kаланum
- 5 Gelindi aşlına dönmeк sözine
Nažar kıl gör bu dūnuñ yıldızına
- 6 Kişi aşlına dönmeк key şanā ‘at
Nedür aşlı eyit bilsün cemā ‘at
- 7 ‘Ameldür aşlı hem beñzemekdür
Kolayı diriseñ kahr u emekdür
- 8 Eyā ‘ārif beyān it bu peyāmı
Aşıl didüğüñ ata mı ana mı
- 9 Bir niçeler didi kim anadur aşıl
Anadan hāşıl olur aşıl faşıl
- 10 Atañuñ oldı bu kavlüñ murādı
Muşaffi çün eşah kavli aradı
- 11 Ata aşıl ana kökdür ulular
Sa‘ādet devlet issi bahtulular
- 12 Zīrā her nesnenüñ aşlı tohumdur
Yire ekilse az umma çohumdur
- 13 Tohum çün yire düşdi kök tutar yol
Bu važ ‘ıla buğur söz oldı maqbül

26-A

- 1 Söz oldur düşe maqbül her cihetden
Görine ma'ni yüzi her sıfatdan
- 2 Nazar her ne yüze kıllurısa göz
Düşe söz yüzi hep ol ola öz
- 3 Yok sözler bi-hüde olalar piç
Nazar kıldukca ma'ni olmaya hiç
- 4 Bu sözün ma'nisi bellü imandır
İmāna korkusuz olmağ gümāndur
- 5 Şerī'at sözine geldük yine uş
Ferāgat gözümüz tok gönlümüz hoş
- 6 Der beyān-ı maḳām-ı sānī
- 7 Ne direm gel işit girü haberden
Neler koyar göresin bu nazardan
- 8 Şerī'at emrinün ikinci hāli
Nedür dir gör el-cevāb şor bu hāli
- 9 Cehāletdağı acı demreni gör
Burāze cehd idüp 'ilmi öğren gör
- 10 Ki 'ilm öğren ki Haḳ farz idipdür
Kelāmında ögüp hoş 'arż idipdür
- 11 Der beyān-ı maḳām-ı sāliş
- 12 Üçünci namaz kılmakdur iy yār
Zekātuñ vir oruç tut illā zinhār
- 13 Daḳı hacca varmaḳda olma nāşī
Viricek Haḳ saña malı kumaşı

26-B

- 1 Cenābet hālını hayzı nifāsı
Temiz it olmayasın Hakkā 'āsī
- 2 Bularuñ hükmüne virgil befermān
Delil istersen oñı uşda Kur'an
- 3 Ekimuşşalāte ve ātuzzekāte ve şavum u şehrü ramāzan
- 4 Kaçan dördincisinden şor dile ad
Kažanmağdur helāl kesb arı bünyād
- 5 Çü arı ola bünyādüñ cihānda
Mu'azzedür ol bunda vü anda
- 6 Kişinüñ kim helāl ola kažancı
Nider ol dağı ayruhsı kažancı
- 7 Dürüst olmış durur bu sözler iy şāh
Ehāllellāh didi bey' üzre Allāh
- 8 Ve ehāllellāhü'l-bey'a ve harrame'r-ribvā
- 9 Bişinci işit sen gavriyila
Nikāh itmekdür ol Hakk emriyile
- 10 Tezevvüc kıl helāl idin binādan
Velī kendöziñi şakla zinādan
- 11 Zinā kılanlaruñ hāli yavuzdur
Eyü yoldaş kişiye kılavuzdur
- 12 Ögüdüm tut agāh ol bu haberden
Delilüm uş kesil yatlu nazardan
- 13 Ve inistibdāl zevcin mekāne

27-A

- 1 Çü altıncı maḳāma ir̄di bünyād
Anı daḥı işit yād idelüm yād
- 2 Helālünle senün arañdadur bu
İşitgil eydeyim imdi nedür bu
- 3 Dişiler ḥālidür ol iy ḳarındaş
Anı key şaḳlamakdur saña yoldaş
- 4 Yakın olmañ diyü Ḥaḳ ḳıldı taḳrīr
Okı uş ḳıldum ol taḳriri taḥrīr
- 5 Hurrimet ʿaleyküm ümmehātüküm
- 6 Yidinciye irişdi çün serāḡāz
Sevinirek ḳıvandum ḳıldum āḡāz
- 7 İşid anuñ daḥı ḥükmin delīlin
Keşire irgürür ol Ḥaḳ ḳalīlin
- 8 Kişi kim ehli sünnetdür cemāʿat
Huşuşā kim ḳıla ol görklü ḫāʿat
- 9 Anuñ ḥaḳḳında buyurmuşdur Allāh
Eyit başla okı kim sünnetallāh
- 10 Sünnetallāhilleti ḳad ḥalet
- 11 İşit ol maʿnīnün bülbüllerinden
Fiḡān itsün ḳoḳula güllerinden
- 12 Sekizinci maḳāmin emri şerʿün
Ḳabül it ḫut ḳo bu menzilde daʿvün
- 13 Saña ḥoḫ gösterüp durur hidāyete
Şefḳat idesin yoḫsula baya

27-B

- 1 Şefkat kıl bak bu delīle
Vezi 'ā vü şerife vü zelīle
- 2 Ellezīne yenkuzūne 'ahdellāhi
- 3 Tokuzıncı maqāmuñ hükmini bil
Pes aña yatuñı yarağınñı kıl
- 4 Budur anuñ içinde hükmi-i* Kur'an
Aru yimek aru geymekdür iy cān
- 5 Çalab hükmi eyledi hoz bellü bayık
Viribidi çü aḥbār u ḥaḳāyık
- 6 İşidüp ḥaḳ sözi tut olma zerrāk
Kulū min ṭayyibātı didi rezzāk
- 7 Kulū min ṭayyibātı mā razzaknāküm
- 8 Onuncusu nedür iy Tañrı ḥāşı
Diyeyin sen kabül it olma 'āşī
- 9 Ğaraż bundan çü ḥaḳkı ḥaḳlamakdur
Beherḥāl emr-i ma'rūf şaḳlamakdur
- 10 Kaçan sen şaḳlayasın emr-i ma'rūf
Olasın Ḥaḳ katında bellü ma'rūf
- 11 Delīlile bunı taḥkīk ider ol
Bilürler her Kur'an okıya bol
- 12 Ye'murūne bi'l-ma'rūfi ve yenhevne 'ani'l-münker
- 13 Gel iy ma'nī gūlinūñ bülbüli sen
Yine kıl ol nevāl ü gulğulı sen

* Metinde 

28-A

- 1 Şerī'at emrinüñ hükmin beyānın
Hoş itdük söyledük bellü beyānın
- 2 Şerī'at kullara Hākdan 'atādur
Şerī'atsuz fi'iller hep haṭādur
- 3 Şerī'at dünyāda hāk rehberidür
Şerī'atsuz fi'iller serseridür
- 4 Şerī'at dünyāda hoḫ gün bigidür
Şerī'atsuz fi'iller dün bigidür
- 5 Şerī'at şankim gün toḫıḫdur
Şerī'atsuz fi'iller ḡill u ḡıḫdur
- 6 Şerī'at bunda hoḫka hoḫka müşkdür
Şerī'atsuz fi'iller hōr-ı hoḫdur
- 7 Şerī'at tonları nif ü kabādur
Şerī'atsuz fi'iller hep 'abādur
- 8 Şerī'at hūb-ı ra'nādur cihānda
Şerī'atsuz şafā yoḫ bunda anda
- 9 Şerī'at kullara Hāk rahmetidür
Şerī'atsuz fi'iller zahmetidür
- 10 Şerī'atdur 'ālimler kalīli
Şerī'atsuz fi'illerdür zelīli
- 11 Şerī'at ehlinün şūrı hisābdur
Şerī'atsuz kişilerün 'azābdur
- 12 Şerī'at ehlinün işi vefādur
Şerī'atsuz kişiler bī-vefādur
- 13 Şerī'at ehlinün her sözi hākdur
Şerī'atsuz fi'iller hep nā-hākdur

28-B

- 1 Şerî'at ehlinüñ acısı tatlu
Şerî'atsuz fi'iller kamu yatlu
- 2 Şerî'at ehlinüñ her cümbüşü hak
Şerî'atsuz kişiler küfre mülhak
- 3 Şerî'atdur cihān içinde bünyād
Şerî'atsuz kişiler nā-bünyād
- 4 Şerî'at ehlinüñdür huld u dīzār
Şerî'atsuz kişiden Tañrı bīzār
- 5 Şerî'at ehlinüñdür hūri cinān
Şerî'atsuz kişilerüñdür zindān
- 6 Şerî'at ehline şāh Muştafādur
Zīrā kim her işi 'ahde vefādur
- 7 Şerî'at içre bu on dürlü fi'li
Ki zikr itdüm işitdün hep bu kavli
- 8 Bularñ birini eksük kılsañ
Mübāh eyler şerî'at yañılursañ
- 9 Ve ger nī kaşd idüp kähellikile
Muqayyed olmasañ sehhalikile
- 10 Tamām olmaz bozar her cümbüşüñi
Yine evvelden işle her işüñi
- 11 Ki ya'nī bir kişi imān getürse
Göñül gir dönmese gümān getürse
- 12 Veyāhuz biş vakitden birini
Kosa vü yise orucuñ birini
- 13 Yāhuz gideriken hem girü dönse
Zekatın virmese atından inse

29-A

- 1 Cenābetden yunurken yāhuz iy yār
Teninde ҡurı ҡalsa ola murdār
- 2 Bu altınuñ birin terk itsen̄ iy cān
Tamām olmaz ҡalanı külli erkān
- 3 Buları key şaķın zinhār u zinhār
Göñülde ҡoma bir vechile inkār
- 4 Zīrā kim Rumda vü daħı Çinde
Ne isterler bulurlar şer* içinde
- 5 Ҙamu eksük biter bunda bekülli
Didi Allāh ki tıbyānen likülli
- 6 Ҙavluhū te‘ālā likülli şey'in
- 7 Sevinmek isteseñ bunda bilinür
Ҙamu her ne ki var bunda bulunur
- 8 Ҙavī hüccet ki Haқdan oldı münzel
Buyurdı ol kerim Allāhu nezzel
- 9 Ҙavluhū te‘ālā Allāhu nezzele'l-ħadīs
- 10 Dilerseñ gerek bundadur temīzi
Ulusı yigreki yaħşı semizi
- 11 ‘Aṭādur ol Çalabdan bir ҡulına
Okursañ uş delīlinden biline
- 12 Ҙavluhū te‘ālā ve innemā fi'l-erdı min şeceretin
- 13 Nişān isterseñ iy uşlusın iste
Bilinür bunda her dürli heveste

- 1 Çalab hālī komadı iş buyurdı
Delilüm uşda Qur'an kim buyurdı
- 2 Çavluhū te'ālā lev enzelnā hāza'l-Qur'an 'alā cebelin
- 3 Ümiz isteriseñ sen iy dilārām
Yine kılmak gereksin bunda ārām
- 4 Zirā Qur'an şifādur dir ol Allāh
Didi lā-taknetū min rahmetillāh
- 5 Çavluhū te'ālā kul yā 'ibādillezīne esrefū
- 6 Girü korku dağı var hem nazār kıl
Yavuz işüni terk eyle hāzer kıl
- 7 Münāfıklar haqındadur bu te'vil
Yavuz işlere Haqdan ire tahvil
- 8 Çavluhū te'ālā ve e'addellāhü'l-münāfıkine
- 9 Girü huccet dağı isterseni iy yār
Bilinür aña dağı bunda güftār
- 10 Tutarsañ yahşı ola her zevālün
Cevābın tahrir itdüm uş süvālün
- 11 Çavluhū te'ālā kulhātū burhāneküm in küntüm
şādıkine
- 12 Helāllik isteriseñ hem yine uş
Harām işlerden özün eylegil boş
- 13 Helāl kesb eyle gir hizmet evine
Dürüş illā becid gönül evine

- 1 Ḳavluhū te'ālā uḥille lekūm ṣaydu'l-baḥri ve
ṭa'āmuhū
- 2 Ḥarāmı bellü komak var bilürsin
Bilürken ya'nī bilmeze vurırsın
- 3 Buyurmuşdur bunı ol Ḥaḳ celilüm
Ḳavī ḥuccet budur a'lā delilüm
- 4 Ḳavluhū te'ālā ḥurrimet 'aleyküm ümmehātiküm
- 5 Bilürsin fażlı öküşdür Ḥüzānuñ
Eteḡini elünden ḳo cüzānuñ
- 6 Sükūnet ḳıl girü dergāha yüz ur
Oḫı Ḳur'anı gör kim toḡḡolu nūr
- 7 Ḳavluhū te'ālā femen 'afā ve aṣlehe
- 8 Eger eyle ḳılurısañ ṣafādan
İrişe merhamet saña ṣifādan
- 9 ṣifādur külli Ḳur'an okıyana
Bunı terk eyleyenler oda yana
- 10 Ḳavluhū te'ālā ve nünezzilü minel-Ḳur'an-ı hüve
ṣifāün ve raḥmetün
- 11 Daḫı hem raḥmeti var padişāhuñ
Ki ol dermānidur derdüñ ve ahuñ
- 12 Temiz ol tevbe ḳıl iy yār-ı mutlak
Anı va'de ḳılupdur ḳullara Ḥaḳ
- 13 Ḳavluhū te'ālā ḳāle ḥāzā raḥmetün min rabbī

30-B

- 1 Göñülden ger dileriseñ beşāret
İrişür saña Allahdan işāret
- 2 Tevāzu' kıl gider kibr-i hevāyı
Ki yarın kılmayasın ah u vāyı
- 3 Qavluhū te'ālā hūden ve büşra li'l-müttekīne
- 4 'Azābı var Hüzānuñ kıl hazer sen
Göñilden ço hevāyı sür gider sen
- 5 Yarın fāsıqlaruñdur hālī düşvār
Yiñile tevbe kıl iy yār zinhār
- 6 Qavluhū te'ālā vemā yeşılı bihī ille'l-ğāsikūne
- 7 Yarın kāfirlerüñdür ah u hasret
Bular bulmayısardur hīç raḥmet
- 8 Güzāfın dimezem ben bunu iy cān
Delīlüm var ki muḥkem uşda Qur'ān
- 9 Qavluhū te'ālā ve innehu'l-ḥayretün 'ale'l-kāfirīne
- 10 Egerçi sözde yañıldum ki yazdum
Delīlin her sözümüñ bile yazdum
- 11 Kişinüñ kim ola 'aklı başında
Yañılmaz ol söz içinde taşında
- 12 Velī şunlar ki sözden bi-ḥaberdür
Töşine gevşer ol na-mu'teberdür
- 13 Sözinüñ her cihetden yok şebātı
Acı kaṭran şatar hem nebātı

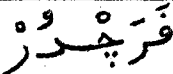
31-A

- 1 Söz oldur ki kişi lezzet bula andan
Eger senden ola gerçi benden
- 2 Acebdür ba'zı kişi kim bilinür
Söz içinde aceb neden kılınur
- 3 Yaraşur 'ilmile her nişdeyiseñ
Yaraşmaz cehlile firişteyiseñ
- 4 Filā tonum diriseñ kıldan ince
İnanmazlar delilün görmeyince
- 5 Zirā her da'viye ma'ni gerekdür
Ve gerni cehle tınmak yigrekdür
- 6 Sükünet çünki perdeñdür şaķıngıl
Teveccüh kıl özüne aña yakın kıl
- 7 Sedri añlar kişiler bile bellü
Olar kim uşludur yiter bu deñlü
- 8 El-bābi's-sāliḡi fi-beyān-ı tarīkat
- 9 Gel imdi yine gir söz aşlına sen
Şuru' itgil tarīkat faşlına sen
- 10 Tarīkat içre var on dürlü işüm
İşidün bilün iy yadum bilişüm
- 11 Budur evvel ki el almak gerekdür
El alup tevbe de kılmaķ gerekdür
- 12 Kula key vācib olmışdur arına
Didi Haķ tevbe kılan kullarına
- 13 Ki şöyle oluñuz tevbeye meşḡül
Naşüh tevbesi bigi ola maķbül

31-B

- 1 Delilüm uşda Qur'āndur okıgıl
Bunuñla nefsiñüñ boynın tokıgıl
- 2 Ve'teşimū bi-ḥabli'llāhi cemī'an tūbū ile'llāhi
tevbeten nasūhan
- 3 Kılursañ tevbe sen şöyle kıl iy yār
'Aceb olmaya hiç kalmaya inkār
- 4 Yarın peşmānlığūñ derdine dermān
Bugün bunda bulursın iy dil ü cān
- 5 Zīrā kim bunda yitmiş kez günāhmñ
Kefāretdür aña bir dertlü āhuñ
- 6 Çü yitmiş kez günāh bir 'özriçündür
'Özürde pes bu kähellik niçündür
- 7 İşid imdi saña Ḥaḳ ne dimişdür
Bu erkānuñ nice kaydın yimişdür
- 8 Tevekkül kıl 'özrüñ bil hemīn sen
Günāhuñ 'afvidüp bağışlayam ben
- 9 Delil isterseñ uş āyāt-ı te'vīl
Okı Qur'ānı çok çok 'özrüñi bil
- 10 Vemen yetevekkel 'alellāhi fehüve ḥasbuhu
- 11 Yine ol Ḥaḳ buyurdı iy dilārām
Gönüller bunda külli kıldı arām
- 12 Ki kılsañ şükri çok iy kullarum siz
Şükürlü kulları arturavuz biz
- 13 Gider cānuñ içinden sür 'itābī
Ḥaḳa şükr eyle okı bu ḥitābı

- 1 Ḳavluhū te'ālā le'in eṣraktüm le ezīdetküm
inne 'azābī le sedīdün
- 2 Daḥı hem ṣabridüñ dir ḳullara Ḥaḳ
Ṣabırlı ḳulları Ḥaḳ sevdi mutlak
- 3 Ṣabırlu kişileri bilüñ açdur
Zirā eṣ'ṣabru miftāhu'l-ferecdür*
- 4 Ṣabır ḳıl sen daḥı iy dilber-i cān
Sevābın ben virem dir uṣda Ḳur'ān
- 5 Innemā yüveffe'ṣ-ṣābirüne ecrahum bigayri ḥisābın
- 6 İki sultān ḳodı bu şehre ol Ḥaḳ
Biri ḥaḳ yolñızler biri nā-ḥaḳ
- 7 Biri hem ḥaḳ durur raḥmānidür ol
Nā-ḥaḳ yol gözleyen şeyṭānidür ol
- 8 O kim raḥmānidür adı 'aḳıldur
Ḥaḳıḳat bellü bilüñ kim naḳıldür
- 9 İmān hem nāyibidür ḳol ḳanatdur
Şu başısı anuñ hem meskenetdür
- 10 Yidi dizdārı vardır ol kişinüñ
Ḳolayını alupdur her işinüñ
- 11 Cömerdlik perhiz 'ilm okımaḳ durur
Bular hep nefsi boynın tokımaḳdur
- 12 Edepdür hem ṣaburdur o dokur ḥü
Şalāḥıyyet olupdur bunlara ḥü
- 13 Yidi ḳal'a yaratmışdur ol Allāh
Yüregüñ sağ ḳulağında durur cān

* Metinde 

32-B

- 1 Bu yidi dizdāruñ her birini Hāk
Kodı bir kal'a üzre kıldı mülhāk
- 2 Ki herbir dizdāruñ yüzbiñ kulu var
Şāfi şeytānıla kālī kılı var
- 3 Bu kullaruñ dağı her birisinüñ
Şağışı yüzbiñedür sürisinüñ
- 4 Bular külli imān bekleyicidür
Imānı bekleyüp şaklayıcıdur
- 5 Velikin çün bular yola yöneldi
Yoluñuz varmağa yolu göneldi
- 6 Dönüp Hāk hażretine arz iderler
Yaluñuz gitmemegi farz iderler
- 7 Didiler iy hüzāvendā ganī Hāk
Varuruz adamuñ cismine muṭlak
- 8 Bize yoldaş buyurgıl yār olsun
Bizümle sevgülü dildār olsun
- 9 Naşihatla bize yol göstere ol
Avırtlaşmaya bizden bir sere ol
- 10 Çalapdan bunlar yardım istediler
İlāhī bize yārī kıl didiler
- 11 Bulardan çünki böyle geldi güftār
İrişdi ma'rifet oldı bile yār
- 12 Çalapdan ma'rifet çün dile geldi
Velī biş nesne oldı bile geldi
- 13 Biri ilhām biri fehm ışık-ı sevkdür
Muhabbet bunlara hem taht-ı fevkdür

33-A

- 1 Bular hil'atla geldi ma'rifet çün
Oturdu cān içinde buldı meskun
- 2 Çü irdi ma'rifetle cān dirildi
Muvāfıķ oldu 'akla hoş dirildi
- 3 Geleni gideni añladı düpdüz
Ne yüzden kim bakarsañ gösterür yüz
- 4 Zīrā kim her nesne cānla diridür
Velī cān ma'rifetile diridür
- 5 Şu cān kim ma'rifetile olur uz
Erenler cānidur bellü bilünüz
- 6 Şu cān kim ma'rifetsüzdür cihānda
Bular hayvān cānidur bunda anda
- 7 Sü'āl cevāb
- 8 'Azizüm bir su'ālüm var saña uş
Soraram ger cevābın viresin hoş
- 9 Nedür bu söz ki cānlar dirsın iy yār
Eyit canlar nedür bilem kıl izhār
- 10 Yāhuz cānlar didigün cān kaçdur
Beyān kılmazısañ bilmesi güçdür
- 11 Ya cānsuz mı yürürler cinn ü'insān
Bu maḥlūkāt külli cümle yiksān
- 12 Ya cān öli midür nedür bu güftār
Ya ölüdür nice dirilür iy yār
- 13 Baña ḥal idivir bu müşkili sen
Bu sözde kanķısıdur kavli aḥsen

* Metinde جِنِّ اِنْسَانِ

33-B

- 1 Eyü şorduñ iy meclisler irindi
Cevābın diñle bu sırruñ gör indi
- 2 ̇atumuzda bizüm cān külli bişdür
Velī bunlar biri birine işdür
- 3 Der beyān-ı cān-ı evvel
- 4 Pes evvel cāna cism eydür ulular
Bu sırrı añlayanlar bahtulular
- 5 Zīrā kim ten diri kıılır bu cismüñ
Vücūdı böyle resmi oldu ismüñ
- 6 Der beyān-ı cān-ı şānī
- 7 İkinci cāna ekil şurba dirler
Dün ü* gün kaydın anuñ gör ne yirler
- 8 Zīrā kim yimek içmek olmasa hiç
Diri kıalmaz kişiler ir eger giç
- 9 Der beyān-ı cān-ı şālis
- 10 Üçünci cānı bir diñle ne cāndur
Bu yolda ol cānuñ isai revāndur
- 11 Zīrā ten uyğuya varur ıayanur
Kıvanup düş olur hu ıalan uyanur
- 12 Bilüñ dördünci cān-ı ma'rifetdür
Kamu cān dirliği bundan şıfatdur
- 13 Çalap yardım viripdür cāna anı
Anuñçün virmedi hayvāna anı

* Metinde

دینی کون

34-A

- 1 Bişinci cānı 'ışkdur dir ulular
Aña fikr eyleyüp irmez bililer
- 2 Zīrā 'ışk kim kula Hākdan 'aṭādur
Degül diyenlerün sözi ḥaṭādur
- 3 Pes imdi s̄ābit oldı dirlik aşlı
Cevābuñ degdi bildünse bu faşlı
- 4 Velī bir söz daḥı var bunda iy yār
Senün 'akluñ anı kılmadı izhār
- 5 Der beyān-ı mevt
- 6 Ḥayātuñ mevti var bellü bilürsin
Bilürken nişe kähellik kılırsın
- 7 Ölüm daḥı iki dürlüdür iy yār
Gelüpdür buña Hākdan bellü aḥbār
- 8 Bir niçenün teni olur dir ol Hāk
Bir niçenün olur ḥoz cümle muṭlak
- 9 Teni olan ḥoz eşkäre olupdur
Velī söz cānı olanda ḳalupdur
- 10 Budur ten olduki kim Hāk rasūlı
Buyurdı bu sözi ol din uşūlı
- 11 Ki mü'min olmaz illā 'aql ider dir
Bir evden bir eve ḥoş naql ider dir
- 12 Ḳāle'n-nebiyyi 'aleyhi's-selām el-mü'minüne la-yemütüne
Bel yünkalüne min dāri'l-fenā'i ilā dāri'l-beḳā'i
- 13 Bulardur teni olanlar bil iy yār
Ḥaḳıḳat oldı bunda pes bu güftār

34-B

- 1 Buğur gel cānı olanlar sözine
Nazar kı1 bu sözüñ nağdı özine
- 2 Bularuñ kim cānı olur cihānda
Bular bi-derd olur bunda anda
- 3 Bularuñ cānı olur bunda yaşlu
Göñülleri sökeldür bağı başlu
- 4 Bağır taş olmasaydı iy dil ü cān
Bulınmazdı işinde zerre noğşān
- 5 Şaḫiḫin gözlegil her vechüñ iy yār
Ḥülāşā sözlerinden ol ḫaberdār
- 6 Bu canlaruñ ḫevāşı emr-i Ḥaḫdur
Ḳalanı külliyet bundan sayaḫdur
- 7 Zīrā kim her ḫuluñ hem cānı vardur
Anuñ pes emr-i Ḥaḫdan kānı vardur
- 8 Nitekim Ḥaḫ kelamında buyurdı
*İmāret kıldı emrile tıyurdı
- 9 Yetlūneke *ani'r-rūhi ḫuli'r-rūhi min emri rabbi
- 10 Ve līkin ma*ñide ādem nedür bil
Nedür adem ḫaḫında yine te'vīl
- 11 Pes ādem dimegüñ üç ma*ñisi var
Ki her bir ademüñ bir arzusu var
- 12 Bir niçeler severler zevḫ ü dünyā
Heves itmege mühmeldür bu dünyā
- 13 Bular ḫayvān gibidür ḫavl-i fi'li
Biter yiter gider her bir tıfeylī

35-A

- 1 Bir niçenüñ sevisi āhiredür
Ki cennet istemek bundan şıfatdur
- 2 Bulardan şorisarlardur hisābı
Olur cennetde bunlaruñ nişābı
- 3 Bir niçenüñ şafī sevgüsi mevlī
Bular bilür b̄u her bir dürlü havlī
- 4 Bular avlayı durur ehli didār
Çalapdur bunlara her dem h̄iridār
- 5 Zira ma'nide adem üç harfdür
Üçinüñ hükmi üç ma'nide şarfdur
- 6 İşāretdür elif togrılmağičün
Aru niyyetle t̄a'at kılmagičün
- 7 Dalāletdür daluñ hükmi-i yakine
Yolın azdurmaya lākin şakına
- 8 Mimüñ hoz ma'lüm olmışdur bu h̄ali
İki yol gösterür fikr-i hayāli
- 9 Maḥabbetle 'amel kıl uy imāma
Elifüñ meddi irgüre tamāma
- 10 Ve gerni fışk içinde geçse 'ömrüñ
'Azāba müstahık ola her emrüñ
- 11 Ve illā üç 'amel kim zikr olundu
Çalap emrile Kur'an'da bilindi
- 12 Bularuñ ḥakkına geldi bu āyāt
Olupdur hem 'ināyet hem kināyet
- 13 Minküm men yüridü'd-dünyā ve minküm men yüridü
'ukbe'd-dār

35-B

- 1 Didi dünyā sevenler haqqına Haq
Bular hayvān hāline ola mülhaq
- 2 Bunuñ isbātına Qur'an delīlüm
Ki haqqında viribidi celīlüm
- 3 Ülā'ike ke'l-en'āmi belhüm eğallü
- 4 Buğur gel bir' işit Haq ne dimişdür
Bu 'āşī kullarunñ kaydın yimişdür
- 5 Didi iy kullarum ne inanursız
Bu görmegi göz ile mi şanursız
- 6 Ya işitmek kulaqdan mı bilürsüz
Ya söyleşmegi dilden mi kılursız
- 7 Ya göyinmek odıla mı şanursız
Tā'atla kurtılam diyüp kıvanursız
- 8 'İbādetle mi şanursız ya rahmet
Günahdan mı olur ya hışm-ı zahmet
- 9 'Azābum gördi cennet içre Ādem
Ki yigidi oña od-ı cehennem
- 10 Od için kıldum İbrāhime bustān
Ki cennet vaşfına irmezdi bustān
- 11 Mūsā'yı Nil Deñizinden geçürdüm
Dağı Fir'avn'ı gark itdüm uçurdum
- 12 Gönderdüm dağı dörtbiñ firişte
Günāhları yogıdı hiçbir işde
- 13 Dağı yarlıgadam ben yüzbiñ ādem
Birisi hiç tā'atda vurmadı dem

36-A

- 1 Bize vācib durur kim biline
Rızā-yı Hāḡ olur rahmet ḡulina
- 2 Pes imdi anlaruñ kim ʿaḡlı yoḡdur
Göñül münkirliği anlarda çoḡdur
- 3 Bularuñ canları hem müddeʿidür
Eleste tutmayan Hāḡḡa yaḡıdur
- 4 Bular Hāḡ düşmanıdur bellü bilüñ
Tevekkül birle yaḡşı tevbe ḡılüñ
- 5 Der beyān-ı maʿrifet
- 6 Yine söz açalum biz maʿrifetden
İşidenler görünsün ol şıfatdan
- 7 ZİRÄ kim maʿrifetdür cān gözini
Becid şoylayalum anuñ izini
- 8 Çü cān bustān gibidür maʿrifet şü
Şuşamış bustānı diri ḡılur şü
- 9 Megeldür çünki cān bustān gibidür
Şuyıdur maʿrifet hem cān gibidür
- 10 Nitekim Hāḡ teʿālā virdi burhān
Beyān itdi bize bu sırrı ḡurʿān
- 11 ʿİnneddīne ʿindellāhi'l-islām
- 12 Cihānda Hāḡ sizüñ için aratdı
Müzeyyen hoş iki bustān yaratdı
- 13 Biri din bustānın āreste ḡıldı
Küfürde kāfiri dem beste ḡıldı

36-B

- 1 İkinci göñil bustān dir Hāḡ
Aña mü'minleri Hāḡ kıldı mülhāḡ
- 2 Viribidi buña āyāt-ı te'vīl
Delīlin yazdum uşda sen oḡı bil
- 3 Daḡı hem Hāḡ buyurdı bu kelāmı
Resūla Cebra'il virüp selāmı
- 4 Digil ümmetiñe iy Tañrı ḡāşı
Yañılıp* olmasunlar ḡāḡa *āşı
- 5 Bu iki bustānı kim Hāḡ buyurdı
*İmāret kıldı anuñla buyurdı
- 6 Didi iy ḡullarum bu būsitānı
Ki söyle bekcisiz şanmañ siz anı
- 7 Biriñüz bustānı eker cihānda
ḡarimin berkidür bekce ḡur'ānda
- 8 Bir āḡaç diker ortasına andan
Aña bir baş geḡürür göre andan
- 9 Aña dil degmesün diyü kıvanur
Otın yolar becid şuyın şuarur
- 10 Yemişi irse yirler dostlarıyla
Virürler ḡāḡa günde ḡostlarıyla
- 11 Pes iy ḡullarum imdi key bilüñ siz
Bu sırrı bilmege agāḡ oluñ siz
- 12 Çü benüm bustānum göñlünüz durur
Naḡargāhumdur benümle öz durur
- 13 *İnāyet bekci kıldum çevre dīvār
Çü dostlık āḡacın dikdüm virür bār

37-A

- 1 Dağı korhu çiçeklerin bezetdüm
Akıllar gönlüne ekdüm uzatdüm
- 2 Çıkardum ma'ni tevhid budagından
Mu'ayyen oldu bu dostluk bağından
- 3 Çü düşmanlık dikenlerin arıtdum
Yakınlık bülbülü yanın yarıtdum
- 4 Size mü'min diyüben ad virdüm
Dağı rahmet çomağın dād virdüm
- 5 Velī iblīs sizün düşmānıñuzdur
Becid azdurmağa sizünle uzdur
- 6 Günāhlarıñuzu dökdüm öñine
Gelür görür ki tolu kibrigine
- 7 Dağı ben bunu nice azduram dir
Ne var bundan biter yazduram dir
- 8 Buña hoz aşılık sirişteyimiş
Dün ü* gün cünbüşi bu işdeyimiş
- 9 Tama'ların kesüp gider işine
Yitecek uğrar ol kaħruñ kışına
- 10 Kıyāmet günü olduğda dir ol Hağ
Giderem dir günāhuñuzu muṭlak
- 11 Şıgınduram sizi fażl ilgisine
Kataram tātı afv dirgesine
- 12 Tamāmet halka kılam aşikāre
Şataşavuz diyeler bu şikāre
- 13 Size uçmaq sarayından ğarāmet
Kılam erzānī dizerüm kerāmet

* Metinde دون کون

37-B

- 1 Çalab bustānı budur pes iy dildār
Kılursañ bulasın qavlini tekrār
- 2 Dilerseñ būsitānı çin idesin
Okı Qur'ānı kim perçin idesin
- 3 Qavluhū te'ālā elemtera ennellāhe etrake minesse mā'i
- 4 İy kör görmez misin ol ilāhı
Senüñçün ne yaratdı pādişāhı
- 5 Şafī Qur'an içinde ekdi Allāh
Okı bu āyātı kim şıbgatellāh
- 6 Didi iy kullarum isteñ bāni siz
Göñilden isteriseñüz bulasız
- 7 İy 'āşī 'özrüni bilüp dile sen
Günāhuñuzu 'afv idem size ben
- 8 Zira gök ağlasa çok dökse ābı
Nebatuñ yirde açılır niqābı
- 9 Çü yağmur yağmasa inmezdi rahmet
Kurırdı yir yüzi bitmezdi ni'met
- 10 Pes imdi sizden ağlamak gerekdür
Aru niyyeti bağlamak gerekdür
- 11 Gerek kuş 'özrini bile kıla āh
Günāhların kamu 'afv ide Allāh
- 12 Çalabdan rahmet olmazdı iy cān
Günāhlaruñ egüp kılmazsañ efgān
- 13 Zira ol 'afv idici pādişāhdur
Günāhu gideren bir dertlü āhdur

38-A

- 1 Gel imdi gör ne dir ol Hâk rasûlî
Nebîler mihteri dinün usûlî
- 2 Muhammed kim Hâkkuñ hâk peygamberidür
Hañâlardan hacâletden beridür
- 3 Didi bir mü'minün gelse dilinden
Dise yâ rabbi 'ışkıla gönülden
- 4 Çalap eydür aña yâ 'abdî lebbeyk
Firiştehler kamu dirler se'âdeyk
- 5 Kuluñ yâ rabbisi lebbeyki Hâkkuñ
İkisi kavuşurlar tiz tiz okuñ
- 6 Çıkar ol ikisinden bir ulu nür
O nür 'arş altına varur tayanur
- 7 Gülâb kokuñı tolar hep dîmâğı
Bişinci göke çün basar ayâğı
- 8 Olur dördünci gök toptolı 'anber
Kokuşından olur anlar münevver
- 9 Üçünci gök ikinci gök tayarlar
Bular müşk kokuşından hep tayarlar
- 10 Tolar dünyâ göki hem ol kokuşundan
Firiştehler tayarlar hep kokuşundan
- 11 Yidi gökler firiştehleri düpdüz
Beşâret kıluban agâz ider üz
- 12 Ki buna luğf olur bugün ne gündür
Bu devletlü kokuş eydün kimüñdür
- 13 Pes ol çiçekleri alup dizerler
Varup uçmağı anuñla bezerler

38-B

- 1 Kaçan bir mü'mine kim irse va'de
O reyhān kim olur uçmakta bağde
- 2 Varuban ol çiçekden getirürler
Gelüp mü'min katına otururlar
- 3 Anı hoş biledürler mü'mine bol
Kohulayup anı teslim olur ol
- 4 Bunu zikr itdi Hāq Kur'ānda iy yār
Okı kim sana bu sırr ola izhār
- 5 Kāle 'aleyhisselām rabbihi'l-cenneti verzuknī min
na'īmihā
- 6 Pes andan mü'mine 'ışk gösterürler
Anuñ cānını 'ışkıla alurlar
- 7 Nice kim yalvarur iblīse uymaz
Alurlar cānını ol hīç tuymaz
- 8 Nitekim Mısır 'avretleri iy yār
Görüp Yusufı eller togradılar
- 9 Yusuf 'ışkına el togradı anlar
Acısın tuymayup döküldi kanlar
- 10 Çalap 'ışkında mü'min az u çoğın
'Acele mi tuymasalar cān acuğın
- 11 Ne dost dosta cefā mı kılışardur
Cān almak saña baña derd-i serdür
- 12 Bu 'ışk didikleri pertāv haqdur
Pes andan artuğı bellü nā-haqdur
- 13 Kamu 'ışkdan durur cümle cünbüş
Anuñçün 'ışk öninde bitdi her iş

39-A

- 1 Kāmu iş 'ışkıla varur ilerü
Göñüller 'ışkıla olur hem aru
- 2 Bişinci cān anuñçün 'ışk durur hem
Karār itdi göñül vellāhu a'lem
- 3 El bābi's-sābi'u beyān-ı ŝeytān
- 4 Gel imdi vir yine tatlu haberler
Göñüle şaykal ursun ol eŝerden
- 5 Sözi takrīrile söyle yirinde
Eşer kılsun nāŝiye irinde
- 6 Hākun dostlarını hoş eyledük yād
İşiden bildi amı biliŝ ü yād
- 7 Buğur düşmanların kıl āŝikāre
Ne resme götürürserler ŝikāre
- 8 Göñül kimdir ulu ŝehirdi bildüñ
Bu ŝehrin her yarağın nice kıldüñ
- 9 İşitdün vaşfını kıldan kıla sen
Getürdün nazmıla bir bir dile sen
- 10 Varıdı ŝehr içinde iki sultān
Birisi 'aқıldur ol biri ŝeytān
- 11 Yüregiñ sağ kulağındaydı 'aқıl
İşitdün zikr olındı nicedür naқıl
- 12 O sultānuñ biri iblīsdür iy yār
Anuñ nefis nāyibidür itden azār
- 13 ŝubaŝısı buğuldur hem haŝeddür
Kibirdür öykedür ğaybet ğazabdur

39-B

- 1 Dağı hem kaḫkaḫā-yı maşaralık
Anuñ dizdārı bu yidi hırālık
- 2 Buragıñ şol kulağında ol Allāh
Yidi ḫal'a yaratmışdur pādişāh
- 3 Bular her biri bir ḫal'a tıttırdur
Yidisi yidi ḫal'ayı tıttırdur
- 4 Ki her bir dizdāruñ yüzbiñ kulu var
Velī her işde bunlaruñ ḫolu var
- 5 Bular cem' oluban yapduğı evler
Biriküp küllisi imānı avlar
- 6 Ḥasedler kim ider buḫl u ḫama'lar
Bular dünyāyı terk itmekden aḫlar
- 7 Ğazab ḡaybet ki vardur öykedendür
Buları kim yiyer perhīz idendür
- 8 Velī kibr aşlı şeyḫāndur biliñiz
Ḥavāle meskenet aña ḫıluñuz
- 9 Ḥasedler aşlı şeyḫāndur ḫū bellü
Ḥavāle 'ilmile ḫıluñ tüşallü
- 10 Baḫıllık aşlı şeyḫāndur bilesiñiz
Ḥavāle aña cevmerdlik ḫılasın
- 11 ḫama'lar aşlı şeyḫānuñ durur hem
Ḥavāle odı ḫıluñ aña der hem
- 12 Çü ḡaybet aşlı şeyḫāndur bilesiz
Ḥavāle üstine perhīz ḫılasız
- 13 Dağı gülmekler aşlı şeyḫānuñdur
Ḥavāle ḫılmaḡa ḫorḫu anuñdur

40-A

- 1 Dağı masharalık iblīs işidür
Anı men* eylemek edeb işidür
- 2 Çü perhiz dilegin şabır sever hem
Şabır od öninde oldu muhkem
- 3 Çü oduñ dilegin şavdı cevmerdlik
Cevmerdlikda dağı oldu varlık
- 4 Çü 'ilmün dilegin miskinlige şor
Velī miskinlik imāndan dile gör
- 5 Çü imān dilegin cān sevdi iy yār
Cān oldu ma'rifetden hōd haberdār
- 6 Zīrā kim ma'rifet kavlini muṭlak
'Akıl sevdüyü 'akıl kavlini Hāk
- 7 Bu on iki kişi Hākı severler
Becid Hākka irişmege iverler
- 8 Bular imān çerisinün begidür
Ulusı yigrekidür hem yigidür
- 9 Müvekkeldür birisi bir sünüge
Dümüküp her birisi bir dümüge
- 10 'İbādetdür bulardan ism ü adem
Ādemden bunlar ayrılmaz demādem
- 11 Ādem didükleri bunlar dururlar
Imān ehli nefes bundan ururlar
- 12 Pes imdi key sakıngıl iy dilārām
'Akıl senünile kıldıysa arām
- 13 Bularuñ hükümüni key şakla zinhār
Bu dem sen bunları hem yār idin yār

40-B

- 1 Zīrā kim maşharalık dilegin hem
Sever ğaybet dilegin öyke muhkem
- 2 Çü öyke dilegin sever tamarlar
Bahıllık buña irmege kan ağlar
- 3 Çü buhluñ dilegin sever hasedler
Hasedler dilegin ister fesadlar
- 4 Fesāduñ dilegin kibr ister iy yār
Kebāyir öcinden olur izhār
- 5 Çü kibrüñ dilegin sevdi hevālar
Hevānuñ dilegi nefse devālar
- 6 Zīrā nefis dilegi iblīs işidür
Buları terk iden yahşısı kişidür
- 7 Bular şeytān süsüniñ serveridür
Velī devletlüler bundan beridür
- 8 İnan şeytān dilegin istemez Haq
Zīrā küfr işiginde dikdi sancaq
- 9 Bular imāna düşmāndur kamusı
Şafī azğun bularuñ hulq-ı hūsı
- 10 Nitekim dört kişidür da'vī kıldı
Velī dört nesneyi çün bunlar ıldı
- 11 El evvelü iblīs 'aleyhi'l-la'neti
- 12 Pes evvel da'vī kılan iblīs idi
Hemīşe da'vī fāsıd hūsiyidi
- 13 Didi ben oddan toprakdan ādam
Niçün anuñçün bir adım ādem

41-A

- 1 Çü ben od aşlıyam ol kara toprak
İrag olsam ne andan ben o toprak
- 2 Çü benlik da visin kıldı o mel'un
Odıla kılsar maħrūm u maġbūn
- 3 Bunu Haġ bildürüpdür kullarına
Okı Kur'anı kim gönliñ arına
- 4 Ķavluhū te'ālā ħalaġtenī min'nārin ve ħalaġtehu
min tīnin
- 5 Çü dostum didi oda oldu merdūd
Didi Haġ aña dostuñ işde var tut
- 6 Benüm kaġumda güç yoħdur didi Haġ
Anuñçün iblis oda oldu mülħaġ
- 7 Essāni Fir'avn mel'un
- 8 İkinci kimdi Fir'avn-ı* ġāfil
Ķamu fi'lini işlerdi teġāfil
- 9 Mısır kıbġıilerin divşürdi ol neħş
Esirü'l-hırş idi hem sür'atü'n-nefs
- 10 Nili ħal'am diyübeni şıġındı
Dirilüp ħavmile aña yıġındı
- 11 Nile dostum diyüben ħurdu muħkem
Anuñ destıla kıldı 'ömrini kem
- 12 Yine Haġ didi kim kaġumda güç yok
Veli bilün 'acāyib işlerüm çok
- 13 İki dostum ayırmazam birinden
Neyi isterse ayırmazam yirinden

* Metinde فرعون غافلا

41-B

- 1 Nile ğark eyledüm Fir'avnı anda
Hālin zıkr eyledüm size Qur'ānda
- 2 Qavluhū te'ālā ve aġraknā min 'āli Fir'avne ve entüm
tenzurūne's-şālişu Kārūne
- 3 Üçünci kimdi Kārūn-ı nāmerd
Berīdi ol vücuddan fi'li cevmerd
- 4 Baḥīl u nākes u medḥīl u nāşī
Yıġardı divşürüp malı kumaşı
- 5 Malumla dir kıluram her 'ilācum
Benüm hiç kimseye yok ihtiyācum
- 6 Malına ğarra olup sözleri bu
Alupdı ğafletile gözün uyḡu
- 7 Malın dost idinüp ṭayandı mala
Anuñçün malıla irdi zevāla
- 8 Anuñ hakkında Hāq kıldı ḥiṭābı
Götürdi uşdı bu sözden niḳābı
- 9 Çalap hakkında nedür dir anuñ bil
Nedür bu sözi yüzinde yine te'vīl
- 10 Ne ayāt geldi gör Qur'an içinde
Okı dut ma'nisin cān içinde
- 11 Fī beyān-ı ümmeti Muhammed şalavatullāhi 'aleyhim
ecma'in
- 12 Yine dördünci kimdür da'vī kılan
Muḥammed ümmetidür iy dil ü cān
- 13 Ki benlik da'visin kıldı bular ḥüb
Çalab katında oldu bunlar maḥbüb

42-A

- 1 Bular din üzre kıldı da ʿvīlerin
Anuññün bulı sar raḥmet kilerin
- 2 Beni istedüñüz dir Ḥaḳ bulara
Yüzüñüz olmaya ḳatumda ḳara
- 3 Yine güç kılmazam dir Ḥaḳ bu işde
Ḳılam dīzāruma sizi sirişte
- 4 İy mü'minler dostı bulduñuz siz
Gerek siz dostdan ayru olmayasız
- 5 Revādur dostı dosta irgürem ben
Güresiz beni hem sizi görem ben
- 6 Bu ḳavle aḥsenü'l-vech oldı iy cān
Okundi luṭfıla şānında Ḳur'ān
- 7 Ḳavluhū te ʿālā yuḥibbū nehüm lehubbillāhi vellezīne
āmenū
- 8 Pes imdi kendözin bilmekligi er
Bu vaż'ıla yazup kılduḳ mükerrer
- 9 Ki rahmānī ḳanḳıdur şeyṭānī ḳanḳı
Seḳildi bildiler ʿākıl u añḳı
- 10 Bilen bildi bu sırrı añlayanlar
Bayağı gibi yine tañlayanlar
- 11 Bilüp añlayanuñdur söz ḥaḳıḳat
Sözi añlamayana ḳatı rikḳat
- 12 Gerek ağlaya dōke gözi yaşın
Birikdüre gözi gönliñtıraşın
- 13 Bile şeyṭān nedür rahmān ne ḥırfet
Gönül ḳanḳısıla kim tuta ülfet

42-B

- 1 Kaçan ülfet tuta rahmāna gönli
Her işi olmaya anuñ öñli şoñli
- 2 Hemān dem ʿışk irer ol gönli okur
Yürür ol şeytānuñ boynını tokur
- 3 Müyesser olur aña külli halvet
Özine yüz tutar her dürlü devlet
- 4 Haka bu vaż'ıla ʿışk ilter anı
Eşah budur didi Veysel Karāni
- 5 Kişi bu işleri bilse hakikat
Aña vaşl olmaya hiç dürlü fürkat
- 6 Budur kendözini bilmek havāşı
Buları bilmeyendür Haka ʿaşı
- 7 Yiter bu deñlü söz ehli imāna
Yakın gelme iy uşlu sen gümāna
- 8 İmān ehlinüñ ihlāsı olur berk
Gümānı uşlu sen terk eylegil terk
- 9 Der beyān-ı ehli taşarruf
- 10 Taşarruf üç kişinüñdür bu yirde
İzin izle yolın al hālın irde
- 11 Muhibdür biri zāhid biri ʿarīf
Olıcağ kendü hālinden taʿarīf
- 12 Bular kendözlerini çün bileler
Taşarruf kılalar şehri alalar
- 13 Çü şehriñ halkı bu sırrı tıyalar
Mutī' olalar külli uyalar

43-A

- 1 Bilünsiz 'aqluñ üçdür hāsekisi
Bularuñ yiridür şehruñ sekisi
- 2 Biri şabır biri od biri k̄anı'
Üçi üç nesne'i eyler mevāni'
- 3 Yalanuñ öykenüñ yolını bağlar
Birisi ol üçüñ nedür tama'lar
- 4 Ol üç bu üçleri süre bu şardan
Emin olup otura şūr-ı şardan
- 5 Çü şehriñ fitnesi külli kesile
Emin ola halāyık hep basıla
- 6 'Akıl sultānlığı arta ola la
Zafer bulmaya şeytān kim yol ala
- 7 'İmāret ola tevhidüñ çü bağı
Biri biñ ma'niler ola budağı
- 8 Alalar ma'rifet yimişlerinden
Kānā'at tezkiresi iclerinden
- 9 Çü iftār ide mü'min ol yimişi
Kābūliyyet bile her vechden işi
- 10 Yiñilmesi budur iblīs işinüñ
Fesād almaz dimağını kişinüñ
- 11 Buğur ma'lūm olur kim ehli şeytān
Basıldı gitdi bundan külli nokşān
- 12 Şafi Hāk varlığı oldu bu iy yār
Ne kim kılursa Hākdan kılur izhār
- 13 Der beyān-ı vaşf-ı zāhid

43-B

- 1 Gel imdi zāhidūñ işlerini gör
Nedür fi'li anuñ cünbüşlerin şor
- 2 Makā mı zāhidūñ korhudur iy yār
Göyünmekdür işi her vakt-i her bār
- 3 Kişi kim kendözin bilmeye evvel
Nicesi bile ayruğı mükemmel
- 4 Adın eyitmegile bilmez Hüzāyı
Gider vaşlet demi olur cüzāyı
- 5 Der beyān-ı vaşf-ı 'ārif
- 6 İkinci 'ārifüñdür vaşf-ı meşhūr
Kişi kim kendözin bildi olur nūr
- 7 Makāmın 'ārifüñ bellü beyān kıl
Nedür fi'li eyid bize 'ayān kıl
- 8 Çü 'ārif dimenüñ ma'nisi iy yār
Kişi kendüden olmağdur haberdār
- 9 Zīrā kim kendözin bilmek kişiye
Gerekdür cümle irkege dişiye
- 10 Der beyān-ı vaşf-ı muhib
- 11 Üçüncüsü muhibbüñdür bu evşāf
Bular ne iş kılurlar şaf u berşāf
- 12 Bular anlar durur kim Hākka irdi
Yüze yüz bunlardur ki Hākki gördi
- 13 Muhibbüñ ma'nisi sevmiş dimekdür
Çü bundan artuğı fāsıd emekdür

44-A

- 1 Muḥabbet çün muḥibbūndür şy dildār
Murāda irgürirler cānı bunlar
- 2 Velī dört ma'ni vardur ol ḥaberdār
Kişi Ḥaḳa irişmekde olur yār
- 3 Biri 'ilme'l-yakīndür bellü bayık
Biri 'ayne'l-yakīndür ḥoz ḥakāyık
- 4 Biri ḥaḳke'l-yakīndür gir sırrına
Gümānıla yakīn dirlər birine
- 5 Bu dört ma'niye dört kişi müvekkel
Vurupdur her birisi birine el
- 6 Zīrā 'ilme'l-yakīn zāhidlerūndür
Daḥı 'ayne'l-yakīn 'āriflerūndür
- 7 Muḥibler ḳavlini ḥaḳke'l-yakīn bil
Bu ma'ni üzre böyle oldı te'vil
- 8 Gümānıla yakīn ḥaḳūndur iy yār
İrem mi irmeyem mi dir bu güftār
- 9 Bu ḳavmūñ ḳāl ü ḳıl da'vidür işi
Ḥaberleri erācif her dönişi
- 10 'İbādet zāhidūndür bellü zāhir
Eyūdür ger olursa gönli ṭāhir
- 11 Vilāyet beklemeklik hem tefekkür
Bunı 'ārifler işler gel deñe gör
- 12 Muḥibbūñ Ḥaḳıla şoḥbetdür işi
Kār itmez aña ḥaḳūñ serzenişi
- 13 Taşarruf ḳıldı bu sırrı ulular
Ḥaber ne resme virdi baḥtulular

44-B

- 1 Ki da'vî üzre yitmiş yıl irâdet
Berâber geldi bir sâ'at 'ibâdet
- 2 'ibâdet olsa yitmiş yılda rehber
Tefekkür bir sa'at geldi berâber
- 3 Tefekkür yine yitmiş yılun̄ iy yâr
Berâber geldi bir dem görse dîzar
- 4 Gümân ilter kamu halk̄ kal u kıldan
Anuñçün da'vî kopar kamu dilden
- 5 'İbâdet kılduğı zâhid iy dildâr
Halâyık ma'melâsıçündür iy yâr
- 6 Tefekkürler ki 'ârifler ider hem
Bulardur hâlıkun̄ şun'ıla muhkem
- 7 Muhibler kim münâcâ'atlar kıllurlar
Bular mevlâyı anuñla bulurlar
- 8 Bulara varlığın bildürdi ol Hâk
Hâkı hâk bildiler nâ-hâkķı nâ-hâk
- 9 Kamu halk̄ bildi anuñ varlığını
Ne fi'lile bulurlar varlığını
- 10 Pes ol bildürdi bize kendözini
İşallâh göstere yarın yüzini
- 11 Kavluhū te'âlellāhu'l-lezī haleka's-semāvāti ve'l-erda
- 12 Dağı bildürdi Hâk birligini
Nedür kendüye lâyıķ dirligini
- 13 Didi kim birligümde yoğdur inkâr
Bu ayât kıldı vahdet ismi izhâr

45-A

- 1 Şıfātın bildürüp bize didi Haḫ
Bu sırdan bilmedi nā-cinsi aḫmaḫ
- 2 Didi mü'minlere siz oluñ agāh
Oḫuñ Ḳur'ān içinde şıbgatallāh
- 3 Daḫı bildürdi mülkin ol ḫüzāvend
Bu sırrı bilmeyenler boynına bend
- 4 Bu mülki bellü bilendür ḫaberdār
Zirā kim buña Ḳur'āndan ḫaber var
- 5 Pes andan himmetin bildürdi bize
Deñe gör ḫahrını neyler beñize
- 6 Dilerseñ kim sözüñ ḡāyetlerinden
Oḫı kim bilesin āyetlerinden
- 7 Ululuk izzetin bildürdi Allāh
Zirā kim andan artuḫ yoḫ şehengāh
- 8 Anuñdur ululuk her vechile hem
İrişür ne ḫılursa ḫükmi der hem
- 9 Ḥelālin bildürüp durur ḫaḫāyık
Bu sır şābit olupdur bellü bayık
- 10 İşidicek digil Allāhu bārek
Oḫı luḫfıla başla ḫoş tebārek
- 11 Yine hem ni'metin bildürdi muḫkem
Anuñ ḫükmi içinde yoḫ durur kem
- 12 Zirā düşmāndan alur intikāmı
Oḫı gör uş azizüm züntikāmı
- 13 Daḫı bildürdi luḫfuñ yigrekini
Birikdürüñ anuñıla ekini

- 1 Hākīkat kıldı bu sırrıñ ^{45-B} beyānıñ
Okı Qur'ānı bil bellü 'ayānıñ
- 2 Muḥabbet yigrekin bildürdiyise
Anı çün 'āşīler göre evine(?)
- 3 Çü tevfiķ irişe tevbe kılalar
Mu'ayyen rahmeti andan bulalar
- 4 Zīrā kim bildürüpdür nuşratını
Geçürmez ol bilen Hāk fırsatını
- 5 Anuñçün mü'mini zıkr itdi muṭlaķ
Sizüñle nuşratum vardur didi Hāk
- 6 Qavluhū te'ālā ve kāne ḥaķķan 'aleyñā naşru'l-mü'minīne
- 7 Yine Hāk kısmetin bildürdi size
İşitürdi kamu hep size bize
- 8 Bu sırrı size eşkāre disem ne
Velīkin Hāk didi naḥñü ķasemnā
- 9 Qavluhū te'ālā naḥñü ķasemnā beynehüm ma'işctehüm
- 10 Pes andan ḥasbeten bildürdi iy yār
Tevekkül toğrı kıluñ dir be-zinhār
- 11 Bu sözün sābitin bildürdi Qur'ān
Tecavüz itmez andan ehli imān
- 12 Qavluhū te'ālā ve men yetevekkel 'aleyvellāhi
fehüve ḥasbuhū
- 13 Daḥı hem zāhir itdi rahmetini
Dürüşüp anı bulmaķ zaḥmetini

46-A

- 1 Çü zahmet çeke mü'min ol kavülde
Dileyem rahatlara ire bu yolda
- 2 Kavluhū te'ālā ve kāne bi'l-mü'mināine raḥīmen
- 3 Yine hem 'ilmin öğretti bize ol
Okı tut hükmini Hāk kıla makbül
- 4 Kabül olur Çalap katında anlar
Çü hükmin tuta Kur'āna uyanlar
- 5 Kavluhū te'ālā ve 'allemeke mā lem tekünū ta'lemūn
- 6 Pes andan hikmetin virdi kulına
Ki andan niçe dürlü iş biline
- 7 Şihhat bulur bunuñla her marazlar
Döner hayrına çok dürlü garažlar
- 8 Kavluhū te'ālā ve 'men.yü'ti'l-hikmete fe kad
ūtiye hayran keşiran
- 9 Dağı çok nesnelere bildürdi Hāk bil
Velikin ağız açup söylemez dil
- 10 Pes imdi Hāk ne kim bildürdi iy yār
Hākikat kılıñuz şıdkıla ikrār
- 11 Zira hāk söze inanmak gerekdür
Hākun luṭfına ṭayanmak gerekdür
- 12 Ne kim bildürdise Hāk bile iy yār
Pes andan nefsüne olgıl haberdār
- 13 Bu degül nefsini bilmek yalanum
Diye kim ben fulān oğlu fulānım

46-B

- 1 Budur kim 'ilmile bile işini
Yiye 'ilmile her bir teşvişini
- 2 Araya 'ilmile bula özinde
Şerādan 'arşa degin kendözinde
- 3 Zīrā 'arşıla fers aralığında
Neler var hoş bilürsin şalığında
- 4 Bu aralıkda var hem felekler
Felekler içi toludur melekler
- 5 Deñizler tağlar şehir beyāpān
Kimi köydür 'imāret kimi vīrān
- 6 Bazarlar var dükānlar hem saraylar
Hācılar begler yoğşul u baylar
- 7 Dağı sultānlarıyla hem vezirler
Sözile niçe ağızlar kazırlar
- 8 Bulardan sonra uçma' u tamular
Bu mülk içinde hep bunlar kamu dār
- 9 Bular kim zikr olındı ger eriseñ
Tenüñ içinde vardur isteriseñ
- 10 Er oldur bunları kendüde bula
Pes anıan beñzer bir yağşı kula
- 11 Bu resme bilicek er kendözini
Çahābdan bile ol özini
- 12 Bu sözden ma'rifet ehlin diyeler
Adamdan 'ālim olmaya diyeler
- 13 Çü ismüñ 'ālim oldu iy dilārām
Hākı bilmekde sen de kıl arām

47-A

- 1 El bāb-ı sāmīn-i vaşf-ı Ādem
- 2 Nedür sekizinci bāb içinde ağāz
Yine kılsun Haṭīboglı serāgāz
- 3 Görüñ bir adamuñ vaşfında iy yār
Nice vaż eylemişlerdür ulular
- 4 Çü didiler ulular andan ki ferşdür
Aña degin ki gök üstinde ‘arşdur
- 5 Pes andan onsekizbiñ burc durur hem
Ki ‘arş üstinde durmuşdur muhkem
- 6 Dağı hem degme burc içinde iy yār
Müzeyyen onsekizbiñ derece var
- 7 Dağı her derece içinde sen bil
Mu‘ayyen onsekizbiñ aşlu kandil
- 8 Ki herbir kandilüñ giñligi iy yār
Rivayetdür ki yitmiş dünyāca var
- 9 Bular her birisi Haḫ haznesidür
Bunu taḫkik bilen Tañrı hāşıdur
- 10 Zīrā kim ḫalk dilinde ḫāş kuldur
Ki dirler onsekizbiñ ‘ālem oldur
- 11 Gel imdi adamuñ sen vaşfına gir
Getürme key şakın söz yüzine gir
- 12 Pes evvel kamu tenden yukaru baş
Kılıpdur Haḫ anı her ‘azāya baş
- 13 Çü baş ol hazneler vaşfidur iy yār
Zīrā baş üzre tokuz ḫāşiyet var

47-B

- 1 'Akıl uş fehm işitmek bilişmek
Dizāri görmegi bilmek sevişmek
- 2 Bularuñ turacaķ yirleri başdur
Haķikatda bilüñ kim baş 'arşdur
- 3 Çü başdan aşığa 'arz oldu uçmak
Pes andan vācib oldu sözün açmaķ
- 4 Ten içinde göñül uçmağa beñzer
Müzeyyendür bezenmiş bağa beñzer
- 5 Firāsetler durur andan haberler
Hem andan işişür cāna eşerler
- 6 Pes andan aşığa varıdı gökler
Kalur hayrān āna uslar u ökler
- 7 Mişālı ten daķı uş yidi katdur
Biri evvel deri ikinci etdür
- 8 Tamardur kandur siñir süñükdür
Āna dek yidi olur kim ilikdür
- 9 Bular hem yidi göke beñzer iy yār
Çü gökden aşığa bildük ki yir var
- 10 Çü yir yüzinde vardur dört dürlü ateş
Mişālin ten içinde iste şataş
- 11 Nedür dünyā içindeki ateşler
Ki dün gün turmaz anlar dāyim işler
- 12 Pes evvel odı bil bellü hacerde
İkinci odı sen iste şecerde
- 13 Efare eytümi'n-nārelleti tūrüne minēs-şeceri'l-
eķdarı nāren

48-A

- 1 Üçüncü od-ı ra'duñ bil bezinhār
Çü dördüncü tamu odıdur iy yār
- 2 Ve ra'dun ve berkun vettekü'n-nārelletī
- 3 Bu dört ateş ki zıkr olındı bunda
Mişāli var durur bellü bu tende
- 4 Pes evvel ma'de odıdur anı bil
İkinci şehvet odıdur hāzer kıl
- 5 Üçüncü şevk odıdur bellü muhkem
Çü dördüncü muhabbet odıdur hem
- 6 Dağı hem dünyāda kim vardur taşlar
Mişālidür süñükler başı bağlar
- 7 Dağı var dünyā içre yidi deryā
Muvāfıkdur aña gel gör bu deryā
- 8 İki gözler kıllur birbirin fark
Zihī deryā ki görmekten kıllur ğark
- 9 İki kulakdur işitmekte bunlar
İki deryā dağı bunlar dururlar
- 10 Bu deryānuñ bişincisi nedür bil
Gözile ğark ider hep söylese dil
- 11 Çü altıncısı kuruşakdur bu deryā
Arıtmağda ciger yavlağ beriyyā
- 12 Yidincisi karındur dir ulular
Ta'amlar ğark olur içinde erler
- 13 İşit dünyāda ırmağlar ki tekdür
Akan gözler yaşı hep aña dekdür

48-B

- 1 Cihānda köyleri gör nelerüñdür
Haķıķatda senüñ endamlaruñdur
- 2 Daħı hem dünyāda vardur aĝaşlar
Mişāli tende barmaqlardur işler
- 3 Cihānda her nebātuñ bitdügi bil
Özüñde kıllaruñdur aña temşil
- 4 Daħı hem dünyāda dört dürlü şü var
Bu ten içinde aña depsü var
- 5 Pes evvel tatlu şulardur cihānda
Mişāli anuñ aĝız şuyı bunda
- 6 İkinci acı şulardur hū meşhūr
Bedenden mişli bu gözler yaşıdur
- 7 Üçünci kuyı şuyı durur iy yār
Aña temşil oldı burnuñ şuyı var
- 8 Çü dördünci yir şular būyıdur
Mişāli tende uş kulak şuyıdur
- 9 Daħı dünyāda mü'min var küfür var
Muvāfıķ anlara tende tuĝur var
- 10 Çü ilhām geldi mü'mine muvāfıķ
Bedende vesvese ol küfr-i münāfıķ
- 11 Daħı dünyāda dört dürlü eser yil
Ki bir sa'atda biñ menzil keser yil
- 12 Anuñ mişline tenüñ naķlü vardur
Bilür ol kişiler kim 'aķlı vardur
- 13 Debūr oldı çü evvel yilüñ ismi
İkincinüñ şabādur bellü kısmı

- 1 Cenūb eydür üçünciye ulular
Şimāldür dördincisin bahtulular
- 2 Eser dünyā içinde işbu yiller
Karar itmez de aylar u da yıllar
- 3 Gel imdi tendeki yiller nedür bil
Ne resme geldi anuñ üzre te'vil
- 4 Ten içinde dağı dört dürlü yıl var
Eser turmaz müdām bunlar da iy yār
- 5 Birine cānūbe eydürler evvel
Ki adam yidügün sürer mükemmel
- 6 Döker kurşağa çün oldur karargāh
İkinci hāzımadur andan agāh
- 7 Dağı var yidi kat yir kılmiş arām
Taban bu yire beñzer iy dilārām
- 8 Yine var dünyāda 'ilmile ay gün
Karār itmez yürür her dün ü her gün *
- 9 Bu tende ma'rifet güne meşeldür
'Aqıl ay gibidür nūr-ı ezeldür
- 10 'İlim yılduzlara beñzer dimişler
Bu sırrı añlayanlar böyle işler
- 11 Dağı iki deñiz var bu cihānda
Biri acı biri tatlu nihānda
- 12 Bular biri birinden hiç yarılmaz
Velikin biri birine karılmaz
- 13 Nitekim Haq te'ālā kıldı izhār
Sözi Qur'anıla sâbit kıl iy yār

* Metinde هَرْدُونِ هَرْكُونِ

49-B

- 1 Harace'l-baḥreyni yelteḳıyāni beynehümā berzeḥa
la yebḡıyāni
- 2 Nedür bu ten içinde aña temsīl
Meşāyih nice kılmış anı te'vīl
- 3 Acıdur göz yaşı bilür bilürler
Ḳarıḳ şuyunı tatlu dir ulular
- 4 Zīrā göz aşlı yaḡdandır iy dildār
Çü yaḡ daḡı tuza muḥtācdur iy yār
- 5 Eger göz yaşı acı olmasaydı
Yiyeydi bu göz ḳatlanmayaydı
- 6 Ḳarıḳ suyu eger tatlu olmayadı
Bu göz külli görmek bulmayadı
- 7 Bular birbirine ḳatılsa iy yār
Bu gözler ḳamusı görmez olurlar
- 8 Yine hem dünyāda gör neler olur
Bulutlar yüḡrüşir yaḡmurlar olur
- 9 Melālet tende bulıtlar gibidür
Bu gözler yaşı yaḡmurlar gibidür
- 10 Daḡı eksilmek artmaḳ var cihānda
Ten içinde de ḳuvvet var bihānda
- 11 Ki bir dem eksilür bir dem ziyāde
Ḥavāladur dāyim aña ziyāde
- 12 Yine var dünyada ḳuşlar uçarlar
Ki bir sâ'atda biñ menzil geçerler
- 13 Göñül ol ḳuşa beñzer iy dil-i cān
Bilinmez zerre pervāzında noḳşān

50-A

- 1 Bu kuşlar hoz yoruluban olur kem
Göñül ermez tefekkürlerde muhkem
- 2 Dahı dünyāda çoğdur pāzişāhlar
Başına urınur altun külāhlar
- 3 Elinde memleket hüküm eyler ol şāh
Ri'ayyetler aña maḥkūm u hemrāh
- 4 Oturur taḥtı üzre göñli ma'mūr
Öñinde yazılır dört yaña menşūr
- 5 Pes imdi mü'minūndür göñli sultān
Başında tēc-ı* tevḥid ehli imān
- 6 Tā'atlar tok gibi boynındadır hem
İmān egninde ḥil'at gibidür hem
- 7 Bu endāmlar ri'ayyetler gibidür
Okur Qur'ān dilinde menşiridür
- 8 Ḳavluhū te'ālā inne'd-dīne 'indellāhi'l-islām
- 9 Bu dīn 'āriflerūñ hem milketidür
O taḥt mü'minlerūñ yaḥşı atıdur
- 10 Binüp bu taḥt üzere otururlar
Hüzāyıla münācatlar kıllurlar
- 11 Nitekim ol 'Aliyyü'l-Murtażāya
Şorarlarıdı ḥaḳqında rızāya
- 12 Ki tapduḡuñ Ḥaḳı görür misin sen
Bize andan ḥaber virür misin sen
- 13 Didi kim görmesem tapmayadum
Bu dīn gevherlerin tepmeyedüm

50-B

- 1 Dağı bir yıl hevāsı dört faşıldur
Kitābuñ naqlidür bu söz aşıldur
- 2 Birisi kış biri yaz birisi yaydur
Biri güzdür kamu halk anda baydur
- 3 Adam yaz gibidür oğlanlığında
Tamām yay gibidür yigitlik çağında
- 4 Çü kırğılluğı güzdür sürdi emri
Kocalık kış gibidür geçdi ömri
- 5 Hüzānuñ dünyāda ālimleri çok
İlimden her birinün gözleri tok
- 6 Kimi tefsir bilür kimi nahv-i lügat
Kimi fık ilmün eydür kim hakikat
- 7 Bularuñ mişli nedür bu bedende
Beyān it kim bileler anı tende
- 8 Ağız tatlu acı bulur çü bayık
Katı yumşak bilür dir el-hakāyık
- 9 Bilür kulak işitmek göz görmek
Elün tutmak bilür ayak yügürmek
- 10 Bular her birisi bir fenne beñzer
Dağı dünyā mişāline ne beñzer
- 11 Göñül müfti durur hoş mañi şoylar
Ne fetvā kim virür dil anı söyler
- 12 Dağı hem var yağılarla akışmak
Gerekdür kişi nefsile tokışmak
- 13 Kişi kim nefsile tokışa her dem
Yağıyla bilişmek oldur ādem

51-A.

- 1 Dağı hem dünyāda çok terseler var
Boyun virmemek aña beñzer iy yār
- 2 Günāhlar işlemeklikler bihūde
Günāhın bilmemek beñzer cūhūde
- 3 Yine dünyā içinde puta tapmak
Aña beñzer nedür haq yolda şapmak
- 4 Dağı hem Kā'be var hem beyt-i ma'mūr
Gönül andan dağı yigdür tolu nūr
- 5 Dağı hem mü'minün düşmānı kim var
Görürlerdür o düşmān hāl-i düşvār
- 6 Bulardan ulu düşmān kimdür iblīs
Ol iblīs hālidür hem bellü telbīs
- 7 Bu iblīsten ulu düşmān saña hem
İki düşmānlaruñ var sende muhkem
- 8 Biri kibir ikincisi hevādur
Bularuñ terki key yavlaq revādur
- 9 Bu iki düşmān iblīsten yavuzdur
Bular mü'mini azdurmağa uzdur
- 10 Hevānuñ dilegi baylık rahatlık
Cevmerdlık olmasa olur kaḫatlık
- 11 Kūdūretdür çü kibrün dilegi hem
Şafālar buldılar ol zaḫm u merhem
- 12 Nedür ten dilegi geymek ve toymak
Hezār dürlü hirālıqları tuymak
- 13 Her işi kaḫkahadur gice gündüz
Dilemez kim özine geçüre yüz

51-B

- 1 Sözüme geçse dir irkekde dişide
Budur ten dilegi her bir kişide
- 2 Dahı iblīs dilegi nedür iy yār
Kılayım anı dahı işid tekrār
- 3 Budur iblīs dilegi gördüğünü
Haberlerden işitdürür ögünü
- 4 Şafī men eyleye göz irdüğünü
Melül idüp boza bitmiş ögünü
- 5 Açup fāş eyleye ol gizli sırrı
Dürişe ilerü iletmege şerri
- 6 Bular şeytānidür kanda varısa
Tamullıkdur eger peygamberise
- 7 Kıyāmet korhusunu angıl indi
Erenler özini bundan yığındı
- 8 Kaçan kim işlere mağrūr olasın
Gerek bu ayāte mağrūr olasın
- 9 Qavluhū te'ālā ve in minküm illā vāridühā
- 10 Pes imdi tamudan kurtılmaq için
Varup cennete uyakmaklığıçün
- 11 Tamudan korku Haq buyruğın tut
Yavuz fi'lün kamu terk eyle unut
- 12 Tamu haqqında gör Haqqı nedür dir
Gider gönlünü ayruqdan Haqa vir
- 13 Çalap fermāniçün şeytāna uyma
Özün şakla günāhdan oda koyma

- 1 Zira şeytānı dūshmāndur didi Hāk
Hākikātdur bu söz iy yār-ı muṭlak
- 2 Çalab dūshmān didi iblīse iy yār
Delīlin uşda yazdım oḡı tekrār
- 3 Bilürsin dünyā sevmek dūşmānuñdur
Anı terk eylemek bellü senüñdür
- 4 Rivāyetdür nitekim Muştafādan
Nebiler mihteri kân-i vefādan
- 5 Didi kim dünyā sevmek bellü bayık
Yazuklar başıdur dir ol hākāyık
- 6 Çü peygamber bu sözi kıldı takrīr
Hākikāt göñlüñe kıl bunu tahrīr
- 7 Nitekim Hāk te'ālā virdi burhān
Beyān itdi bu sırrı uşda Kur'an
- 8 Fe emmā men tagā ve eşera'l-hayāte'd-dünyā
fe-enne'l-caḡim
- 9 Pes imdi dünyā işinde olmayanlar
Hākikāt dünyāyı ol sevmeyenler
- 10 Göñülde toğrı niyyetler kılurlar
Hākūñ hoşnuzlığın andan bulurlar
- 11 Bulardur gideren hem şekk-i şirki
Vücūdından giderdi yudı çirki
- 12 Bularuñ üzre Hāk kıldı hitābı
Arıtdı söz yüzün açdı niḡābı
- 13 Temīz itdi bunu Kur'anıla Hāk
Buları cennete Hāk kıldı mülhāk

52-B

- 1 Tamām oldu bu söz Qur'ānıla hem
Okıyanlar bilür vellāhu a'lem
- 2 Ve emmā men ḥāfe maḳāme rabbihi ve nehye'n-nefse
'ani'l-hevā fe inne'l-cennete hiye'l-me'vā
- 3 İşid imdi bu dervişlikde aḥbār
Ne vaż'a söylemişdür hem ulular
- 4 Nedür derviş dimegün ma'nisine
Maḳālın ko bunuñ var ma'nisine
- 5 Der beyān-ı 'iffet-i fakīr
- 6 Bilün derviş dimeklik iy 'aziz er
Fakīr demek olur ya'nī bu güftār
- 7 Fakīrün ma'nisi yoklık dimekdür
Yok itmek kişi özin çok emekdür
- 8 Zīrā kim fakır Allāh çün yaratdı
Cihānı külliyyet aña aratdı
- 9 Didi iy fakır saña oldu destūr
Ne bir kim dilersen anda var tūr
- 10 Rivāyet ibni 'Abbāsuñdur iy yār
Resūlullāh kılur dir böyle güftār
- 11 Ki destūr oldu fakıra çün gönildi
Ne yire irdi anuñ hāli noldı
- 12 İrişdi 'arşa çün fakruñ niyāzı
Aña 'arş karşı geldi kıldı nāzı
- 13 Didi kim iy fakır beni kabūl it
Özüm mesken idin ıkdāmı tūl it

53-A

- 1 Dönüp fakr eydür iy ‘arş-ı muazẓam
Huẓā çün seni kıldı şöyle a‘zām
- 2 Enāniyyet görünür baña senden
Ḳabūlı yok bu vechüñ saña benden
- 3 Pes andan geçdi kürsiye irişdi
Ḥaber anuñla nice kim virişdi
- 4 Sevinüp karşı geldi kürsi iy yār
Didi ey fakır benden ol ḥaberdār
- 5 Döner fakr eydür aña ey dilārām
Özüñde çünki vüs'at kılmış aram
- 6 Büyüklük görünür senden baña uş
Ululuk üzre hiç kılmazam uş
- 7 Pes andan daḥı geçdi gəl birine
Gör anda da ne şüretde görine
- 8 İrişdi levḥe çün levḥ anı gördi
Kıvanup ‘izzet eyleyüp yügürdi
- 9 Didi kim levḥ aña iy fakr-ı huşyār
Ḳarār id beni mesken eylen iy yār
- 10 Yine fakr eydür iy levḥ-i* müzeyyen
Saña zīnet naşib olmış mu‘ayyen
- 11 Çü şaklarsın cihānuñ defterini
Bilürsin ḳamunıñ yirli yirini
- 12 Bu ‘izzet kim senüñ vardur iy dildār
Fakırlık saña ḳanda olısar yār
- 13 İrişdi pes ḳalem ḳatında tırdı
Ḳalem baḳdı sevinüp fakrı gördi

* Metinde لَوْحٌ مَّرْیُونَ

- 1 Yügürdi ol fakra ikrām kıldı
Gönilden özin aña rām kıldı
- 2 Didi iy fakır iy mansıb-ı merdān
Qabul it beni yirün eyledüm cān
- 3 Yine hoş virdi fakr aña cevābın
Yolunuñ gösterivirdi şevābın
- 4 Didi kim sende var ulu kerāmet
Ululıq sende kılmışdur ikāmet
- 5 Kişiye kim ululıq ola pişā
Fakırılık aña ne vechden bilişe
- 6 Bulardan geçdi irdi cennete ol
Görün cennet aña ne gösterür yol
- 7 İlerü geldi cennet izzet itdî
Mukayyed olmadı fakr aña gitdi
- 8 Kamu gökler firiştehleri düpdüz
Aña karşı gelüben vurdılar yüz
- 9 Birine bakmadı söz dimedi hiç
Bularuñla fakır baş itmedi piç
- 10 İrişdi Ādeme çün gördi Ādem
İlerü geldi söyleşdi demādem
- 11 Didi kim iy fakır gel kıl bunda arām
Qabul it beni kim saña yararam
- 12 Dönüp fakr eydür aña iy dil ü cān
Olısar sende birkaç dürlü noqşān
- 13 Günāh itdün Haquñ emrini qoduñ
Saña yitmez mi ne dirsiñ ol oduñ

54-A

- 1 Kabül itmedi fakr adam şıfatın
Günāh itdüñ diyüben kodı zātın
- 2 Pes andan dağı geçdi kodı anı
Çok iş gördi niçe yirde nihānı
- 3 İrişdi Nūha çün kim devr-i eyyām
İşitdük kim nice oldı serencām
- 4 Çü fakruñ yolu geldi Nūha irdi
Sevindi Nūh bakdı anı gördi
- 5 İleri geldi ikrām eyledi hōş
Diler fakruñ şarabını kıla nūş
- 6 Didi iy fakır mesken kıl beni sen
Kıvanup fahr idineyin seni ben
- 7 Didi fakr aña iy Nūh itmedüñ fark
Cihānı külliyet sen eyledüñ gark
- 8 Du‘ā kılduñ cihān öldi yitdi
Sebeb olduñ kamu halk sile gitdi
- 9 Buğur fakrı dilersin özüñe iş
Yolumdan girü turgıl virme teşvış
- 10 Cihānda şol vücūdı isterem ben
Ki dürlü luţfı andan gösterem ben
- 11 Kabül itmedi fakr anı dağı hem
Revān oldı Nūha çok durdı var hem
- 12 Yine bu aralıkda kıldı seyrān
Delü şeyzā olup āşüfte hayrān
- 13 Hezārān hālden olmışdı haberdār
Dilerdi kim özin kılaydı berdār

54-B

- 1 Niçelerden haber şordı uzandı
Şuña degin kim ol fahrı kazandı
- 2 Cihānı gezdi hep düpdüz müselleme
Mekān isterdi kim turaydı muhkem
- 3 Çü devrān irdi geldi Muştafāya
Nebiler mihteri kāni vefāya
- 4 Der beyān-ı Muhammed Muştafā
- 5 Muhammed kim cihān fahrıdur ol şah
Habībümdür didi ol şahha Allāh
- 6 Çü zāhir oldı zātı bu cihānda
Mu'azzezdür o şah bunda vü anda
- 7 Anuñ vaşfında 'acizdür kamu dil
Haqıkatdur bu sözi bellü bilgil
- 8 İrişdi devr-i eyyām oldı menşür
Ki peyda oldı bu 'ālemde ol nür
- 9 Münevver eyledi külli cihānı
Küdüretten şafā kıldı nihānı
- 10 O şahuñ semsi çün kim kıldı tal'at
Müzeyyen oldı 'ālem geydi hil'at
- 11 Göricek cümle ol şekkerşināası
Mu'aţţal oldı küfrüñ aşināası
- 12 Cihāna çün kadem başdı Muhammed
Kodı ol bunda İslāmı muhalled
- 13 Mu'ayyen oldı çün nür aşikāre
Diler fakr anı getüre şikāre

55-A

- 1 İrişdi faḥr-ı 'ālem mefḥar-ı cūd
Bihamdillāh ki zātuñ oldu mevcūd
- 2 Qabūl it beni iy şāh-ı mü'azzam
Senünçün geldüm iy dildar-ı a'zam
- 3 Ḥabibullāh çün bu sırrı tıydu
Aña rām oldu bu sözine uydu
- 4 Qabūl itdi rasūl çün bildi faḥrı
Sevinüp didi kim el-faḥru faḥrī
- 5 El-faḥru faḥrī ve bihi eftaḥru
- 6 Qarār itdi faḥır buldı mekānı
Nider ol zerre için buldı kānı
- 7 Çü faḥr itdi faḥırdan Ḥaḫ rasūlı
Buyurdu faḥrıçün ol dīn uşulı
- 8 Ki her kim şıdkıla faḥra dürişe
Gümansuz menzili Ḥaḫka irişe
- 9 İzā entümü'l-fuḫarā'i
- 10 Pes imdi vācib oldu iy dilārām
Kılavuz faḥr işiginde biz arām
- 11 Çü faḥrum didi faḥra Ḥaḫ ḥabībi
Faḥırdur cümle derdüñ hep tabībi
- 12 Bürāzer derdüñe dermānuñ iste
Ko terk id küfri var imānuñ iste
- 13 Kūdūretden özüñ eylegil pāk
Yüzüñ ululara ḥāk eylegil ḥāk

55-B

- 1 Düş ayaklara yüzüñ ur tabibe
Tabib irişdüre seni habibe
- 2 Tamāmına yitişdi sözüñ aşlı
Bihamdillāh tamām itdük bu faşlı
- 3 Faşıl
- 4 Gel imdi añla bu tedbîr ü rāyı
Gider gönlüñdeki kibr ü riyāyı
- 5 İşit bu naklimüñ takrîrin iy yār
Bu sözümden benüm olğıl haberdār
- 6 Bihamdillāh ki nazm oldı makālat
Okuyanlarda hiç kalmaz şakālat
- 7 Tamāmet şerh olupdur derviş hāli
Kamu zikr eyledüm her bir makāli
- 8 Ki ya'ni istedüm derdüme çāre
Velî küstaḥlık itdüm ben biçāre
- 9 Bilürem ben bu işde key yañıldum
Ki söz ehliyile bile añıldum
- 10 Benüm ne kudretüm olaydı iy yār
Ki kılaydum bu söz yüzinde tekrār
- 11 Velî çün şî'r okımağa özendüm
Bu yolda ya'ni kim nesne kazandum
- 12 Dürişdüm ḥarc idüp fikr ü rāyim
Ki sözler köşesinde ola sarāyim
- 13 Çü ben kanda duya şî'r-i tabi'at
Ki kılaydum bunuñ gibi bedi'at

56-A

- 1 Velî hâlince her bir kişi özin
Şanar maḥsûl ola dillerde sözin
- 2 Kaçan bülbül olur turgay çemende
Ya şâh yirin kanda tuta bende
- 3 Velî fikr eyledüm bir hoş hayâlet
Öñüme düşdi fi'l-hâl işbu hâlet
- 4 Tasavvur eyledüm bunu tıyınca
Ki kullar yügrüşür şâhı şuyınca
- 5 Nola ben daḥı şâhı gözleyecek
Anuñ gitdügi yolu izleyecek
- 6 Şu kul kim şâhını 'ışkıla soylar
Mu'ayyendür ki şâhlar kula söyler
- 7 Bil imdi şâhımı sen bellü kimdür
Anuñ derdile bu gönüm sakımdür
- 8 Me'âni güline bülbüldür ol şâh
Kamu bülbüller anuñçün kılur âh
- 9 Celâleddin-i Mevlânâ-yı a'zâm
Ki oldur mefḥarı merd-i mu'azzam
- 10 Nizâmeddin-i Sa'dî Hoca 'Atṭâr
Buları ma'nî bahrin kıldı Settâr
- 11 Bularuñ tâbi'idür oğlıdur hem
Dehâni Ahmedî Şeyhoğlıdur hem
- 12 Benüm daḥı bular şâhum dururlar
Kimi şemsüm kimi mâhum dururlar
- 13 Buları görmedin ben kıldum arâm
Sözinde bellüdür her bir dilârâm

56-B

- 1
.....
- 2 Tekāzā eyledi gönlüm özendi
Ki bular herbiri kazandı
- 3 Nola sen daħı bu ma'ni yolında
Bizer ħarc eylesen fikri yolında
- 4 Dürişsen bir zamān kim bile iy yār
Olayduñ ma'ni yolından ħaberdār
- 5 Dürüşdüm vus'u tākat yitdügince
Uzaq yolda ħarınca gitdügince
- 6 Mekesler fil yükün ħanda götüre
Gedā sultānıla nice otura
- 7 Velikin bu ħadar vardur firāset
Zamāna virdügince hāli fursat
- 8 ħara ev görüp alacuk yakmayavuz
Tecāvüz idüp aña akmayavuz
- 9 Gerekdür kişi yorganca küsile
Fesādın terk idüp az az küsile
- 10 Tārih-i Kitāb
- 11 Bize vācibdür imdi gül endām
Bu sözi āħir itmekde serencām
- 12 Neye irişdi hicretten ħisābı
ħamer ħaç yıldan egmişdür nişābı
- 13 Sekizyüzonikinci yılda iy yār
Muharrem āħirindeydi bu güftār

57-A

1. Tamām oldı bu sözüñ aşlı ma'düm
Arabca neşriken okındı manzüm
- 2 Velikin ma'ni tağyir olmadı hiç
Ma'ani kanda varsa olmaya piç
- 3 Dilinde her kimün ma'ni ola pāk
Cihānda ol kişi olmaya gamnāk
- 4 Ma'ani menziline kim durişe
Mu'ayyen dürlü maqşuda irişe
- 5 Dürüşigör Haṭıboğlı bu tuşda
Hebā olmaz emeklerün bu işde
- 6 Hevā iseñ emeklerün hebādur
Hevānuñ terki pes yavlaq revādur
- 7 Revāsın gözlemek gerek her işün
Devāsın gözlegil herbir dönişün
- 8 Sözi ḥatmeyle imdi muḥtaşar kıl
Daḳıqın gözleyüp 'aynuñ başar kıl
- 9 Sözüñ mühürle Allāh adıla sen
Yüzün ur yire Allāhı dile sen
- 10 Ki yüz şuyun vire saña Ḥüdāvend
Çalap fazl ide boynuñdan gide bend
- 11 Der beyān-ı medh-i şāni
- 12 Alā iy dilberī mahbub-ı* dāne
Zamāne görmedi senden yigāne
- 13 Mu'azzez kıldı Ḥaḳ seni cihānda
Cihān ḥalkını kılsın saña bende

*Metinde

محبوب

57-B

- 1 Berī olsun vücūduñdan belālar
Saña yalvarı gelsün mübtelālar
- 2 Ferāgat ol yi iç kıl şāzumānı
Şafā vü zevkıla geçür zamānı
- 3 Çü fırsat virdi al ‘ışret sür iy yār
Zamāne kimseye olmaz vefādār
- 4 Vefā kılmaz cihān hiç kimseye bol
Cefāsıla düşer her yirde makbūl
- 5 Tapuña çünki ma‘lūmdur bu esrār
Ne hācet ben kılaydum bunu tekrār
- 6 Velikin ger eyü ger yatlu gelür
Biregüden işitmek tatlu gelür
- 7 Ne ola kim anı sen bilmeyesin
Yā ne cünbiş ola kim kılmayasın
- 8 Velī bu ittifākuñ aşlı iy yār
Kıluram kendü hālüm saña izhār
- 9 Çü bağrum süriyü geldüm kapuña
Riyāsuz bende olmuşam tapuña
- 10 Çü bildüm kāşıram hıdmetde ma‘yüb
Kerem kıl geç günāhumdan iy maḥbūb
- 11 Hezārān şad ‘azār benüm bigi kul
Kemīn olsun saña sen müstedām ol
- 12 Eyü aduñ kitāblarda yazılsun
Dilemeyenlerüñ yüziyi yüzilsün
- 13 Hümā-yı devletüñ hem menşūr olsun
Saña düşmān olanlar maḥhūr olsun

58-A

- 1 Ne maqşuduñ ki var olsun müyesser
Bez endişelerüñ olsun mükedder
- 2 Zamāne güci olmasun saña yār
Özüñe devletüñ olsun vefādār
- 3 Bağışlasın güzel kuzuñı Allāh
Murādın gör cihānda kılmagıl āh
- 4 Hüdāvendā kerimā rahmeti bol
Şāhumçün bu duʿayı eyle maqbül
- 5 Kitābuñ hatm olsun bunda iy yār
Duʿâyıla tamām olsun bu güftār
- 6 İlāhī rahmet irişdür aña sen
Ki bu söz eksüginde kıla ihşān
- 7 Tamām ide sözüñ eksüklerini
Hüzā yā cennet id anuñ yirini
- 8 Medh-i Kitāb
- 9 Tamām oldı kitāb elḥamdülillāh
Açıldı her niķāb elḥamdülillāh
- 10 Çalap luḫfıla bu gönül gözinden
Sürildi gitdi ḥāb elḥamdülillāh
- 11 Maķālat nazmıla zikrolmağını
Hüzā kıldı nisāb elḥamdülillāh
- 12 Ezel bezminde bu diller ucına
Dirildi bu ḥisāb elḥamdülillāh
- 13 Gönile şayķal urup her nazardan
Kilindi bu ḥitāb elḥamdülillāh

- 1 Sözi söyledüm aşlınca tamāmet
Çü kıldum heşt bāb elḥamdülillāh
- 2 Ḥaka şükreyle kim saña açıldı
‘İlimden fethü bāb elḥamdülillāh
- 3 Mu‘ayyen saña rahmetdür bu kısmet
Zihī cennet menāb elḥamdülillāh
- 4 Mefā‘ilin mefā‘ilin mefā‘il
Tamām oldu kitāb elḥamdülillāh
- 5 Okıyanı yazanı yazduranı
Rahmetünle yarlıgagıl yā Ğani
- 6 Feth ide fettāh-ı ‘ālem bāb-ı rahmetler aña
Men ğarīb-i ḥākisarı bir du‘âyıla aña
- 7 Allāh rahmet eylesün ol kişinüñ canına
Du‘ā ide bunı yazup yazduranuñ canına

Temmetü'l-kitāb ‘alā yed ‘abdü'z-za‘if Ḥasan b.
Ḥacı Mehmedī seküz Ramazānū'l-mübārek fī yevm-i
iḥda ‘aşr-i düşenbe fī vaqt-i ba‘de'l-‘aşr fī Hic-
retü'n-nebeviyytü'l-Muştafiyye sene gülüş ve seb‘-
in ve tis‘a-miete

3- SÖZLÜK

-A-

- Acuğ(38B/10):Acı.
 Ahtem(1B/4) :Son.
 Akın-(5A/9) :Özenmek,gönül vermek,sevmek.
 Akış-(50B/12) :Sel gibi akmak,üşüşmek.
 Alacuk(56B/8) :Göçebe çadırı.
 Āmiy (4B/12) :Avama mahsus,avamca.
 Anda (26B/5) :Orada.
 Apış- (8B/3) :Yaklaşmak.
 Āreste (36A/13) :Süslenmiş,bezenmiş.
 Artuk (11A/10) :Fazla.
 Aşla- (9A/9) :Aşlamak.
 Aşağa (47B/3):Aşağı.
 Ayırtlaş- (13A/12):Ayrılmak.
 Ayruhsı (10B/1) :Başka.

-B-

- Bahtulu (33B/4) :Bahtlı,talihli.
 Baş (34B/3) :Yara,çıban.
 Bay (50B/2) :Zengin.
 Bayık (4B/12) :Açık,aşık,gerçek,şüphesiz.
 Becid (5A/1) :Çabuk,acele,derhal.
 Belī (1A/9) :Evet.
 Beñdeş (2A/11) :Eş,benzer.
 Bigi (14A/1) :Gibi.
 Bilet- (38A/3) :Her tarafına bulaştırmak.
 Bili (34A/1) :Bilgi,ilim,irfan,idrak,malumat.
 Bilük (11B/1) :Ok ve yay kuburu,sadak.
 Biregü (57B/6) :Bir kimse,başkası.

Birle (7A/4):İle.

Birle-(3A/8) :Birliğini kabul etmek,şirk koşmamak,tevhid.

Bit- (48B/3) :Meydana gelmek,hasıl olmak,çıkılmak.

Boyun vir- (51A/1) :İtaat ve inkıyat etmek,teslim olmak.

Buğur (54A/9) :Bundan sonra,bu defa,şimdi.

Burāzer (26A/9) :Birader,kardeş.

Burhan (36A/10) :Delil.

-C-

Cüt (12A/9) :Cüst,denk,uygun,mütenasip,yakışır.

-Ç-

Çalap (41B/13) :Tanrı,Allah.

Çin it-(37B/2) :Doğrultmak,düzeltilmek,gerçekleştirmek.

Çirk (52A/11) :Kir,pas,pis,yarada olan kan ve irin.

Çomak (37A/4) :Ucu topuzlu sopa,gürz.

-D-

Dād (37A/4) :Adalet,doğruluk.

Danışman (12A/13) :Danışılan kimse,fakih,alim.

Debūr (48B/13) :Batı rüzgarı,batıdan esen yel.

Degür- (2B/3) :Eriştirmek,yetiştirmek,ulaştırmak.

Delim (25A/8) :Çok,birçok,ziyade.

Dem beste (36A/13) :Devamlı.

Deyir (21A/5) :Manastır,kilise,insanlık alemi,bu dünya.

Dil deg- (36B/9) :Kötü söz duymak.

Dirge (37A/11) :Sofra.

Dirgen- (2B/5) :Toplanmak,birikmek,derlenmek.

Dirlik (44B/12) :Yaşayış,hayat,sağlık,geçim.

Divşür- (41A/9) :Toplamak,derlemek,bir araya getirmek.

Diğār (15A/13) :Didar,sevgili.

Dükel (15A/7) :Hep,cümle,bütün,herkes.

Dümük (40A/9) :Meşgale,iş,güç.

Dümük- (40A/9) :Bir işle meşgul olmak,oyalanmak.

Dün (28A/4) :Gece.

Dürüş- (22A/12) :Çalışmak,sebat etmek.

-E-

Egin (50A/6) :Sırt,arka.

Enāniyyet (53A/2) :Kendini beğenme,bencillik.

Erācif (44A/9) :Yalan sözler,uydurmalar,düzmeler.

Erzanı (37A/13) :Ucuzluk,layık görülme,liyakat.

Esle- (12A/13) :Dinlemek,kabul etmek,itaat etmek.

-F-

Fahr (1B/11) :Büyüklik,ululuk,şöhret,ün,fazilet,erdem.

Ferş (47A/4) :Yer yüzü,kır,sahra.

Firişteh (11A/8) :Melek.

-G-

Ġarāmet (37A/13) :Borç,diyet gibi şeyleri ödeme.

Geñez (2B/9) :Kolay.

Gevher-i k̄an (1B/4) :İnci kaynağı,inci ocağı.

Ġıll u çirk (9B/6) :Gizli kin ve garez,düşmanlık,pislik,kir.

Ġıll u ğış (28A/5) :Kin ve hile.

Giñlik (47A/8) :Bolluk,genişlik,ferahlık.

Girdigār (3B/6) :Yaratan,halık.

Göndür- (14A/2) :Uğurlamak,teşyî etmek.

Gönel- (32B/5) :Yönelmek,teveccüh etmek,yüzünü döndürmek.

Gönen- (13A/5) :Nimete,refaha kavuşmak,faydalanmak,mesut ol-

mak,sevinmek,sevgi bağlamak,

Görmek bul-(49B/6) :Görmek.

Göyni-(16B/12):Yanmak.

Ġulām (8B/12):Köle,esir,kölemen.

-H-

Hāsiyet(47A/13):Bir Őeye mahsus olan kuvvet,te'sir.

Havl (35A/3):Etraf,çevre,güç,kuvvet,takat.

Hılt (24A/2):Eski hekimlerin insan vücudunda var saydığı;
safra,sevda,dem,balgam gibi dört unsurdan herbiri.

Hırīdār (35A/4):Müşteri,satın alan.

Hırfet(42A/13) :Sanat,meslek.

-İ-

İlet- (51B/5):Götürmek,yerine ulaştırmak,eriştirmek.

İlgi (37A/11):Engel,mania.

İl- (40B/10):Dokunmak,geçmek,ilişmek,tesir etmek,tutulmak,
takılmak.

İRde-(42B/10):Araştırmak,teftiş etmek,tecessüs etmek.

İrgür-(27A/7):Ulaştırmak,eriştirmek.

İRte(13A/12):Ertesi,gelecek,sabah,şafak sökme zamanı,yarın.

İs (10B/10):Sahip,malik.

-K-

Kaçan (10B/11):Ne zaman,ne zaman ki,her ne zaman,vakta ki,
nasıl,ne suretle,ne vakit.

Kahtlık (51A/10):Kıtlık.

Kāhel (22A/10):Hareketi ağır,tembel,gayretsiz,durgun.

Kaķı- (6B/1) :Öfkelenmek,kızmak.

Kamu (3A/1):Bütün,hep,her.

Kanda (51B/6):Nerede,nereye.

Kanı (11B/9):Hani,nerede.

Kankı (10A/12):Hangi.

Ƙara ev (56B/8):Büyük çadır.

Ƙarık (49A/3):Su cetveli,oyuk,yarık.

Ƙarıl- (49A/12):Ƙarışmak,Ƙarıştırılmak.

Ƙazı- (46B/7):Tırmalamak,tahriş etmek.

Ƙengel (12B/3):Alay,şaka,latife ,eğlence.

Ƙes- (48B/11):Geçmek,almak.

Ƙey (13B/9):Çok,pek,gayet,pek çok.

Ƙıgır-(12A/4):Çağırarak,davet etmek,seslenmek,haykırmak.

Ƙıldan Ƙıla şor-(12A/4):İnceden inceye sormak,araştırmak.

Ƙırğıllık (50B/4):Sakalına ak düşme zamanı ve durumu.

Ƙıvan-(35B/7):Sevinmek,güvenmek,öğünmek.

Ƙimesne(17A/11):Kimse.

Ƙiri (7A/7):Ücret,karşılık,mükafat,ecir.

Ƙirtü(11B/9):Gerçek,hakiki,sahih,doğru,hak,sadık.

Ƙüsil-(56B/9):Uzanmak.

Ƙüsilt-(24B/7):Döndürmek,çevirmek.

-M-

Ma'de(48A/4):Dişi.

Mefhar(1B/1):Övünmeye sebep olan,övünmeyi gerektiren.

Melâlet(49B/9):Usanma,usanç,bıkma.

Menba'ı cüd(1B/8):Cömertlik kaynağı.

Merdüd(41A/5):Reddolunmuş,kovulmuş.

Milket(50A/9):Birinin tasarrufu altında bulunma.

-N-

Neşs(41A/9):Yılan sokması,ön dişiyle ısırır gibi tutma.

Nicesi(43B/3):Nasıl,ne suretle.

Nikâb(37B/8):Peçe,yüz örtüsü.

Nitesi(24A/2):Ne suretle,ne şekilde,nasıl,ne türlü.

-0-

Od(11B/9):Ateş.

Oğlan(50B/3):Çocuk, evlat.

Oğrı(10B/10):Hırsız.

-Ö-

Ög(51B/4):Akıl, hatır, zihin, fikir, düşünce.

Öğürt-(5B/4):Arkadaşlık kurmak.

Öküş(3A/3):Çok, fazla.

-S-

Şaçın-(16B/5):Saçmak, atmak.

Şağış(32B/3):Sayı, adet, miktar, hesap.

Şahb-ı sehman(1B/9):Yakın dostlar, arkadaşlar.

Şakālat(55B/6):Hastalıklar.

Şalıg(46B/3):Haber.

Şāmid(5A/1):Sesi çıkmayan, sessiz, ses çıkarmaz.

Şayak(34B/6):İnsan ya da hayvan ayak izi, olmuş sayılan.

Şaykal(39A/4):Cilacı, cila aleti.

Şe'adeyk(38A/4):Güç, iktidar.

Sevi(35A/1):Sevgi, aşk, muhabbet.

Sikār(5A/1):Fikir, düşünce.

Sı-(16A/6):Kırmak.

Sirişte(42A/3):Yoğrulmuş, karıştırılmış.

Siviş-(25A/5):Sıvışmak, kimseye görünmemeye çalışarak kaçmak.

Şoyla-(4B/4):Tahkik etmek, araştırmak, aslını aramak.

Sökel(34B/3):Hasta.

Söyni-(16B/12):Sönmek, parlaklığı gitmek.

Şuvar-(36B/9):Sulamak, su vermek.

Sü(40B/7):Asker.

Süñük(47B/8):Kemik.

Süt(12A/9):Süst,gevşek,sölpük.

Süvār(25A/3):Ata binmiş,binici.

-Ş-

Şecer(47B/12):Ağaç.

Şesil-(14A/10):Çözülme.

-T-

Ṭamu(14B/12):Cehennem.

Ṭaňla-(42A/10):Taaccüp etmek,şaşmak,garip bulmak.

Ṭap-(3B/13):Tabi olmak,boyun eğmek.

Ṭaş(8A/1):Dış.

Teğāfil(41A/8):Anlamamazlıktan gelme.

Tekāzā eyle-(56B/2):Sıkıştırmak,alacaklının borçluyu sıkıştırmaması.

Telbīs(51A/6):Ayıbını,kusurunu örterek bir şeyi sahtelendirme,hile,oyun.

Tep-(50A/13):Hücum etmek,saldırmak.

Terse(51A/1):Korku.

Ṭın-(31A/5):Ses çıkarmak,söz söylemek.

Ṭıraş eyle-(42A/12):Ele geçirmek,elde etmek.

Ṭoḳ(50A/6):Tasma,halka,boyuna geçirilen zincir.

Ṭoḳış-(50B/12):Çarpışmak,müsademe etmek.

Ṭurgay(56A/2):Çayır kuşu,toygar.

Ṭuş(4B/10):Düş.

Tüsallü(39B/9):Teselli

-U-

Uçmak(16A/1):Cennet.

Uçundur-(4A/6):Korkudan rengini sarartmak, rengini uçurtmak.

Uçur-(35B/10):Kaçırmak.

Us(47B/6):Akıl, fikir.

Uş(9A/6):İşte, şimdi.

Uyak-(51B/10):Gurub etmek, yıldız batmak.

Uz(51A/9):Ustaca, münasip, uygun, doğru.

-Ü-

Üştür-(6B/2):Üşüştürmek.

-V-

Viribi-(27B/5):Göndermek, irsal etmek.

-Y-

Yarak(27B/3):Hazırlık, levazım, teçhizat.

Yarıt-(37A/3):Ağartmak, parlatmak.

Yat(27B/3):Hazırlık, levazım.

Yavlak(14B/11):Pek çok, gayet.

Yavu gul-(6B/11):Kaybetmek, görünmez hale getirmek.

Yay(50B/2):İlkbahar.

Yazuk(3A/3):Günah, cürüm, suç.

Yekil-(15A/5):Bir şeyi güç harcayarak yapmaya zorlanmak.

Yıgın-51B/7):Men etmek, engel olmak.

Yıgılın-(13B/7):Çekinmek, kaçınmak, nefisini men etmek.

Yil-(8A/9):Koşmak, acele yürümek.

Yiñile(30B/5):Yeni, henüz, yeniden, pek yeni.

Yügür-(50B/9):Koşmak, hızlı gitmek.

Yüze yüz(43A/12):Yüz yüze, vicahen.

Yüz şuyı(57A/10):Ar, hicap, haya, namus ve şeref, haysiyet,
itibar.

4- BİBLİYOGRAFYA

- Akkuş, Muzaffer, Gunya-İnceleme-Metin-Sözlük, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İ.Ü.E.F., İstanbul 1986.
- Arat, Reşit Rahmeti, Kutadgu Bilig-İndeks, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., İst. 1979.
- Banarlı, Nihat Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Fasikül 5, Devlet Kitapları, İstanbul 1983.
- Büyük Türk Klasikleri, Tarih-Antoloji-Ansiklopedi, Hatiboğlu Mad., c.II, s.137, Ötüken-Söğüt Yay., İstanbul 1985.
- Caferoğlu, Ahmet, Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü, TDK yayınları, İstanbul 1968.
- Devellioğlu, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, 5. baskı, Aydın Kitabevi, Ankara 1982.
- Dîvanü Lûgatit-Türk Dizini, TDK yayınları, Ankara 1972.
- Ergin, Muharrem, Azeri Türkçesi, İkinci baskı, İ.Ü.E.F. Yayınları, İstanbul 1981.
- Hatiboğlu, Bahrü'l-Hakâyık (faksimile) Yayınlayan İ.Hikmet Ertaylan, İ.Ü.E.F. Yayınları, İstanbul 1960.
- Köprülü, M.Fuat, Türk Edebiyatı Tarihi, 2.baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1980.
- Sadrüddin Şeyhoğlu, Marzuban-nâme Tercümesi, İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım, Yayınlayan Zeynep Korkmaz, A.Ü.D.T.C.F. Yayınları, Ankara 1973.
- Semseddin Sami, Temel Türkçe Sözlük, Sadeleştirilmiş ve Genişletilmiş Kâmus-ı Türkî, Tercüman Yay., İstanbul 1985.

Timurtaş, Faruk K., Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl, Gramer-Metin-Sözlük, İst.Ünv. Edeb.Fak. Yay., İstanbul 1977.

